EMIL CIORAN s-a născut în 8 aprilie 1911 la Răşinari (Sibiu), ca al doilea fiu al lui Emilian Cioran — preot în Răşinari — şi al Elvirei (Comaniciu) Cioran. Frecventează, începînd din 1921, Liceul Gheorghe Lazăr din Sibiu, oraş în care se va muta întreaga familie în 1924. între 1928 şi 1932, urmează cursurile Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti, în ultimul an de facultate, publică articole în periodicele Calendarul, Floarea de foc, Gândirea, Vremea, Azi. îşi încheie studiile universitare cu o teză de licenţă asupra intuiţionismului bergsonian. în acelaşi an (1932), se înscrie la doctorat, sperînd să obţină astfel o bursă în Franţa sau Germania. în 1934, îi apare prima carte, Pe culmile disperării, pentru care i se conferă Premiul Comisiei pentru premierea scriitorilor tineri needitaţi. Va mai publica încă patru cărţi în ţară, înainte de a se stabili definitiv în Franţa. între 1933 şi 1935, se află la Berlin, ca bursier al Fundaţiei Humboldt. Reîntors în ţară, ocupă vreme de un an (1936) postul de profesor de filozofie la Liceul Andrei Şaguna din Braşov. în 1937, pleacă la Paris cu o bursă a Institutului francez din Bucureşti, care i se va prelungi pînă în 1944. In 1940, începe să scrie îndreptar pătimaş, ultima sa carte în limba română, a cărei variantă definitivă (rămasă inedită pînă în 1991) va fi încheiată în 1945, an cînd se stabileşte definitiv în Franţa. După 1945, începe să scrie în limba franceză, iar în 1949 îi apare la Gallimard prima carte, Precis de decomposition; îi vor urma, pînă în 1987, încă nouă, publicate la aceeaşi prestigioasă editură pariziană. Cu excepţia Premiului Rivarol, care i se conferă în 1950 pentru „debutul" francez, va refuza toate celelalte importante premii literare decernate ulterior (Sainte-Beuve, Combat, Nimier). A murit la 20 iunie 1995, la Paris, fiind înhumat la cimitirul Montparnasse.

SCRIERI: Pe culmile disperării (Bucureşti, 1934; 1990; 1993); Cartea amăgirilor (Bucureşti, 1936; 1991); Schimbarea la faţă a României (Bucureşti, 1936; 1941; ediţii revăzute 1990, 1993); Lacrimi si sfinţi (Bucureşti, 1937; 1991); Amurgul gîndurilor (Sibiu, 1940; Bucureşti, 1991, 1994); îndreptar pătimaş (Bucureşti, 1991); Precis de decomposition (Paris, 1949)
- Tratat de descompunere (Bucureşti, 1992); Syllogismes de l'amertume (Paris, 1952) - Silogismele amărăciunii (Bucureşti, 1992); La tentation d'exister (Paris, 1956) - Ispita de a exista (Bucureşti, 1992); Histoire et utopie (Paris, 1960) - Istorie şi utopie (Bucureşti, 1992); La cbute dans le temps (Paris, 1964)
- Căderea în timp (Bucureşti, 1994); Le mauvais De'miurge (Paris, 1969); De Vinconvenient d'etre ne (Paris, 1973); Ecartelement (Paris, 1979) - Sftrtecare (Bucureşti, 1995); Exercices d'admiration (Paris, 1986) - Exerciţii de admiraţie (Bucureşti, 1993); Aveux et anathemes (Paris, 1987) - Mărturisiri şi anateme (Bucureşti, 1994).

CIORAN

Despre neajunsul de a te fi născut

Traducere de FLORIN SICOIE

HUMANITAS

Coperta seriei IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE
E.M. CIORAN
DE L'INCONViNIENT D'âŢRE NE © Gallimard, 1973 >
© Humanitas, 1995, pentru prezenta versiune românească ISBN 973-28-0597-8

Trei dimineaţa. Simt secunda de faţă, apoi pe cealaltă, fac bilanţul fiecărui minut. De ce toate astea ? — Pentru că m-am născut.

Punerea în cauza a naşterii ţine de un tip special de veghe.

„De cînd sînt pe lume" — acest de tind mi se pare încărcat de un înţeles atît de înfricoşător, încît devine de neîndurat.

Există o cunoaştere care anulează orice consistenţă şi importanţă a ceea ce facem: pentru ea, totul e lipsit de temei, în afară de ea însăşi. Atît de pură, încît are oroare pînă şi de ideea de obiect, ea exprimă acea ştiinţă supremă potrivit căreia a săvîrşi sau a nu săvîrşi o faptă este totuna şi care e însoţită şi ea de o satisfacţie ieşită din comun: cea de a putea repeta, cu fiecare ocazie, că nu merită să pui suflet în nici un gest pe care-l faci, că nimic material nu e de natură să înnobileze ceva, că „realitatea" ţine de absurd. O astfel de cunoaştere ar trebui să fie numită postumă: ea are loc

ca şi cum subiectul cunoscător ar fi viu şi neviu, fiinţă şi amintire a fiinţei. „Ţine deja de

trecut", spune el despre tot ce face, în chiar momentul actului, care e astfel privat pentru totdeauna de prezent.
Nu alergăm spre moarte, ci fugim de catastrofa naşterii, zvîrcolindu-ne, supravieţuitori care încearcă s-o uite. Frica de moarte nu e decît proiecţia în viitor a unei spaime care-şi are începutul în prima noastră clipă.
Nu ne place, desigur, să socotim naşterea un rău: n-am fost oare învăţaţi că ea e supremul bine, că răul se găseşte la sfîrşitul, şi nu la începutul vieţii noastre ? Răul, adevăratul rău e totuşi în urma, nu înaintea noastră. E ceea ce i-a scăpat lui Cristos, ce a înţeles Buddha: „Dacă n-ar exista pe lume trei lucruri, o, ucenici, Desăvîrşitul n-ar apărea pe lume..." Şi, înainte de bătrîneţe şi de moarte, el aşază faptul naşterii, izvor al tuturor slăbiciunilor şi al tuturor nenorocirilor.
Putem suporta orice adevăr, oricît de zdrobitor, cu condiţia să înlocuiască totul, să conţină tot atîta vitalitate cît speranţa căreia i s-a substituit.
Nu fac nimic, se înţelege. Dar vad cum trec orele şi asta e preferabil încercării de a le umple.

Nu trebuie să ne ostenim cu o operă, trebuie doar să spunem ceva care să se poată murmura la urechea unui beţiv sau a unui muribund.
Nimic nu dovedeşte mai bine cît de mult a decăzut omenirea ca imposibilitatea de a găsi fie şi un singur popor, un singur trib la care naşterea să mai provoace doliu si bocet.
Să te răzvrăteşti împotriva eredităţii înseamnă să te răzvrăteşti împotriva a miliarde de ani, împotriva primei celule.
Există un zeu la originea, dacă nu la capătul, oricărei bucurii.
Niciodată în largul meu în imediat, nu mă seduce decît ceea ce mă precedă, ceea ce mă îndepărtează de prezent, clipele fără număr în care n-am existat: nenăscutul.
Nevoie fizică de dezonoare. Mi-ar fi plăcut să fiu odraslă de călău.

Cu ce drept vă apucaţi să vă rugaţi pentru mine? N-am nevoie de mijlocitor, am să mă descurc singur. Din partea unui nenorocit, aş primi, poate, dar din partea nimănui altcuiva, fie el şi sfînt. Nu pot tolera ca alţii să se preocupe de propria-mi mîntuire. Dacă mă tem de ea şi-ncerc să-i scap, nimic mai supărător ca rugăciunile voastre! Duceţi-vă cu ele de-aici; oricum, nu sîntem în slujba aceloraşi zei. Dacă ai mei sînt nevolnici, am toate motivele să cred că nici ai voştri nu sînt mai grozavi. Presupunând totuşi că ei sînt aşa cum vi-i imaginaţi, tot le-ar lipsi puterea să mă vindece de o spaimă mai veche decît propria-mi memorie.
Ce lucru jalnic o senzaţie! Poate nici extazul însuşi nu e mai mult.
Să desfacă, să des-zidească e singura sarcină pe care şi-o poate fixa omul, dacă aspiră, aşa cum o arată totul, să se deosebească de Ziditor.
Ştiu că naşterea mea e o întîmplare, un accident ridicol, şi totuşi, de cum uit de mine, mă port ca şi cum ea ar fi un eveniment capital, indispensabil mersului şi echilibrului lumii.

Să fi comis toate crimele, în afara celei de a fi tată.
Ca regulă generală, oamenii aşteaptă dezamăgirea•: ei ştiu că nu trebuie să se neliniştească, că, mai devreme sau mai tîrziu, ea va veni, oferindu-le răgazul necesar să se poată ocupa de problemele momentului. Cu dez-meticitul e altfel: pentru el, dezamăgirea survine în acelaşi timp cu actul; n-are nevoie s-o pîndească, e acolo. Eliberîndu-se de succesiunea lucrurilor, el a devorat posibilul şi a făcut inutil viitorul. „Nu vă pot întîlni în viitorul vostru, le spune el celorlalţi. N-avem nici măcar o singură clipă care să ne fie comună." Asta fiindcă pentru el întregul viitor e deja acolo.
Cînd simţim sfîrşitul în punctul de pornire, mergem mai repede ca timpul. Iluminarea, dezamăgire fulgerătoare, răspîndeşte o siguranţă care-l transformă pe dezmeticit în mîrituit.
Mă eliberez de aparenţe şi, cu toate acestea, mă-ncurc în ele; sau mai degrabă: mă găsesc la jumătatea distanţei dintre aceste aparenţe şi ceea ce le neagă, ceea ce n-are nici nume, nici conţinut, ceea ce nu e nimic şi este totul. Pasul decisiv dincolo de ele n-am să-l fac niciodată. Firea mă obligă să plutesc, să mă eternizez în echivoc, şi, dacă mi-aş propune să mă hotărăsc într-un sens sau în celălalt, aş pieri prin propria-mi salvare.
Capacitatea mea de a fi dezamăgit depăşeşte înţelegerea. Ea e cea care mă face să-l înţeleg pe Buddha, dar tot ea mă împiedică să-l urmez.

Ceea ce nu ne mai poate înduioşa nu mai contează şi nu mai există. Ne dăm seama de ce trecutul nostru încetează atît de repede să ne aparţină, pentru a lua înfăţişare de poveste, de ceva ce nu mai priveşte pe nimeni.

în cel mai adînc colţ al sufletului, să aspiri să fii la fel de sărac, la fel de vrednic de milă ca Dumnezeu.

Adevărata legătură dintre fiinţe nu se stabileşte decît prin prezenţa mută, prin aparenta necomunicare, prin schimbul misterios şi fără cuvinte care seamănă cu rugăciunea interioară.

Ceea ce ştiu la şaizeci de ani ştiam la fel de bine la douăzeci. Patruzeci de ani ai unei lungi, inutile munci de verificare...

Că totul e lipsit de consistenţă, de temei, de justificare, sînt de obicei atît de sigur, încît cel care ar îndrăzni să mă contrazică, chiar dacă e omul pe care-l stimez cel mai mult, mi-ar apărea ca un şarlatan sau un idiot.

încă din copilărie, percepeam scurgerea orelor, independente de orice raport, de orice fapt şi de orice eveniment, disjuncţia timpului de tot ce nu era el, existenţa lui autonomă, statutul său singular, autoritatea, tirania sa. îmi amintesc cum nu se poate mai clar după-amiaza în care, pentru prima dată, în faţa universului gol, nu mai eram decît scurgere de clipe răzvrătite împotriva propriei funcţii. Timpul se desprindea de fiinţă pe seama mea.

Spre deosebire de Iov, eu nu mi-am blestemat ziua în care m-ara născut; pe celelalte, în schimb, le-am afurisit pe toate...

Dacă moartea n-ar avea decît laturi negative, ar fi un act irealizabil.

Totul este; nimic nu este. Şi o formulă, şi cealaltă sînt purtătoarele unei egale împăcări. Anxiosul, spre

nenorocirea sa, rămîne între ele două, înfricoşat şi perplex, mereu la discreţia unei nuanţe, incapabil să se fixeze în siguranţa fiinţei sau a absenţei faptului de a fi.

Pe acea coastă normandă, la o oră atît de matinală, n-aveam nevoie de nimeni. Prezenţa pescăruşilor mă deranja: i-am gonit cu pietre. Şi am înţeles că ţipetele lor, de o stridenţă supranaturală, erau exact ceea ce-mi trebuia, că numai înspăimîntătorul putea să mă liniştească şi că doar pentru a-l întâlni mă trezisem înaintea răsăritului.

A fi în viaţă—sint deodată izbit de ciudăţenia acestei expresii, ca şi cum nu s-ar aplica nimănui.

De fiecare dată cînd ceva nu merge şi cînd mi-e milă de mintea mea, mă cuprinde o irezistibilă dorinţă de a proclama. Atunci înţeleg din ce meschine abisuri apar reformatorii, profeţii şi mîntuitorii.

Mi-ar plăcea să fiu liber, total liber. Liber ca un mort faşă.

Dacă în luciditate intră atîta ambiguitate şi zbucium este pentru că ea e rezultatul faptului că nu am ştiut cum să ne folosim insomniile.

Obsesia naşterii, transpunîndu-ne înaintea propriului trecut, ne face să pierdem gustul viitorului, al prezentului şi chiar al trecutului.

Rare sînt zilele în care, proiectat în postistorie, să nu asist la ilaritatea zeilor ieşind din episodul omenesc.

E cu adevărat nevoie de o viziune de rezervă, atunci cînd cea a Judecăţii de Apoi nu mai mulţumeşte pe nimeni.

O idee, o fiinţă, orice lucru care se întrupează îşi pierde înfăţişarea, devine grotesc.

Frustrare a rezultatului. Să nu evadezi niciodată din posibil, să te complaci în postura de etern veleitar, să uiţi să te naşti.

Adevărata, unica neşansă: aceea de a vedea lumina zilei. Ea îşi are obîrşia în agresivitatea, în principiul de expansiune şi de furie localizat în origini, în elanul spre rău care le-a agitat.

Cînd revezi pe cineva după mulţi ani, ar trebui să te aşezi unul în faţa celuilalt şi să nu spui nimic ore în şir, pentru ca, profitind de tăcere, consternarea să se poată autosavura.

Zile atinse miraculos de sterilitate. în loc să mă bucur, să mă felicit, să convertesc această ariditate în sărbătoare, să văd în ea o ilustrare a desăvîrşirii şi maturităţii, ca şi a detaşării mele, mă las cotropit de ciudă şi de proastă dispoziţie, atît e de tenace în noi omul pe care-l ştim, secătura agitată, incapabilă să se aşeze în umbră.
Sînt atras de filozofia hindusă, al cărei scop esenţial este de a învinge eul; şi tot ce fac şi tot ce gîndesc nu înseamnă decît eu şi suferinţă cumplită a eului.
Cîtă vreme acţionăm, avem un scop; acţiunea o dată terminată, ea nu are pentru noi mai multă realitate decît scopul pe care-l urmăream. Nu exista deci nimic cu adevărat coerent în toate acestea, nu era decît joc. Dar există şi din aceia care au conştiinţa acestui joc chiar în timpul acţiunii: ei trăiesc concluzia în premise, rezultatul în virtual, subminînd gravitatea prin însuşi faptul că există.

Viziunea nonrealităţii, a carenţei universale este rezultatul combinat al unei senzaţii cotidiene şi al unui fior neaşteptat. Totul e joc — fără această revelaţie, senzaţia pe care o purtăm cu noi pe firul zilelor n-ar mai avea acea amprentă de evidenţă de care au nevoie experienţele metafizice pentru a se deosebi de contrafacerile lor, indispoziţiile. Pentru că orice indispoziţie nu e decît o experienţă metafizică avortată.
Cînd curiozitatea pe care o încercăm în faţa morţii ni se epuizează, închipuindu-ne că nu mai avem nimic altceva de vămuit din asta, ne îndreptăm atenţia spre naştere, ne pornim să înfruntăm un abis la fel de fără sfîrşit...
Chiar în acest moment, mi-e rău. Acest eveniment, crucial pentru mine, este inexistent, chiar de neconceput, pentru restul fiinţelor, pentru toate fiinţele. în afară de Dumnezeu, dacă acest cuvînt poate avea vreun înţeles.
Auzim din toate părţile că, din moment ce totul e inutil, să faci bine ceea ce faci nu reprezintă un bine. Totuşi, tocmai asta e bine. Ca să ajungi la această concluzie şi ca s-o înduri, nu trebuie să exerciţi nici o profesie; cel mult, pe aceea de rege, ca Solomon.

Reacţionez ca toată lumea şi chiar ca aceia pe care-i dispreţuiesc cel mai mult; dar îmi repar greşeala, deplîngînd orice faptă pe care o comit, bună sau rea.
Unde-mi sînt senzaţiile ? Au dispărut în... mine, şi ce e oare acest eu, dacă nu suma acestor senzaţii volatilizate ?
Extraordinar şi nul — aceste două adjective se aplică unui anumit act şi, după aceea, la tot ce rezultă din el, vieţii în primul rînd.
Clarviziunea e singurul viciu care te face liber liber într-un pustiu.
Pe măsură ce trec anii, descreşte numărul celor cu care ne putem înţelege. Cînd nu vom mai avea pe nimeni căruia să ne adresăm, vom fi în sfîrşit aşa cum eram înainte de a eşua într-un nume.
Cînd refuzi lirismul, e un chin să înnegreşti o pagină: la ce bun să scrii ca să spui exact ceea ce aveai de spus ?

E foarte greu să accepţi să fii judecat de cineva care a suferit mai puţin ca tine. Şi cum fiecare se crede un Iov nerecunoscut...
îmi doresc un confesor ideal, căruia să-i spun tot, să-i mărturisesc tot, îmi doresc un sfînt blazat.
De atîta amar de vreme de cînd se moare, viul a căpătat probabil obişnuinţa de a muri; fără de care nu s-ar explica de ce o insectă sau o rozătoare, şi chiar omul, ajung, după cîteva sclifoseli, să crape atît de demn.
Paradisul nu era suportabil, altfel primul om s-ar fi obişnuit cu el; nici această lume nu este, de vreme ce se regretă paradisul sau se speră un altul. Ce-i de făcut? Unde să mergem? Foarte simplu: să nu facem nimic şi să nu ne ducem nicăieri.
Sănătatea e desigur un bun; numai că acelora care o posedă le-a fost refuzată şansa de a-şi da seama de ea, o sănătate conştientă de sine fiind o sănătate compromisa sau pe punctul de a fi. Cum nimeni nu se

bucură că e lipsit de infirmităţi, putem vorbi fără nici o exagerare de o dreaptă pedepsire a celor sănătoşi.

Unii au parte de nenorociri; alţii, de obsesii. Care sînt mai de plîns ?
Nu mi-ar plăcea ca oamenii să fie drepţi în privinţa mea: aş putea să mă lipsesc de orice, în afară de tonicul injustiţiei.
„Totul e durere" — formula budistă, modernizată, ar da: „Totul e coşmar."
în acelaşi fel, nirvana, chemată să pună capăt unei suferinţe şi mai răspîndite, ar înceta să fie un mijloc rezervat numai unora, ca să devină universală asemeni coşmarului însuşi.
Ce înseamnă o crucificare unică, pe lîrigă aceea, cotidiană, pe care o îndură cel care suferă de insomnie ?
Pe cînd mă plimbam, la ori tîrzie, pe aleea mărginită de copaci, o castană mi-a căzut la picioare. Zgomotul pe care l-a făcut spărgîndu-se, ecoul pe care l-a

trezit în mine, precum şi o emoţie în vădită disproporţie cu acel incident mărunt m-au cufundat în miracol, în beţia irevocabilului, ca şi cum nu mai existau întrebări, ci numai răspunsuri. Eram ameţit de mii de certitudini neaşteptate, cu care nu ştiam ce să fac... Puţin a lipsit astfel să intru în contact cu divinul. Dar am socotit că-i mai bine să-mi continuu plimbarea.
Nu ne mărturisim altcuiva mîhnirile decît ca să-l facem să sufere, ca să le ia asupra lui. Dacă am vrea să-l legăm de noi, nu i-am împărtăşi decît suferinţele noastre abstracte, singurele pe care se reped să le accepte toţi cei care ne iubesc.
Nu-mi iert faptul că rn-am născut. E ca şi cum, stre-curîndu-mă în această lume, aş fi profanat o taină, aş fi călcat cine ştie ce legămînt important, aş fi comis un păcat de o gravitate fără seamăn. Totuşi, mi se întâmplă să fiu mai puţin tranşant: naşterea îmi pare atunci o calamitate pe care aş fi nemîngîiat să n-o fi cunoscut.
Gîridirea nu e niciodată nevinovată. Ne ajută să ne rupem lanţurile tocmai pentru că e nemiloasă, pentru că înseamnă agresiune. Eliminîhd ce are ea mai rău şi chiar demonic, ar trebui să renunţăm la însăşi ideea mîntuirii.
'■- ■>!«,,

Calea cea mai sigură ca să nu greşeşti e să subminezi o certitudine după alta.
Faptul că tot ceea ce contează a fost făcut în afara îndoielii rămîhe însă la fel de evident.
De multă vreme, dintotdeauna, simt că lumea aceasta nu e ce-mi trebuia şi că n-aş putea să mă deprind cu ea; numai şi numai aşa am dobîndit o fărîmă de orgoliu spiritual, propria-mi existenţă apărîndu-mi ca mutilare şi secătuire a unui psalm.
Gîndurile noastre, în solda propriei panici, se îndreaptă spre viitor, urmează calea fiecărei spaime, se deschid spre moarte. Şi numai schimbîndu4e cursul, făcîndu-le să curgă înapoi le îndreptăm către momentul naşterii şi le obligăm să se statornicească acolo. Prin asta, ele pierd însăşi forţa, acea tensiune de nepotolit care zace în adîncul spaimei de moarte şi care le e de folos gîndurilor noastre atunci cînd vor să crească, să se îmbogăţească să capete forţă. Aşa înţelegem de ce, parcurgînd un drum contrar, le lipseşte elanul şi sînt atît de obosite atunci cînd, în sfîrşit, se lovesc de limita lor originară, încît nu mai au puterea să privească dincolo de ea, spre niciodată-născut.

Nu propriile-mi începuturi, ci începutul mă interesează. Dacă mă izbesc de propria-mi naştere, de o obsesie minoră, e din cauză că nu pot să mă lupt cu primul moment al timpului. Orice suferinţă individuală se reduce, în ultimă instanţă, la o suferinţă cosmo-gonică, fiecare din senzaţiile noastre ispăşind acea nelegiuire a senzaţiei primordiale, prin care eul s-a strecurat în afara a nu ştim ce...
în zadar ne străduim să ne preferăm universului, ne urîm, cu toate acestea, mult mai mult decît credem. Dacă înţeleptul e o apariţie atît de insolită este pentru că pare neatins de aversiunea pe care, asemeni tuturor fiinţelor, trebuie s-o nutrească pentru el însuşi.
Nici o diferenţă între existenţă şi nonexistenţă, dacă ne temem de ele cu o egală intensitate.
Noncunoaşterea e temelia tuturor lucrurilor, ea creează Totul printr-un act pe care-l repetă în fiecare clipă, ea produce această lume şi oricare alta, fiindcă nu încetează să ia drept real ceea ce nu este. Noncunoaşterea e gigantica eroare care serveşte drept suport tuturor
Mi

îliMiiâifiiUMliiAriiitiitilhiiil'u}tiiijid:Liî!,i

adevărurilor noastre, noncunoaşterea e mai veche şi mai puternică decît toţi zeii la un loc.
r*>
După asta îl recunoşti pe cel cu aptitudini pentru căutarea interioară: el va situa eşecul mai presus de orice reuşită, îl va căuta chiar, inconştient, se înţelege. Asta pentru că eşecul, întotdeauna esenţial, e cel care ne dezvăluie nouă înşine, ne permite să ne vedem aşa cum ne vede Dumnezeu, în vreme ce succesul ne îndepărtează de ceea ce e mai profund în noi şi în tot.
A fost o vreme în care timpul încă nu exista... Refuzul naşterii nu e altceva decît nostalgia acelui timp de dinainte de timp.
Mă gîndesc la atîţia prieteni care nu mai sîht şi-i compătimesc. Cu toate acestea, ei nu sînt chiar de plîns, căci au rezolvat toate problemele, începînd cu aceea a morţii.
Există în faptul de a te naşte o asemenea lipsă de necesitate îhcît, dacă te gîndeşti la el ceva mai mult ca de obicei, neştiind cum sâ reacţionezi, ajungi si surîzi netot

&
Două feluri de spirite: diurne şi nocturne. Nu posedă nici aceeaşi metodă, nici aceeaşi etică. în plină lumină, te supraveghezi; în obscuritate, spui tot. Pentru cel care-şi pune întrebări la orele la care ceilalţi sînt pradă somnului, urmările salutare sau supărătoare a ceea ce gîndeşte contează prea puţin. Iată de ce meditează el la ghinionul de a se fi născut fără să-i pese de răul pe care-l poate face altcuiva sau sieşi. După miezul nopţii începe beţia adevărurilor vătămătoare.
Pe măsură ce se adună anii, îţi faci despre viitor o imagine din ce în ce mai întunecată. Să fie asta doar ca să te consolezi pentru că eşti exclus din el ? în aparenţă da, în realitate nu, căci viitorul a fost întotdeauna atroce, omul neputînd să lupte împotriva nenorocirilor decît agravîndu-le, astfel încît, în fiecare epocă, existenţa e cu mult mai tolerabilă înainte să fie găsită soluţia dificultăţilor momentului.
în marile perplexităţi, impune-ţi să trăieşti ca şi cum istoria s-a sfîrşit şi să reacţionezi ca un monstru măcinat de serenitate.

Dacă, altădată, în faţa unui mort, mă întrebam: „La ce i-a servit oare să se nască ?", acum îmi pun aceeaşi întrebare în faţa oricărui om viu.
Accentul pus pe naştere nu e nimic altceva decît gustul pentru insolubil împins pînă la nebunie.
în privinţa morţii, ezit fără încetare între „taină" şi „nimic", între Piramide şi Morgă.
E imposibil să simţi că a fost o vreme în care nu existai. De aici ataşamentul pentru personajul care erai înainte să te naşti.
„Meditaţi măcar o oră asupra inexistenţei eului şi vă veţi simţi alt om", îi spunea într-o zi unui vizitator occidental un bonz din secta japoneză Kusha.
Fără să fi frecventat mînăstirile budiste, de cîte ori nu m-am oprit asupra irealităţii lumii, deci a eului ? Nu, n-am devenit alt om, dar mi-a rămas efectiv sentimentul că eul meu nu e cîtuşi de puţin real şi ci, pier-zîndu-l, n-am pierdut nimic, în afară de ceva, în afară de fot.

în loc să mă mărginesc la faptul naşterii, aşa cum îmi porunceşte bunul-simţ, mă aventurez, mă tîrăsc în urmă, dau din ce în ce mai înapoi către nu ştiu ce început, trec din origine-n origine. Poate că într-o zi o să reuşesc să ating originea însăşi, ca să mă odihnesc sau să mă prăbuşesc acolo.
X mă insultă. Sînt gata să-l pălmuiesc. După ce mă gîndesc, renunţ.
Cine sînt? Care e adevăratul meu eu: cel care ripostează sau cel care dă înapoi ? Prima mea reacţie e întotdeauna energică; următoarea, moale. Ceea ce se cheamă „înţelepciune" nu e, în fond, decît un veşnic „după ce mă gîndesc", adică nonacţiunea ca prim gest.
Dacă ataşamentul e un rău, trebuie să-i căutăm cauza în scandalul naşterii, căci să te naşti înseamnă să te ataşezi. Pentru a face să dispară urmele acestui scandal, cel mai

grav şi mai puţin tolerabil dintre toate, ar trebui deci folosită detaşarea.
în stările de anxietate şi teamă, calmul instantaneu la gîndul foetusului care am fost.

în această clipă anume, nici un reproş venit din partea oamenilor sau a zeilor n-ar putea să mă atingă: am o conştiinţă atît de curată, de parcă n-aş fi existat niciodată.
E o greşeală să crezi că există o relaţie directă între suportarea nenorocirilor şi înverşunarea împotriva naşterii. Această înverşunare are rădăcini mai adînci şi mai îndepărtate, şi pare să prindă viaţă chiar şi în absenţa celui mai mic reproş împotriva existenţei. Ba chiar niciodată nu e mai virulentă ca în cazul sorţilor norocoşi.
Tracii şi bogomilii — nu pot să uit că am colindat aceleaşi meleaguri ca şi ei, nici că unii îi deplîngeau pe nou-născuţi, iar ceilalţi, ca să-l dezvinovăţească pe Dumnezeu, îl făceau pe Satana răspunzător de infamia Creaţiei.
Pe timpul lungilor nopţi ale cavernelor, nenumăraţi Hamleţi trebuie să fi monologat fără încetare, căci putem presupune că apogeul suferinţei metafizice se situează cu mult înaintea acestei fadori universale ce a urmat apariţiei Filozofiei.

Obsesia naşterii ţine de exacerbarea memoriei, de omniprezenţa trecutului, ca şi de aviditatea pentru impas, pentru primul impas. — Nici o deschidere, nici chiar care să-şi aibă obîrşia în bucurie, care să provină din revolut, ci doar din prezent, ca şi dintr-un viitor emancipat de timp.
&
Ani de zile, o viaţă de fapt, să nu te fi gîndit decît la ultimele clipe, ca să constaţi, cînd te apropii, în sfîrşit, de ele, că va fi fost degeaba, că gîndul morţii ajută la tot, doar să mori nu!
Neliniştile noastre sînt cele care trezesc, care creează conştiinţa; după ce-şi îndeplinesc misiunea, ele se atenuează şi dispar una după alta. Doar conştiinţa rămîne şi le supravieţuieşte, fără să-şi amintească ce le datorează, chiar fără s-o fi ştiut vreodată. Iată de ce îşi tot proclamă autonomia, suveranitatea, chiar şi cînd se urăşte şi ar vrea să se distrugă.
Potrivit regulii Sfîntului Benedict, dacă un călugăr devenea mîndru sau măcar mulţumit de munca pe care o făcea, trebuia să renunţe la ea şi s-o părăsească.

Iată un pericol de care nu se teme cel care va fi trăit cu gustul insatisfacţiei, în orgia remuşcării şi dezgustului.
Dacă e adevărat că lui Dumnezeu îi repugnă să se pronunţe, n-aş încerca nici o stinghereală în prezenţa lui, atît de mult mi-ar plăcea să-l imit, să fiu, în tot, asemeni Lui, un lipsit de opinie.
Să te trezeşti, să-ţi faci toaleta şi să aştepţi apoi cine ştie ce varietate neaşteptată de plictis sau de spaimă.
Aş da tot universul şi pe Shakespeare în întregime pentru o fărîmă de ataraxic
Marele noroc al lui Nietzsche că a sfîrşit cum a sfîrşit. în euforie!
Să te tot duci cu gîndul la o lume în care încă nimic nu s-a înjosit să se ivească, în care presimţi conştiinţa fără să aspiri la ea, în care, tolănit în virtual, te bucuri de plenitudinea vidă a unui eu anterior eului...
Să nu te fi născut, numai să te gîndeşti la asta, ce fericire, ce libertate, ce spaţiu!
II
Dacă dezgustul faţă de lume e de-ajuns să confere sfinţenia, nu văd cum aş putea evita canonizarea.
Nimeni nu cred că a trăit atît de aproape de scheletul său cum am trăit eu faţă de al meu: au rezultat de aici un dialog fără sfîrşit şi cîteva adevăruri pe care nu reuşesc nici să le accept, nici să le resping.
E mai uşor să avansezi cu viciile decît cu virtuţile. Viciile, conciliante prin natura lor, se ajută reciproc, sînt pline de indulgenţă unele faţă de altele, în vreme ce virtuţile, invidioase, se înfruntă şi se anulează, dez-văluindu-şi în toate incompatibilitatea şi intoleranţa.
Să crezi în ce faci sau în ce fac alţii e ca şi cum te-ai da în vînt pentru fleacuri. Ar trebui să nu te prezinţi la întîlnirea cu iluziile şi chiar cu „realităţile", să te situezi dincolo de tot şi toate, să-şi alungi sau să-ţi

""! . • '

reprimi aspiraţiile, să trăieşti, potrivit unei zicale hinduse, cu tot atît de puţine dorinţe ca un „elefant singuratic".

îi iert totul lui X, din cauza surîsului său demodat.

Nu e umil cel care se urăşte.

La unii, totul, absolut totul, ţine de fiziologie: trupul le e gîndirea, gîndirea le e trupul.

Timpul, bogat în resurse, mai inventiv şi mai milos decît credem, posedă o remarcabilă aptitudine de a ne veni în ajutor, de a ne procura în orice moment o nouă umilire.

Am căutat întotdeauna peisajele de dinainte de Dumnezeu. De unde predilecţia mea pentru Haos.

Am hotărît să nu mai dau vina pe nimeni de cînd am observat că sfîrşesc întotdeauna prin a semăna cu ultimul meu duşman.

Am trăit foarte multă vreme cu ideea că sînt fiinţa cea mai normală care a existat vreodată. Această idee mi-a deschis gustul, chiar pasiunea, pentru improduc-tivitate: la ce bun să te pui în valoare într-o lume populată de nebuni, cufundată în neghiobie sau delii1 ? Pentru cine să te oboseşti şi în ce scop ? Rămâne să aflu dacă m-am eliberat cu totul de această certitudine, salvatoare în absolut, ruinătoare în imediat.

Violenţii sînt în general oameni plăpînzi, „terminaţi", care trăiesc într-o efervescenţă continuă, în detrimentul propriului trup, exact ca asceţii, care, familiarizîndu-se cu chietudinea, pacea, ajung să se erodeze şi să se epuizeze tot atîta cît furioşii.

N-ar trebui să scriem cărţi decît ca să spunem lucruri pe care n-am îndrăzni să le destăinuim nimănui.

Gnd Măra, Ispititorul, încearcă să-i uzurpe locul lui Buddha, acesta-i spune, între altele: „Cu ce drept pretinzi să domneşti asupra oamenilor şi asupra universului ? Ai suferit pentru cunoaştere ?"

£ întrebarea capitală, poate singura care ar trebui să ne frămînte cînd ne punem întrebări despre cineva, mai ales despre un gînditor. Nu putem, pe cît am vrea, să facem suficientă distincţie între cei care au plătit pentru cel mai mic pas către cunoaştere şi cei, incomparabil mai numeroşi, cărora le-a fost dăruită o cunoaştere comodă, indiferentă, o cunoaştere fără încercări.

Se spune: Cutare n-are talent, n-are decît timbru. Dar timbrul e tocmai ceea ce nu poţi să inventezi, cu care te naşti. E un har moştenit, privilegiul pe care-l au unii de a-şi face simţită pulsaţia lor organică; timbrul înseamnă mai mult decît talentul, e esenţa acestuia.

Acelaşi sentiment de neapartenenţă, de joc inutil, oriunde aş merge: mă prefac că mă interesez de ceva de care nu-mi pasă deloc, mă agit din automatism sau milă, fără să particip vreodată, fără să fiu vreodată prezent undeva. Ceea ce mă atrage se găseşte altundeva, şi acest altundeva nu ştiu ce înseamnă.

Cu cît se depărtează de Dumnezeu, cu atft oamenii avansează în cunoaşterea religiilor.

„... Dar Dumnezeu ştie că în ziua în care veţi mînca din el vi se vor deschide ochii."*

De-abia s-au deschis, şi începe drama. Să priveşti fără să înţelegi, acesta-i paradisul. Infernul ar fi deci locul în care înţelegi, în care înţelegi prea mult...

©

Nu mă înţeleg pe deplin cu cineva decît atunci cînd e la pămînt şi cînd n-are nici dorinţa, nici puterea de a reveni la iluziile sale obişnuite.

Judecîndu-ţi fără milă contemporanii, ai toate şansele să faci, în ochii posterităţii, figură de spirit clarvăzător. Totodată, renunţi la latura primejdioasă a admiraţiei, la riscurile extraordinare pe care le presupune. Căci admiraţia reprezintă o aventură, cea mai imprevizibilă din cîte sînt, pentru că se poate întâmpla să sfîrşească bine.

Ideile îţi vin mergînd, spunea Nietzsche. Mersul distrage gîndirea, declara Sankara.

* Facerea 3>3 (n. t).

;,......>;î-i JuIllUkiai

Cele două păreri sînt la fel de întemeiate, deci la fel de adevărate, şi oricine se poate încredinţa de asta în răstimp de o oră, uneori de un minut...
Nu mai e posibilă nici o formă de originalitate literară dacă nu forţezi, dacă nu sfărîmi limbajul. Situaţia e diferită dacă ne mărginim la exprimarea ideii ca atare. Ne găsim aici într-un domeniu în care exigenţele nu s-au schimbat de la presocratici încoace.
De ce nu putem să ne întoarcem în timp înainte de concept, să scriem chiar din simţuri, să notăm variaţiile infime a ceea ce atingem, să facem ce ar face o reptilă dacă s-ar pune pe lucru!
Tot ce poate exista mai bun în noi provine din indolenţa, din incapacitatea noastră de a trece la acţiune, de a ne pune în aplicare proiectele şi intenţiile. Neputinţa sau refuzul de a ne realiza ne păstrează „calităţile", iar voinţa de a da tot ce putem ne conduce la excese şi la desfrîu.
Acel „glorios delir", de care vorbeşte Tereza de Avila pentru a desemna una din fazele unirii cu
i

Dumnezeu, reprezintă ceea ce un spirit secătuit, invidios prin forţa lucrurilor, nu-i va ierta niciodată unui mistic.
Nici măcar o clipă în care să nu fi fost conştient că mă găsesc în afara Paradisului.
Nu e profund, nu e autentic decît ceea ce ascundem. De unde forţa sentimentelor abjecte.
Ama nesciri, spune Imitatio. Să-ţi placă să fii neştiut. Nu eşti mulţumit de tine şi de lume decît dacă te conformezi acestui precept.
Valoarea intrinsecă a unei cărţi nu depinde de importanţa subiectului (altfel teologii ar ieşi învingători, şi de departe), ci de modul de a aborda ceea ce e în-tîmplător şi neînsemnat, de a stăpîni infimul. Esenţialul n-a necesitat niciodată nici cel mai mic talent.
Sentimentul de aii în îndrziere sau în avans cu zece mii de ani faţă de ceilalţi, de a aparţine începuturilor sau sfîrşitului omenirii...

Negaţia nu provine niciodată dintr-un raţionament, ci dintr-un nu ştiu ce obscur şi vechi. Argumentele vin mai tîrziu, ca s-o justifice şi s-o susţină. Orice nu izvorăşte din sînge.
Profitînd de erodarea memoriei, să-ţi aminteşti cele dintîi iniţiative ale materiei şi riscul de viaţă care le-a succedat...
Ori de cîte ori nu mă gîndesc la moarte, am impresia că trişez, că înşel pe cineva din mine.
Există nopţi pe care nici cei mai inventivi dintre torţionari n-ar fi putut să le imagineze. La capătul lor, eşti sfărîmat, năucit, rătăcit, fără amintiri şi presimţiri, şi chiar fără sa ştii cine eşti. Şi atunci ziua pare inutilă, lumina vătămătoare, şi încă şi mai chinuitoare decît întunericul.
Un păduche-de-frunze conştient ar avea de înfruntat exact aceleaşi dificultăţi, acelaşi tip de insolubil ca şi omul.

Mai bine animal decît om, insectă decît animal, plantă decît insectă, şi aşa mai departe.
Salvarea ? Tot ce micşorează influenţa conştiinţei şi-i compromite supremaţia.
Am toate defectele celorlalţi şi totuşi tot ceea ce fac aceştia mi se pare inadmisibil.
Privind lucrurile din perspectiva naturii, omul a fost făcut să trăiască orientat spre exterior. Dacă vrea să vadă în el însuşi, trebuie să închidă ochii, să renunţe la acţiune, să iasă din torent. Ceea ce numim „viaţă interioară" e un fenomen tardiv, care n-a fost posibil decît printr-o încetinire a activităţilor noastre vitale, căci „sufletul" n-ar fi putut să apară, nici să se afirme decît în detrimentul bunei funcţionări a organelor.
Cea mai măruntă schimbare atmosferică mă face să-mi reconsider proiectele, ba, de ce să n-o spun, convingerile. Această formă de dependenţă, cea mai umilitoare din cîte sînt, nu încetează să mă biruie, în vreme ce-mi risipeşte puţinele iluzii care-mi mai ră-

măseseră asupra şanselor de a fi liber, asupra libertăţii,

pur şi simplu. La ce bun să te umfli în pene cînd eşti la discreţia Umezelii şi Uscăciunii ? Ţi-ai dori o robie mai puţin vrednică de milă şi alt soi de zei.
E inutil să-ţi iei zilele, pentru că întotdeauna o faci prea tîrziu.
Cînd ştii absolut sigur că totul e ireal, nu văd realmente de ce te-ai obosi s-o dovedeşti.
Pe măsură ce se îndepărtează de momentul răsăritului şi înaintează în zi, lumina se prostituează şi nu-şi obţine iertarea — etica a crepusculului — decît în clipa cînd dispare.
în scrierile budiste, se vorbeşte adesea de „abisul naşterii". E într-adevăr un abis, o prăpastie, în care nu cazi, ci, dimpotrivă, din care ieşi, spre marea pagubă a fiecăruia.
La intervale din ce în ce mai rare, izbucniri de recunoştinţă faţă de Iov şi Chamfort, faţă de vociferare şi vitriol...

Fiecare opinie, fiecare părere e în mod necesar parţială, trunchiată, insuficientă. în filozofie şi în orice, originalitatea se rezumă la nişte definiţii incomplete.
Cîntărindu-ne bine faptele numite generoase, nu găsim nici una care, într-o anumită privinţă, să nu fie condamnabilă şi chiar vătămătoare, de natură să ne inspire regretul de a o fi făcut, astfel încît n-avem de ales, la urma urmelor, decît între a ne abţine şi a avea remuşcari.
Forţa explozivă a chiar şi celei mai mici mortificări. Orice dorinţă învinsă te face puternic. Avem cu atît mai multă putere asupra acestei lumi cu cît ne depărtăm de ea, cu cît aderăm mai puţin la ea. Renunţarea conferă o putere nemărginită.
Dezamăgirile mele, în loc să conveargă spre un centru şi să se constituie, dacă nu într-un sistem, cel puţin într-un ansamblu, s-au răzleţit, fiecare crezîndu-se unică şi dispărînd astfel, din lipsă de organizare.
Au succes numai sistemele filozofice şi religiile care ne linguşesc, fie că o fac în numele progresului, fie în

cel al infernului. Damnat sau nu, omul simte o nevoie imperioasă de a fi în inima lucrurilor. Faptul că este, că a devenit om se datorează în exclusivitate tocmai acestui lucru. Şi dacă îhtr-o zi n-ar mai simţi această nevoie, ar trebui să se dea la o parte în folosul unui alt animal, mai orgolios şi mai nesăbuit.
Avea repulsie faţă de adevărurile obiective, de corvoada argumentării, de judecăţile logice elevate. Nu-i plăcea să facă demonstraţii, nu ţinea să convingă pe nimeni. Celălalt e o născocire de dialectician.
Cu cît eşti mai nedreptăţit de timp, cu atît mai mult vrei să evadezi din el. Faptul de a scrie o pagină fără cusur, o frază numai, te înalţă deasupra devenirii şi stricăciunilor ei. Transcendem moartea căutînd indestructibilul prin cuvînt, prin simbolul însuşi al caducităţii.
în chiar miezul unui eşec, în clipa cînd ruşinea e pe punctul să ne doboare, ne apucă pe neaşteptate un acces de trufie, care nu ţine mult, doar cît să ne golească, să ne lase fără energie, să facă să scadă, o dată cu forţele noastre, intensitatea propriei ruşini.

Dacă moartea e atît de cumplită pe cît se pretinde, cum se face că, după o anumită vreme, socotim fericit orice individ, prieten sau duşman, care a încetat să trăiască ?
Nu o dată mi s-a întîmplat să plec de acasă pentru că, dacă rămîneam acolo, n-aş fi fost sigur că mă puteam împotrivi vreunei hotărîri subite. Pe stradă eşti mai liniştit, pentru că acolo te gîndeşti mai puţin la tine însuţi, şi totul slăbeşte şi se estompează, începînd cu dezordinea.
îi e specific bolii să stea de veghe atunci cînd totul doarme, cînd totul se odihneşte, chiar şi bolnavul.
Tînăr, găseşti o anumită plăcere în infirmităţi. Par atît de noi, de pline! Cu vîrsta, ele nu mai surprind, le cunoşti prea bine. Or, fără un dram de neprevăzut, nu merită să fie îndurate.
De îndată ce faci apel la ce e mai profund în tine şi începi să munceşti şi să te exprimi, îţi

atribui calităţi, devii insensibil la propriile-ţi lipsuri. Nimeni nu poate

să admită că ce izvorăşte din profunzimile sale ar putea să nu valoreze nimic.
„Cunoaşterea de sine" ? O contradicţie în termeni.
Toate aceste poeme în care nu e vorba decît de Poem, o întreagă poezie care-şi este propriul conţinut. Ce s-ar spune despre o rugăciune al cărei obiect ar fi religia ?
Spiritul care pune totul în discuţie ajunge, după mii de întrebări, la o vlăguire aproape totală, într-o stare pe care tocmai cel vlăguit o recunoaşte cu uşurinţă, din instinct. Căci ce e vlăguirea dacă nu o perplexitate congenitală ?
Ce dezamăgire că Epicur, înţeleptul de care am cel mai mult nevoie, a scris mai bine de trei sute de tratate! Şi ce uşurare că s-au pierdut!
*
— Ce faceţi de dimineaţa pînă seara ?
— Mă suport.
Gînd de la fratele meu în legătură cu tulburările şi bolile de care a suferit mama noastră: „Bătrîneţea este autocritica naturii."

„Trebuie să fii beat sau nebun, spunea Sieyes, ca să te poţi exprima bine în limbile cunoscute."
Trebuie să fii beat sau nebun, voi adăuga, ca să mai cutezi să te slujeşti de cuvinte, de orice cuvînt.
Fanaticul descurajării eliptice e destinat să exceleze în orice profesie, în afara celei de scriitor.
Trăind mereu cu teama de a fi luat pe nepregătite de tot ce-i mai rău, am încercat, în orice împrejurare, să o iau înainte, lăsîndu-mă pradă nenorocirii cu mult înainte să se producă.
Nu-i pizmuieşti pe cei care au puterea să se roage, în vreme ce eşti plin de invidie faţă de posesorii de bunuri, faţă de cei care cunosc bogăţia şi gloria. E ciudat că te resemnezi cu mîntuirea celuilalt, dar nu cu avantajele trecătoare de care se poate bucura acesta.
N-am îndlnit nici măcar un singur spirit vrednic de interes care să nu fi fost înzestrat din belşug cu slăbiciuni de nemărturisit.

Nu există artă adevărată fără o mare doză de banalitate. Aceea care recurge în mod constant la insolit oboseşte repede, nimic nefiind mai insuportabil decît uniformitatea excepţionalului.
Inconvenientul de a folosi o limbă de împrumut e de a nu avea dreptul să faci prea multe greşeli în acea limbă. Or, doar căutînd incorectitudinea, fără să abuzezi totuşi de ea, numai dacă eşti în orice moment la un pas de solecism dai scrisului o urmă de viaţă.
Fiecare crede, în mod inconştient, se înţelege, că numai el urmăreşte adevărul, că ceilalţi sînt incapabili să-l caute şi nevrednici să ajungă la el. Această sminteală e atît de înrădăcinată şi atît de utilă, încît e imposibil să-ţi imaginezi ce s-ar îhtîmpla cu fiecare dintre noi dacă ea ar dispărea într-o zi.
Cel dintîi gînditor a fost, fără nici o îndoială, cel dintâi maniac al lui de ce. Manie neobişnuită, deloc molipsitoare. Rari şînt, într-adevăr, cei care suferă de ea, pe care-i rod întrebările şi care nu pot să accepte nici o certitudine pentru că s-au născut în consternare.

Să fii obiectiv înseamnă să-l tratezi pe celălalt aşa cum se tratează un obiect, un leş, înseamnă să te porţi faţă de el ca un cioclu.
Această clipă a dispărut pentru totdeauna, s-a pierdut în masa anonimă a irevocabilului. Ea nu se va întoarce niciodată. Sufăr şi nu sufăr pentru asta. Totul e unic — şi neînsemnat.
Emily Bronte. Tot ce vine de la Ea are darul să mă tulbure. Haworth e locul meu de pelerinaj.
Să mergi de-a lungul unui rîu, să te deplasezi, să aluneci o dată cu apa, fără efort, fără grabă, în vreme ce moartea îşi vede în noi mai departe de meditaţiile ei, de monologul ei

neîntrerupt.
Numai Dumnezeu are privilegiul să ne abandoneze. Oamenii nu pot decît să-ţi întoarcă spatele.
Fără facultatea de a uita, trecutul nostru ar apăsa atît de greu asupra prezentului nostru, îhcît n-am avea

forţa să abordăm nici o clipă mai mult, şi cu atît mai puţin să pătrundem în ea. Viaţa nu le pare suportabilă decît naturilor superficiale, tocmai celor care nu-şi amintesc.
Plotin, povesteşte Porfir, avea darul de a citi în suflete, într-o zi, pe nepregătite, îi spune discipolului său, extrem de surprins, să nu încerce să se omoare, ci să facă mai bine o călătorie. Porfir plecă în Sicilia: se vindecă acolo de melancolia de care suferă, dar, adaugă el plin de părere de rău, a trebuit astfel sa lipsească de la moartea maestrului, petrecută în absenţa sa.
E multă vreme de cînd filozofii nu mai citesc în suflete. Nu e meseria lor, se va spune. Se poate. Dar să nu ne mai mirăm că ei nu prea ne mai interesează.
O operă nu durează decît dacă e pregătită în umbră cu atenţia, cu meticulozitatea asasinului care-şi plânu-ieşte lovitura. în ambele cazuri, ceea ce primează este dorinţa de a ului.
Cunoaşterea de sine, cea mai amară dintre toate, e şi cea pe care o cultivăm cel mai puţin: la ce bun să te surprinzi de dimineaţa pînă seara în flagrant delict de iluzie, să tot revii fără milă la rădăcina fiecărui act şi să pierzi proces după proces în faţa propriului tău tribunal?

Ori de cîte ori am un lapsus, mă gîndesc la spaima pe care trebuie s-o resimtă cei care ştiu că nu-şi mai amintesc de nimic. Dar ceva îmi spune că, după un anumit timp, îi stăpîneşte o bucurie secretă, pe care n-ar accepta s-o schimbe pe nici una din amintirile lor, chiar şi pe cea mai înălţătoare.
Să te pretinzi mai detaşat, mai străin de toate ca oricine, şi să nu fii decît un îndîrjit al indiferenţei!
Cu cît sîntem mai frămîntaţi de impulsii contradictorii, cu atît ştim mai puţin căreia să-i cedăm. Lipsă de caracter, asta e, şi nimic altceva.
Timpul pur, timpul limpezit, eliberat de întîmplări, de fiinţe şi de lucruri, nu se arată decît în anumite momente ale nopţii, cînd îl simţiţi trecînd, cu unica grijă de a vă tîrî spre o catastrofă exemplară.
■>\ i t*
■ I'.....
III
Să simţi pe neaşteptate că ştii tot atit cît ştie Dumnezeu despre toate lucrurile şi la fel de brusc să vezi cum dispare această senzaţie.
Gînditorii de prima mînă meditează asupra lucrurilor; ceilalţi, asupra problemelor. Trebuie să trăieşti cu faţa la realitate, şi nu cu faţa la spirit.
„Ce aştepţi ca să depui armele ?" — Fiecare boală ne trimite o somaţie disimulată în întrebare. Facem pe surzii, în vreme ce ne gîndim că farsa e prea cunoscută şi că data viitoare va trebui să avem în sfîrşit curajul să capitulăm.
Cu cît înaintez, cu atît reacţionez mai puţin la delir Nu-mi plac, dintre gînditori, decît vulcanii stinşi.
Ţînăr, mă plictiseam la culme, dar credeam în mine. Chiar dacă n-aveam presentimentul personajului şters

ce eram pe cale să devin, ştiam în schimb că, orice s-ar întîmpla, Perplexitatea nu mă va abandona, că va veghea asupra anilor mei cu exactitatea şi zelul Providenţei.
Dacă ar fi cu putinţă să ne privim cu ochii celorlalţi, am dispărea pe loc.
îi spuneam unui prieten italian că latinii sînt fără secrete pentru că sînt prea deschişi, prea guralivi, că le prefer popoarele devastate de timiditate şi că operele unui scriitor care nu cunoaşte în viaţă acest sentiment n-au nici o valoare. „E adevărat, mi-a răspuns. Cînd, în cărţile pe care le scriem, vorbim de experienţele noastre, o facem fără sublinieri

şi clarificări, căci le-am povestit de o mie de ori mai înainte." Şi, legat de aceasta, am vorbit despre literatura feminină, despre lipsa ei de mister în ţările în care au făcut ravagii saloanele şi confesionalul.
N-ar trebui, a observat nu mai ştiu cine, să ne lipsim de „plăcerea evlaviei".
A fost vreodată justificată credinţa într-un mod mai delicat ?
Această poftă de a-ţi reexamina înflăcărările, de a-ţi schimba idolii, de a te ruga în alte părţi...
Să te lungeşti pe cîmp, să inspiri mireasma pămîn-tului şi să-ţi spui că el reprezintă cu adevărat sfârşitul şi speranţa deznădejdilor noastre, şi ca ar fi inutil să cauţi ceva mai bun pentru a te odihni şi dezagrega.
Cînd mi se întâmplă să fiu ocupat, nu mă gîndesc nici o clipă la „sensul" vreunui lucru, şi încă şi mai puţin, e evident, la sensul a ceea ce sînt pe cale să fac. Dovadă că secretul a toate rezidă în act, şi nu în reţinere, cauză funestă a conştiinţei.
Fizionomia picturii, poeziei, muzicii peste un secol ? Nu şi-o poate imagina nimeni. Ca după prăbuşirea Atenei sau Romei, se va produce o lungă întrerupere, din cauza epuizării mijloacelor de expresie, ca şi a epuizării conştiinţei înseşi. Omenirea, ca să restabilească legăturile cu trecutul, va trebui să-şi născocească o nouă naivitate, fără de care nu va putea niciodată să ia artele de la capăt.
într-una din capelele acestei biserici cît se poate de urîte, o vedem pe Fecioară înălţîndu-se, împreună cu Fiul ei, deasupra globului pămîhtesc. O sectă agresivă care a distrus şi cucerit un imperiu, moştenindu-i tarele, începînd cu gigantismul. .

£ spus în Zohar, „îndată ce a apărut omul, au apărut imediat florile".
Aş crede mai curînd că ele se aflau acolo cu mult înaintea lui, şi că sosirea lui le-a cufundat pe toate într-o stupefacţie din care nu şi-au revenit încă.
E imposibil să citeşti un rînd din Kleist fără să te gîndeşti că s-a omorît. E ca şi cum sinuciderea i-ar fi precedat opera.
în Orient, gînditorii occidentali cei mai ciudaţi, cei mai neobişnuiţi n-ar fi fost niciodată luaţi în serios, din pricina contradicţiilor lor. Pentru noi, tocmai aici se află cauza interesului pe care li—1 purtăm. Nu sîntem atraşi de un mod de a gîndi, ci de evenimentele, de biografia unei gîndiri, de nepotrivirile şi aberaţiile care există acolo, într-un cuvînt de spiritele care, neştiind cum să se pună în acord cu celelalte, şi încă şi mai puţin cu ele înseîe, induc în eroare mai mult din capriciu decît din fatalitate. Semnul lor distinctiv ? Un dram de artificiu în tragic, o urmă de joc pînă şi în incurabil...
v te -
Dacă, în Mrinapiile sale, Tereza de Âvila se opreşte îndelung asupra melancoliei, e pentru că o consideră
fără leac. Doctorii, spune ea, n-au nici o putere în această privinţă, iar stareţa unei mînăstiri, în prezenţa unor bolnave de acest fel» n-are decît o scăpare: să le inspire teama de autoritate, să le ameninţe, să le înfricoşeze. Metoda pe care o recomandă sfînta rămîne pînă în prezent cea mai bună: în faţa unui „depresiv", ne dăm bine seama că n-ar fi eficace decît şuturile, palmele, o cotonogeală zdravănă. Este, de altfel, ceea ce face acel „depresiv" el însuşi atunci cîhd se hotărăşte să pună punct: foloseşte mijloace energice.
Faţă de orice fapt din viaţă, spiritul joacă rolul celui care strică buna dispoziţie.
Ne închipuim foarte bine elementele, obosite să repete întruna o temă răsuflată, dezgustate de combinaţiile lor, mereu aceleaşi, lipsite de variaţie şi de surpriză, căutînd cine ştie ce amuzament: viaţa nu e decît o digresiune, o anecdotă...
Tot ce se face mi se pare primejdios şi, în cel mai bun caz, inutil. La rigoare, pot să mă agit, dar nu pot acţiona, înţeleg bine, prea bine, cuvintele lui Wbrdsworth despre Coleridge: Eterna! activity without action.
Ori de cîte ori ceva mi se pare încă posibil, am impresia că mi s-au făcut vrăji.
Singura confesiune sinceră e cea pe care o facem indirect — vorbind de ceilalţi.
Nu adoptăm o credinţă pentru că e adevărată (toate sînt aşa), ci pentru că o forţă obscură ne împinge spre ea. Dacă se întîmplă ca această forţă să ne părăsească, iată-ne înde noi cu ceea ce rămîne din persoana noastră: prostraţia şi dezastrul.
„E specific oricărei forme perfecte ca spiritul să emane din ea în mod nemijlocit şi direct, în timp ce forma defectuoasă îl ţine prizonier, precum o oglindă strîmbă care nu ne aminteşte de nimic altceva decît de ea însăşi."
Făcînd acest elogiu — atît de puţin german — al clarităţii, Kleist nu se gîndise în mod

deosebit la filozofie, în orice caz nu pe ea o avea în vedere; cu toate acestea, e cel mai bun reproş care s-a făcut jargonului filozofic, pseudolimbaj care, vrînd să exprime idei, nu izbuteşte decît să capete relief pe seama lor, să le altereze şi să le întunece, să se pună pe sine în valoare.
j^-ilkihii,'1 l\tt.Â\. iiii^ikiL;
**■

Printr-una din uzurpările cele mai jalnice, cuvîntul a devenit vedetă într-un domeniu în care ar trebui să fie imperceptibil.
*
„O, Satan, Stăpîne, mă dăruiesc ţie pentru totdeauna!" — Cît de rău îmi pare că n-am reţinut numele călugăriţei care, pentru că a scris asta cu un cui muiat în propriul ei sînge, ar merita să figureze într-o antologie a rugăciunii şi laconismului!
Conştiinţa e mai mult decît ghimpe, ea epumnalul din carne.

Nu cunosc decît o singură viziune asupra poeziei care să fie cu totul satisfăcătoare: e cea a lui Emily Dickinson atunci cînd spune că în faţa unui poem adevărat e cuprinsă de un asemenea frig, încit are impresia că nici un foc nu va mai putea s-o încălzească.
Marele neajuns al naturii este acela de a nu fi ştiut sa se mărginească la un singur regn. în comparaţie cu vegetalul, totul pare nepotrivit, nereuşit. Soarele ar fi trebuit să se supere la ivirea primei insecte şi să-şi schimbe locul la apariţia neaşteptată a cimpanzeului.
Există cruzime în toate stările sufleteşti, în afară de bucurie. Cuvîntul Schadenfreude, bucurie răutăcioasă, e un contrasem. Să faci rău e o plăcere, nu o bucurie. Bucuria, singura victorie adevărată asupra lumii, e pură în esenţa ei, este deci ireductibilă la plăcere, întotdeauna suspectă atît în sine, cît şi în manifestările ei.
Dacă, pe măsură ce îmbătrînim, ne scormonim tot mai mult propriul trecut în detrimentul „problemelor", e fără îndoială pentru că e mai uşor să cotrobăi printre amintiri decît printre idei.
O existenţă constant transfigurată de eşec.
înţeleptul e cel care se resemnează în faţa tuturor lucrurilor, pentru că nu se identifica cu nimic. Un oportunist lipsit de dorinţe.
Ultimii cărora le iertăm infidelitatea faţa de noi sînt cei pe care i-am decepţionat.
■■■ ■■©
Avem întotdeauna impresia că am putea face mai bine ceea ce fac ceilalţi. Din păcate, n-avem aceeaşi convingere faţă de ceea ce facem noi înşine.
st-7'l

^Eram Profet, ne atrage atenţia Mahomed, cînd Adam se găsea încă între apă şi lut*
... Cînd n-ai avut orgoliul să întemeiezi o religie — sau cel puţin să distrugi una — cum să îndrăzneşti să te arăţi la lumina zilei ?
Detaşarea nu se învaţă: e înscrisă într-o civilizaţie. Nu tinzi către ea, o descoperi în tine. E ceea ce-mi spuneam citind că un misionar, aflat în Japonia de optsprezece ani, nu putea să numere cu totul decît şaizeci de convertiţi, pe deasupra şi în vîrstă. Ba i-au mai şi scăpat în ultimul moment: au murit după obiceiul japonez, fără regrete, fără chinuri, ca vrednici urmaşi ai strămoşilor lor, care, pentru a se căli pe vremea luptelor împotriva mongolilor, se lăsau pătrunşi de neantul tuturor lucrurilor şi de propriul lor neant.
Nu poţi medita la veşnicie decît lungit. Ea a fost, o perioadă considerabilă» principala preocupare a orientalilor: nu le plăcea lor poziţia orizontală ?
îndată ce te întinzi, timpul încetează să curgă, şi să conteze. Istoria este produsul unei stirpe verticale.
îmi calitate de animal vertical, omul trebuia să se obişnuiască să privească drept înainte, nu numai în spaţiu» ci şi în timp. Ge jalnică obîrşie are Viitorul!

Orice mizantrop, oricît ar fi de sincer, ne aminteşte din cînd în cînd de acel bătrîn poet, ţintuit la pat şi cu totul uitat, care, furios pe contemporanii săi, decretase că nu mai voia să-l primească pe nici unul. Soţia lui, din milă, se ducea să sune din cînd în cînd la uşă...
O lucrare e încheiată cînd n-o mai poţi îmbunătăţi, cu toate că o ştii nesatisfăcătoare şi incompletă. Eşti atît de sătul de ea, încît nu mai ai puterea să-i adaugi o singură virgulă, fie ea şi indispensabilă. Ceea ce hotărăşte gradul de finisare al unei opere nu e nicidecum o exigenţă artistică sau de fidelitate, ci oboseala şi, mai mult încă, dezgustul.
în timp ce o propoziţie cît de mică pe care trebuie s-o scrii pretinde o aparenţă de spirit inventiv, puţină atenţie e suficientă, în schimb, ca să pătrunzi într-un text, chiar dificil. Mai mult aduce a activitate creatoare să mîzgăleşti o carte poştală decît să citeşti Fenomenologia Spiritului.
Budismul numeşte mînia „murdărie a sufletului"; maniheismul, „rădăcină a arborelui morţii". Ştiu. Dar la ce-mi foloseşte asta ?

Mi-era cu totul indiferentă. Gîndindu-mă dintr-o dată, după atîţia ani, ca, orice s-ar întâmpla, n-o s-o mai întîlnesc niciodată, era cît pe ce să-mi vină rău. Nu înţelegem ce e moartea decît amintindu-ne pe neaşteptate chipul cuiva care nu va fi avut nici o importanţă pentru noi.
Pe măsură ce arta se afundă în impas, artiştii se înmulţesc. Această anomalie încetează să fie percepută ca atare, dacă te gîndeşti că arta, pe cale de epuizare, a devenit în acelaşi timp imposibilă şi facilă.
Nimeni nu e răspunzător de ceea ce este, nici chiar de ceea ce face. Lucrul e evident, şi toată lumea este mai mult sau mai puţin de acord cu asta. Atunci, de ce să elogiezi sau să ponegreşti ? Pentru că a fi echivalează cu a evalua, cu a exprima judecăţi, şi pentru că abţinerea, cînd nu constituie efectul indiferenţei sau al laşităţii, necesită un efort pe care nimeni n-are de gînd să-l facă.
Orice formă de grabă, chiar orientată spre bine, trădează un dezechilibru mintal.

Gîndurile cele mai puţin impure sînt cele care apar între necazuri, în răstimpul dintre supărările noastre, în acele momente de lux pe care şi le oferă nimicnicia noastră.
Suferinţele imaginare sînt de departe cele mai concrete, pentru că avem statornică nevoie de acestea şi le născocim deoarece nu e chip să ne lipsim de ele.
Dacă înţeleptului îi e specific să nu facă nimic inutil, nimeni nu mă va întrece în înţelepciune: nu mă cobor nici măcar la lucrurile utile.
Imposibil de imaginat un animal decăzut, un sub-animal.
Dacă ne-am fi putut naşte înaintea omului!
Mă străduiesc în zadar, nu reuşesc să nu iau în seamă toate secolele în decursul cărora oamenii nu s-au ocupat de nimic altceva decît de punerea la punct a unei definiţii a lui Dumnezeu.

'■ ii':"1:!.";}} V: ■;:!"';--";|':..;■':i: ;" ■: ■;■: ' ■ ','■■. \ ■■."'.'/■' ' ' . ;
[■;■ . ^iSlUÎ"^

Modul cel mai eficace ca să scapi de o stare de descurajare motivată sau nu e să iei un dicţionar, de preferinţă într-o limbă pe care n-o cunoşti aproape deloc, şi să cauţi în neştire cuvinte, avînd grijă să fie dintre acelea de care nu te vei folosi niciodată...
Atîta timp cît trăieşti dincoace de terifiant, găseşti cuvinte să-l descrii; de îndată ce-l cunoşti din interior, nu mai găseşti nici unul.
Nu există suferinţă-limită.

„Această fărîmă de materie" — gîndul la ea ne linişteşte, o linişte, e adevărat, pe care ar fi fost preferabil să n-o fi cunoscut niciodată.

Paradoxul nu e admisibil la înmormîntări, nici, de altfel, la căsătorii sau naşteri. Evenimentele sinistre — sau groteşti — cer locul comun; terifiantul, ca şi penibilul, nu se împacă decît cu clişeul.
Oricît de lămurit ai fi, e imposibil să trăieşti fără nici o speranţă. Păstrezi mereu una fără să ştii, şi această speranţă inconştientă le compensează pe toate celelalte, explicite, pe care le-ai respins sau le-ai secătuit.
Insatisfacţiile de orice fel trec, dar fondul în care-şi au obîrşia dăinuie încă, şi nimic n-are influenţă asupra lui. E inatacabil şi de nezdruncinat. El e fatum-n\ nostru.
Cu cît e cineva mai împovărat de ani, cu atît vorbeşte de propria-i dispariţie ca de un eveniment îndepărtat, cît se poate de improbabil. A căpătat în aşa măsură deprinderea vieţii, încît a devenit incapabil de moarte.
Să-şi aminteşti, şi în frenezie, şi în tristeţe, că natura, cum spune Bossuet, nu va consimţi să ne lase multă vreme în grijă „această fărîmă de materie pe care ne-o împrumută".
Un orb, de data asta unul autentic, stătea cu mîna întinsă: în atitudinea, în rigiditatea lui avea ceva care te impresiona, care-ţi tăia respiraţia. îţi transmitea cecitatea lui.

Nu le îngăduim decît copiilor şi nebunilor să fie sinceri cu noi; ceilalţi, dacă au îndrăzneala să-i imite, se vor căi mai devreme sau mai tîrziu pentru asta.
Ca să fim „fericiţi", ar trebui să avem mereu vie în minte imaginea nenorocirilor de care am scăpat. Acesta ar fi, pentru memorie, un mod de a se răscumpăra, dat fiind ca, neînregistrînd de obicei decît nenorocirile suferite, ea se străduieşte să zădărnicească fericirea şi că asta-i reuşeşte de minune.

drepturi eul, mă ştiu „eu". Cum dispare, nu mai sînt decît un obiect neînsufleţit.
Tot ce e încă viu în folclor provine dinainte de creştinism. — La fel se întîmplă cu tot ce e viu în fiecare dintre noi.
Cel care se teme de ridicol nu va ajunge niciodată departe, nici în bine, nici în rău, nu-şi va pune în valoare aptitudinile şi, chiar dacă ar avea geniu, ar fi totuşi condamnat la mediocritate.
După o noapte albă, trecătorii par nişte roboţi. Nici unul nu are aerul că respiră, că merge. Fiecare pare pus în mişcare de un resort: nimic spontanj zîmbete mecanice, gesticulaţie de spectre. Tu însuţi spectru, cum să vezi în ceilalţi oameni vii ?
„în miezul activităţilor voastre cele mai intense, opriţi-vă o clipă ca «să luaţi seama» la suflet" — acest sfat nu se adresează, desigur, celor care „iau zi şi noapte seama" la sufletul lor, şi care, prin asta, nu trebuie să-şi întrerupă nici un moment activităţile, din simplul motiv că nu desfăşoară nici una.
Să fii steril — cu atîtea senzaţii! Nesfîrşită poezie fără cuvinte.
Nu dăinuie decît ceea ce a fost conceput în singurătate, cu faţa la Dumnezeu, fie că eşti credincios, fie că nu.
Oboseala pură, fără motiv, oboseala care vine ca un dar sau ca un flagel; cu ajutorul ei, îmi repun în
Dragostea pentru muzică e deja prin ea însăşi o mărturisire. Ştim mai multe despre un necunoscut
care i se dedică decît despre cineva care e insensibil la muzică şi de care ne lovim zilnic.
Nu există meditaţie fără o înclinaţie către meticulozitate.
Cîtă vreme omul depindea cu totul de Dumnezeu, progresa lent, atît de lent încît nici măcar nu-şi dădea seama de asta. De cînd nu mai trăieşte în umbra nimănui, se grăbeşte, şi asta-l întristează, şi ar da orice ca să regăsească vechea cadenţă.
Am pierdut născîndu-ne tot atîta cît vom pierde murind. Totul.
Saturaţie — de-abia am rostit acest cuvîht, şi deja nu mai ştiu în legătură cu ce, în aşa măsură se potriveşte cu tot ce simt şi gîndesc, cu tot ce iubesc şi urăsc, cu saturaţia însăşi.
N-am ucis pe nimeni, am făcut mai mult: am ucis Posibilul şi, exact ca în cazul lui Macbeth, lucrul de care am cea mai mare nevoie este să mă rog, dar, ca şi el, nu pot spune Amin.
IV
Să împărţi lovituri care n-au nici o ţintă, să ataci pe toată lumea fără ca nimeni să-şi dea

seama, să arunci săgeţi a căror otravă o primeşti numai tu!
X, pe care l-am tratat totdeauna cît se poate de rău, nu-mi poartă pică pentru că nu poartă pică nimănui. Iartă toate insultele, nu-şi aminteşte de nici una. Cît îl invidiez! Ca să fiu asemeni lui, ar trebui să străbat mai multe vieţi şi să-mi epuizez toate posibilităţile de metempsihoză.
Pe vremea cînd o porneam cu bicicleta, luni în şir, prin Franţa, cea mai mare plăcere a mea era să mă opresc în cimitire de ţară, să ma întind între două monninte şi să fumez aşa ore întregi. Mă gîndesc la asta ca la perioada cea mai activă din viaţa mea.
Cum să te domini, cum să te stăpâneşti, cînd vii dintr-un ţinut unde se răcneşte la înmormîntări ?
?î^WfW^p»^« ?m;#; wwrararaMiiBffl»
.

în anumite dimineţi, de-abia pun piciorul afară, că şi aud voci care mă strigă pe nume. De mine să fie vorba ? Să fie cu adevărat numele meu ? El este, într-adevăr, umple spaţiul, e pe buzele trecătorilor. Toţi îl pronunţă, chiar şi această femeie din cabina învecinată, în oficiul poştal.
Stările de veghe ne mistuie ultimele urme de bun-simţ şi de modestie, şi ne-ar face să ne pierdem minţile dacă teama de ridicol n-ar apărea ca sa ne salveze.
Curiozitatea şi repulsia mea, spaima pe care o simţeam faţă de privirea lui alunecoasă şi metalică, faţă de slugărnicia lui, de şiretenia nemascată, de ipocrizia pe care, ciudat, n-o ascundea, de repetatele şi văditele lui acte de prefăcătorie, faţă de amestecul de canalie şi nebun. Impostură şi ticăloşie la lumina zilei. Nesince-ritatea lui se simte în toate mişcările, în toate vorbele. Termenul nu e potrivit, căci nesinceritatea înseamnă să ascunzi adevărul, înseamnă să-l cunoşti, dar în el nu există nici o urmă, nici o picătură, nici un dram de adevăr, nici de minciună de altfel, nimic, în afară de o asprime scîrboasă, o nebunie interesata...
Către miezul nopţii, pe stradă, o femeie mă acostează jeluindu-se: „Mi-au omorît bărbatul, mi-e scîrbă

de Franţa, bine că sînt bretonă, mi-au furat copiii, m-au drogat timp de şase luni..." Nedîndu-mi imediat seama că era nebună, într-atît de reală părea durerea ei (şi, într-un fel, chiar era), am lăsat-o să vorbească singură o jumătate de ceas: vorbitul îi făcea bine. După care, am lăsat-o în plata Domnului, spunîndu-mi că deosebirea dintre ea şi mine ar fi cu totul neînsemnată dacă, la rîndul meu, aş începe să-mi debitez acuzaţiile în faţa primului venit.
Un profesor dintr-o ţară din est îmi povesteşte că mama lui, o ţărancă, a fost foarte mirată să afle că el suferea de insomnie. Cînd nu-i venea somnul, ea nu făcea decît să-şi închipuie un nesfîrşit lan de grîu unduit de vînt, şi adormea imediat după aceea.
N-am ajunge la acelaşi rezultat imaginîndu-ne un oraş. E inexplicabil, e uluitor că orăşenii reuşesc totuşi să doarmă.
La cîrciumă vin bătrînii care locuiesc la azilul de la capătul satului. Stau acolo, cu un pahar în mînă, pri-vindu-se fără să-şi vorbească. Unul dintre ei începe să povestească nu ştiu ce care s-ar vrea interesant. Nu-l ascultă nimeni, în orice caz nimeni nu rîde. Au muncit cu toţii din greu, de-a lungul multor ani, ca să ajungă aici. Altădată, la ţară, ar fi fost înăbuşiţi sub o pernă. Soluţie înţeleaptă, perfecţionată de fiecare familie şi

incomparabil mai omenoasă decît aceea de a-i strîhge la un loc, de a-i închide în ţarc, pentru a-i tămădui de urît prin abrutizare.
Dacă e să ne luăm după Biblie, Cain e cel care a întemeiat primul oraş, ca să aibă, potrivit spuselor lui Bossuet, unde să-şi înece remuşcările.
Ce idee! Şi de cîte ori nu i-am verificat exactitatea în preumblările mele nocturne!
într-o noapte, urcînd scara, pe întuneric, m-a oprit o forţă de nebiruit, venită din afară şi dinăuntru. Incapabil să mai fac vreun pas, am rămas acolo, ţintuit locului, încremenit. NEPUTINŢĂ — cuvîntul acesta atît de uzual s-a potrivit, mult mai exact ca de obicei, să-mi deschidă ochii atît în ce mă priveşte, cît şi în privinţa lui: mă ajutase de atîtea ori, dar niciodată ca atunci. Am înţeles în sfîrşit pentru totdeauna ce însemna...

în această stare fără să ne dăm seama şi nu era nevoie decît de un semn sau de un pretext ca extraordinarul să se producă.
Locuiam la ţară, mergeam la şcoală şi, amănunt important, dormeam în aceeaşi cameră cu părinţii mei. Seara, tata avea obiceiul să-i citească mamei. Cu toate că era preot, citea orice, gîndindu-se, probabil, că, dată fiind vîrsta mea, era de presupus că eu nu înţeleg. îndeobşte, nu ascultam şi adormeam, dacă nu era vorba de vreo povestire mai neobişnuită. într-o noapte, am ciulit urechile. Era, într-o biografie a lui Raspuu'n, scena în care tatăl, în ceasul morţii, pune să-l cheme pe fiul său şi-i spune: „Du-te la Sankt-Petersburg, pune stă-pînire pe oraş, nu te da înapoi de la nimic şi nu te teme de nimeni, căci Dumnezeu e un porc bătrin".
O asemenea grozăvie în gura tatălui meu, pentru care preoţia nu era o glumă, m-a impresionat tot atîta cît un incendiu sau un cutremur. Dar îmi amintesc, de asemenea, foarte clar — sînt mai bine de cincizeci de ani de atunci — că tulburarea mea a fost urmată de o plăcere stranie, ca să nu spun perversă.
O fostă fată-n casă îmi răspunde, fără să se oprească, la „Merge ?" prin „Toate-şi urmează cursuf. Acest răspuns ultrabanal m-a emoţionat pîhă la lacrimi.
Cu cît expresiile care au legătură cu devenirea, cu trecerea, cu cursul sînt mai uzate, cu atît mai mult capătă uneori forţa unei revelaţii. Adevărul e totuşi că ele nu creează o stare excepţională, ci că noi ne găseam
După ce am înţeles, în decursul anilor, destul de profund două sau trei religii, am dat înapoi de fiecare dată, în pragul „convertirii", de frică să nu mă mint singur. Nici una dintre ele nu era, după părerea mea, destul de liberă ca să recunoască faptul că răzbunarea e o necesitate, cea mai intensă şi mai profundă din cîte

există» şi că fiecare trebuie să răspundă la ea, măcar în vorbe. Dacă o înăbuşi, te expui la tulburări serioase. Nu puţine tulburări mintale — poate chiar orice tulburare mintală — provin dintr-o răzbunare pe care ai amînat-o prea multă vreme. Să ştim să explodăm!
Orice tulburare e mai sănătoasa decît cea pe care o provoacă o furie acumulată.
înţelepciune la Morgă. „Nepotul meu, e evident, n-a reuşit; dacă ar fi reuşit, ar fi avut un alt sfîrşit. — Ştiţi, doamnă, i-am răspuns acelei matroane corpolente, că, reuşeşti sau nu reuşeşti, e acelaşi lucru. — Aveţi dreptate", mi-a replicat după cîteva clipe de gîndire. Această consimţire atît de neaşteptată din partea uneia ca ea m-a mişcat aproape tot atît cît moartea prietenului meu.
Taraţii... Mi se pare că aventura lor, mai mult decît oricare alta, aruncă o lumină asupra viitorului, că numai ei dau posibilitatea să-l întrezăreşti, să-l înţelegi, şi că să faci abstracţie de faptele lor înseamnă să te dovedeşti pentru totdeauna nepotrivit să descrii vremurile care se anunţă.
— Păcat, îmi spuneaţi, că N. n-a creat nimic.
— Ce-are a face! Există. Dacă ar fi produs cărţi,

dacă ar fi avut nenorocul să se „realizeze", n-am avea acum chef să vorbim de el de o oră. Avantajul de a fi cineva e mai rar decît acela de a munci. Să produci e uşor; greu e să nu catadicseşti să-ţi foloseşti propriul talent.
Se toarnă un film, se reia aceeaşi scenă de multe ori. Un trecător, despre care se vede că e din provincie, este uluit: „Apăi, n-am să mai merg niciodată la cinema."
Am putea să reacţionăm în acelaşi fel în privinţa oricărui lucru căruia i-am întrezărit dedesubturile şi i-am înţeles secretul. Cu toate acestea, dintr-o lipsă de luciditate care ţine de domeniul miraculosului, sînt medici ginecologi care se îndrăgostesc de clientele lor, gropari care fac copii, bolnavi incurabili care sînt plini de proiecte, sceptici care scriu...
T., fiu de rabin, se plînge că această perioadă de persecuţii fără precedent n-a produs nici o rugăciune originală, aptă să fie adoptată de comunitate şi rostită în sinagogi. îl asigur că n-are dreptate să se întristeze sau să se neliniştească din această cauză: marile nenorociri nu produc nimic în plan literar sau religios. Numai jumătăţile de nenorociri sînt fecunde, pentru că reprezintă un punct de pornire, în vreme ce un infern prea

desăvârşit e aproape la fel de steril ca paradisul.
pfţirififni'T'riiiiii'f^^Ţ1

Aveam douăzeci de ani. Totul mă supăra. într-o zi, m-am prăbuşit cu un „Nu mai pot" pe o canapea.
Mama, îngrozită deja de nopţile mele albe, m-a anunţat că tocmai rînduise să se ţină o slujbă pentru „liniştea" mea. Nu una, ci treizeci de mii, aş fi vrut să urlu, gîndindu-mă la numărul înscris de Carol Quintul în testamentul său, pentru o „linişte" mult mai lungă, e adevărat.
L-am revăzut înrîmplător după un sfert de secol. E neschimbat, intact, mai proaspăt ca oricînd, pare chiar să fi dat înapoi către adolescenţă.
Unde s-a ascuns şi ce-a pus la cale ca să se ferească de acţiunea anilor, ca să evite îmbătrînirea şi zbîrci-turile ? Şi cum a trăit, dacă a trăit ? Mai curînd un strigoi. Sigur a trişat, nu şi-a împlinit datoria de trăitor, n-a intrat în joc. Un strigoi, da, şi un impostor.
Nu descopăr nici un semn de ruină pe faţa lui, nici unul din acele indicii care confirmă că eşti o fiinţă reală, o persoană, iar nu o arătare. Nu ştiu ce să-i spun, mă simt stingherit, mi-e chiar teamă. Atît de mult ne tulbură oricine se sustrage timpului sau măcar îl evită.
D.C., care, în satul său, în România, îşi scria amintirile din copilărie, după ce-i povestise vecinului său, un ţăran pe nume Coman, că o să-l amintească şi pe

el, acesta a venit să-l vadă a doua zi devreme şi i-a spus: „Ştiu că nu fac doi bani, dar n-aş fi crezut să fi ajuns atît de rău încît să se vorbească despre mine într-o carte." Cît era de superioară lumea viului grai lumii noastre! Fiinţele (popoarele, ar trebui să spun) rămîn la adevăr doar atîta timp cît au oroare de scris. De cum se însoţesc cu prejudecata lui, trec de partea neadevărului, îşi pierd vechile superstiţii ca să dobîndească una nouă, mai rea decît toate celelalte la un loc.
Incapabil să mă scol, ţintuit în pat, mă las în voia toanelor memoriei mele şi mă văd hoinărind, copil, prin Carpaţi. într-o zi, am dat peste un cîine pe care stăpînul său, fără îndoială ca să se descotorosească de el, îl legase de un copac, şi care ajunsese atît de slab şi atît de epuizat şi golit de viaţă, că n-a avut decît puterea să mă privească, fără să se poată clinti. Se ţinea în picioare, totuşi...
Un necunoscut vine să-mi spună că l-a omorît pe nu ştiu cine. Nu e căutat de poliţie, fiindcă nu-l suspectează nimeni. Numai eu ştiu că el e ucigaşul. Ce să fac ? Nu îndrăznesc şi nici nu sînt lipsit de loialitate (căci mi-a încredinţat o taină, şi ce taină!) să merg să-l denunţ. Mă simt complicele lui, şi mă resemnez să fiu arestat şi pedepsit ca atare. în acelaşi timp, îmi spun că ar fi o prostie prea mare. Poate că merg să-l denunţ, totuşi. Şi tot aşa, pînă mă trezesc.
&

Interminabilul e specialitatea nehotărîţilor. Ei nu pot să decidă nimic în viaţă, şi încă şi mai puţin în visurile lor, în care-şi continuă şovăielile, laşităţile şi scrupulele. Sînt perfect apţi pentru coşmar.

chiar era cît pe ce să aibă spirit. Dorinţa de a părea subtil nu dăunează subtilităţii. Un debil mintal, dacă ar fi capabil să simtă nevoia de a epata, ar reuşi să ne inducă în eroare şi chiar să atingă inteligenţa.
Un film despre animalele sălbatice: cruzime şi iar cruzime pe toate latitudinile. „Natura", torţionar de geniu, plină de sine şi de propria-i operă, exultă nu fără motiv: în fiece clipă, tot ce vieţuieşte e înfricoşat şi înfricoşează. Mila este un lux bizar, pe care numai cea mai perfidă şi mai feroce dintre fiinţe o putea născoci, din nevoia de a se pedepsi şi chinui, şi din ferocitate.
Pe un afiş care, la intrarea unei biserici, anunţă Arta Fugii, cineva a scris cu litere mari: Dumnezeu e mort. Şi asta în legătură cu muzicianul care dovedeşte că Dumnezeu, în ipoteza ca ar fi defunct, poate reînvia, pentru exact atîta timp cît ascultăm cutare cantată sau cutare fugă!

Am petrecut ceva mai mult de o oră împreună. A folosit-o ca să facă paradă şi, străduindu-se să spună lucruri interesante despre sine, a izbutit. Dacă şi-ar fi adresat numai laude rezonabile, l-aş fi socotit plictisitor şi l-aş fi părăsit după cîteva minute. Exagerînd, jucîndu-şi bine rolul de fanfaron, nu a lipsit mult, ba
X, care a depăşit vîrsta patriarhilor, după ce s-a înverşunat, în decursul unei lungi întrevederi, împotriva unora şi altora, îmi spune: „Marea slăbiciune a vieţii mele cred că a fost că n-am urît niciodată pe nimeni."
Ura nu slăbeşte cu anii: mai curînd, sporeşte. Cea a unui ramolit atinge proporţii aproape de neimaginat: devenit insensibil la vechile simpatii, el îşi pune toată mintea în slujba propriilor ranchiune, care, revigorate ca prin minune, vor supravieţui dezagregării memoriei şi chiar minţii sale.
... Pericolul de a frecventa bătrîni constă în faptul că, văzîndu-i atît de departe de detaşare şi atît de inapţi s-o atingă, îţi arogi toate avantajele pe care ar trebui să le aibă ei, şi pe care nu le au. Şi e inevitabil ca avansul, real sau închipuit, pe care crezi câ-l ai asupra lor în materie de plictiseală sau de dezgust, să incite la îngîmfare.
Fiecare familie îşi are filozofia ei. Unul din verii mei, mort tînăr, îmi scria: „Totul e aşa cum a fost întotdeauna şi cum fără îndoială va fi pînă cînd nu va mai fi nimic."

lltjw • 1 , • 'iI

Mama, la rîndul ei, încheia ultima scrisoare pe care mi-a trimis-o cu această frază-testament: „Orice ar face, omului îi va părea rău, mai devreme sau mai târziu."
Acest viciu al regretului nu pot deci nici măcar să mă laud că l-am căpătat prin propriile-mi decepţii. Mă precede, face parte din patrimoniul tribului meu. Ce moştenire incapacitatea pentru iluzie!
La cîţiva kilometri de satul meu natal se găsea, cocoţat pe înălţimi, un cătun locuit numai de ţigani. în 1910, un etnolog amator s-a dus acolo, însoţit de un fotograf. A reuşit sâ-i strîngă la un loc pe locuitori, care au acceptat să se lase fotografiaţi, fără să ştie ce înseamnă asta. în clipa în care li s-a cerut să nu mai mişte, o bătrînă a strigat: „Păzea! Se pregătesc să ne fure sufletul." Atunci, toţi s-au năpustit asupra celor doi vizitatori, care cu greu au scos-o la capăt.
Nu era oare India, ţara de origine a acestor ţigani pe jumătate sălbatici, cea care, în această împrejurare, vorbea prin intermediul lor ?

în ziua în care am citit înşiruirea a aproape tuturor cuvintelor de care dispune sanscrita pentru a desemna absolutul, am înţeles că-mi greşisem drumul, ţara şi limba.
O prietenă, după nu ştiu cîţi ani de tăcere, îmi scrie că nu mai are mult, că se pregăteşte „să intre în Necunoscut" ... Acest clişeu m-a făcut să mă strîmb. Prin moarte, mi-e foarte neclar în ce putem intra. Orice afirmaţie, aici, mi se pare abuzivă. Moartea nu e o stare, ea nu este, poate, nici măcar o trecere. Atunci ce e ? Şi prin ce clişeu am să-i răspund, la rîndul meu, acestei prietene ?
Asupra aceluiaşi subiect, asupra aceluiaşi eveniment se poate întîmpla să-mi schimb părerea de zece, de douăzeci, de treizeci de ori în răstimp de o zi. Şi să mai spun că, de fiecare dată, ca ultimul dintre impostori, cutez să rostesc cuvîntul „adevăr"!
în neîntreruptă răzvrătire împotriva propriei mele ascendenţe, toată viaţa am dorit să fiu altceva: spaniol, rus, canibal — orice, numai ce eram nu. E o absurditate să te vrei altceva decît eşti, să îmbrăţişezi în principiu orice condiţie, în afara celei proprii.
Femeia, încă viguroasă, îşi tîra după ea soţul, înalt, cocîrjat, cu privirea năucă; îl tîra ca şi cum ar fi fost o relicvă din altă eră, un diplodoc apoplectic şi rugător.
O oră mai tîrziu, altă întîlnire: o bătrînă foarte bine îmbrăcată, peste măsură de încovoiată, „înainta".

Descriind un perfect semicerc, privea, prin forţa lucrurilor, pămîntul, şi-şi număra, după toate aparenţele, paşii mărunţi, neînchipuit de înceţi. Ai fi crezut că învăţa să meargă, că se temea că nu ştie unde şi cum să pună piciorul ca să se deplaseze.
... Accept orice din ceea ce mă apropie de Buddha.
în pofida părului ei alb, făcea încă trotuarul. O în-tîlneam adeseori, în Cartierul Latin, pe

la trei dimineaţa, şi nu-mi plăcea să mă întorc acasă fără s-o aud povestindu-mi cîteva isprăvi şi cîteva anecdote. Anecdotele, ca şi isprăvile, le-am uitat. Dar n-am uitat promptitudinea cu care, într-o noapte în care mă pornisem să tun şi să fulger împotriva tuturor acelor „mizerabili" care dormeau, ea mi-a continuat replica, cu arătătorul ridicat către cer: „Dar de mizerabilul de sus ce ziceţi?"

„Totul e lipsit de temei şi de substanţă"; ori de cîte ori îmi repet asta, simt ceva ce se aseamănă cu fericirea. Necazul e că de prea multe ori nu izbutesc să mi-o repet.

V

îl citesc pentru senzaţia de naufragiu pe care mi-o dă tot ce scrie. La început, îl înţelegi, apoi te învîrţi în cerc, după aceea eşti prins într-o vîltoare searbădă, fără să-ţi fie teamă, şi-ţi spui că ai să te duci la fund, şi realmente te duci. Nu este, totuşi, un înec adevărat — ar fi prea frumos! Urci din nou la suprafaţă, respiri, înţelegi din nou, eşti surprins să vezi că pare să spună ceva şi că înţelegi ce spune, apoi te învîrţi din nou în cerc, şi te duci iarăşi la rund... Toate acestea se vor profunde, şi aşa şi par. Dar de îndată ce-ţi vii în fire, îţi dai seama că nu e decît abscons, şi că distanţa dintre adevărata profunzime şi profunzimea premeditată e la fel de considerabilă ca între o revelaţie şi o marotă.

Oricine se consacră unei opere crede — fără să fie conştient de asta — că ea va supravieţui anilor, secolelor, timpului însuşi... Dacă şi-ar da seama, în vreme ce i se consacră, că e pieritoare, ar părăsi-o pe parcurs, n-ar putea s-o isprăvească. Acţiune şi înşelătorie sînt termeni înrudiţi.

‚Rîsul a dispărut, apoi a dispărut surîsul.'

Această observaţie, aparent naivă, a unui biograf al lui Aleksandr Blok defineşte, cum nu se poate mai bine, schema oricărei decăderi.

Nu-i uşor să vorbeşti de Dumnezeu cînd nu eşti nici credincios, nici ateu: şi este, fără îndoială, drama noastră, a tuturor, inclusiv a teologilor, că nu putem fi nici una, nici alta.

Pentru un scriitor, evoluţia către detaşare şi eliberare e o nenorocire fără precedent. El, mai mult decît oricine, are nevoie de propriile-i defecte: dacă le învinge, e pierdut. Să se păzească deci cît se poate de tare să devină mai bun, căci, dacă ajunge la asta, o va regreta amarnic.

Nu trebuie să ne încredem în cunoaşterea de sine pe care o avem. Ceea ce ştim despre noi înşine ne nemulţumeşte şi ne neutralizează daimon-u\. Aici trebuie căutat motivul pentru care Socrate n-a scris nimic.

Ceea ce-i face pe poeţii fără talent încă şi mai stîn-gaci e că nu citesc decît poeţi (aşa cum filozofii fără valoare nu citesc decît filozofi), deşi ar fi mai cîştigaţi

cu o carte de botanică sau de geologie. Nu-ţi îmbogăţeşti spiritul decît intrînd în relaţie cu discipline depărtate de a ta. Lucru adevărat, bineînţeles, numai pentru domeniile în care eul face ravagii.

Tertulian spune că, pentru a se vindeca, epilepticii se duceau „să sugă lacom sîngele criminalilor cărora li se tăia beregata în arenă".

Dacă aş ţine seama de instinct, acesta ar fi unicul procedeu terapeutic pe care l-aş adopta.

Ai oare dreptul să te superi pe cineva care te consideră monstru ? Monstrul e singur prin definiţie, iar singurătatea, chiar aceea a ticăloşiei, presupune ceva pozitiv, o elecţie oarecum specială, dar indiscutabil o elecţie.

Doi duşmani sînt unul şi acelaşi om învrăjbit.

„Nu judeca pe nimeni înainte de a te pune în locul lui." Acest vechi proverb face imposibilă orice apreciere, pentru că judeci pe cineva tocmai fiindcă nu te poţi pune în locul lui.

'*&, ■_■> w **■ In \

Cine ţine la libertatea lui trebuie, ca să şi-o apere, să consimtă la orice josnicie, să se expună chiar, dacă trebuie, ruşinii.

Nimic mai îngrozitor decît criticul şi, cu atît mai mult, filozoful din fiecare dintre noi: dacă aş fi poet, aş reacţiona ca Dylan Thomas, care, cînd i se comentau poemele de faţă cu el, se trîntea la pămînt şi începea să se zvîrcolească.

Toţi cei care se agită săvîrşesc nedreptate după nedreptate, fără să simtă nici cea mai mică remuşcare. Doar proastă dispoziţie. — Mustrarea de cuget e rezervată celor care nu acţionează, care nu pot acţiona. Ea le ţine loc de activitate, îi consolează pentru ineficienta lor.
Cele mai multe dintre decepţiile noastre apar o dată cu primele mişcări. Cel mai mic avînt se plăteşte mai scump decît o crimă.
Cum nu ne amintim cu claritate decît suferinţele, bolnavii, prigoniţii, victimele de orice fel se pare că au trăit, la urma urinei, cu maximum de folos. Ceilalţi, norocoşii, au la dispoziţie o viaţă, dar nu şi amintirea unei vieţi.

£ plicticos cel ce nu-şi dă silinţa să atragă atenţia. Vanitosul e aproape întotdeauna supărător, dar e perseverent, face un efort: e un pisălog fără să vrea, şi-i eşti recunoscător pentru asta: sfîrşeşri prin a-l suporta, şi chiar prin a-l căuta. în schimb, eşti alb de furie în faţa cuiva care nu caută defel efectele. Ce să-i spui şi la ce să speri ? Trebuie să păstrezi cîteva trăsături de maimuţă sau, de nu, să rămîi acasă.
Nu teama de a face ceva, ci teama de a izbuti explică multe eşecuri.
Mi-aş dori o rugăciune din cuvinte-pumnal. Din nefericire, din momentul în care te rogi, trebuie s-o faci ca toţi ceilalţi. în asta constă una dintre cele mai mari dificultăţi ale credinţei.
Nu te temi de viitor decît atunci cînd nu eşti sigur că te poţi omorî la momentul dorit.
Nici Bossuet, nici Malebranche, nici Fenelon n-au găsit de cuviinţă să vorbească despre Cugetări. După toate aparenţele* Pascal nu li se părea destul de serios.
IT"

Antidotul plictisului e frica. Leacul trebuie să fie mai tare decît boala.
Dacă m-aş putea înălţa la nivelul celui care mi-ar fi plăcut să fiu! Numai că nu ştiu ce forţă, care sporeşte cu anii, mă trage în jos. Chiar ca să mă ridic din nou la propria-mi suprafaţă, trebuie să mă folosesc de stratageme la care nu mă pot gîndi fără să roşesc.
A fost o epocă în care, de fiecare dată cînd înghi-ţeam vreun afront, ca să îndepărtez de mine orice intenţie de răzbunare, mă imaginam cît se poate de liniştit în mormîntul meu. Şi mă potoleam imediat. Să nu ne dispreţuim prea tare cadavrul: ne poate fi de folos la nevoie.
Orice gînd provine dintr-o senzaţie contrariată.
Singurul mod de a veni în contact în profunzime cu semenii e să te îndrepţi către ceea ce e mai profund în tine. Cu alte cuvinte, să urmezi calea opusă celei pe care o apucă spiritele numite „generoase*.

De ce nu pot rosti, o dată cu acel rabin hasidic: „Binecuvîntarea vieţii mele e că niciodată n-am avut nevoie de un lucru înainte de a-l poseda!"
Făcînd posibil omul, natura a săvîrşit cu mult mai mult decît o eroare de calcul: un atentat contra ei înseşi.
Teama te face conştient, teama morbidă, şi nu teama firească. Fără de care animalele ar fi atins o treaptă de conştiinţă superioară celei la care am ajuns noi.
Ca urangutan propriu-zis, omul e vechi; ca urangutan istoric, e relativ recent: un parvenit, care n-a avut timp să înveţe cum să stea în viaţă.
După anumite experienţe, ar trebui să-ţi schimbi numele, de vreme ce, în fapt, nu mai eşti acelaşi. Totul ia o altă formă, începîhd cu moartea. Ea pare apropiată şi atrăgătoare, te împaci cu ea şi ajungi s-o consideri „cea mai bună prietenă a omului", cum o numeşte Mozart într-o scrisoare către tatăl lui pe moarte.

Trebuie să suferi pînă la capăt, pînă cînd încetezi să crezi în suferinţă.
„Adevărul rămîne ascuns pentru cel pe care-l umplu 1 dorinţa şi ura" (Buddha).
... Adică pentru orice om viu.
Atras de singurătate, el rămîne totuşi în viaţa lumească: un stîlpnic fără stîlp.
„N-aţi avut dreptate să contaţi pe mine." Cine s-ar putea exprima astfel ? — Dumnezeu şi Ratatul.

Tot ce realizăm, tot ce se iveşte din noi năzuieşte să-şi uite originile, şi nu reuşeşte asta decît răzvră-tindu-se împotriva noastră. De aici, semnul minus care ne marchează toate reuşitele.
Despre nimic nu poţi spune nimic. Iată de ce e imposibil să existe o limită în privinţa numărului de cărţi.

Eşecul, chiar repetat, pare întotdeauna nou, în vreme ce succesul, sporind, îşi pierde orice interes, orice atracţie. Nu nenorocirea, ci norocul, norocul neruşinat, e adevărat, conduce la acreală şi sarcasm.
„Duşmanul e la fel de util ca Buddha." Chiar aşa e. Căci duşmanul veghează asupra noastră, ne împiedică să ne lăsăm în voia sorţii. Semnalînd, dînd în vileag cea mai mică slăbiciune a noastră, el ne conduce direct spre mîntuire, se face luntre şi punte ca să nu fim nedemni de părerea pe care şi-a făcut-o despre noi. De aceea, recunoştinţa noastră faţă de el ar trebui să fie nemărginită.
Redevii stăpîri pe tine şi aderi cu atît mai mult la existenţă cu cît ai luat atitudine împotriva cărţilor negativiste, distructive, forţei lor nocive. Cărţi stenice, în definitiv, pentru că dau naştere energiei care le neagă. Cu cît conţin mai multă otravă, cu atît exercită un efect mai salutar, cu condiţia să le citeşti în răspăr, aşa cum ar trebui citită orice carte, începîhd cu catehismul.
Cel mai mare serviciu pe care-l poţi face unui autor e să-i interzici să lucreze un anumit timp. Ar fi necesare
mmtm
r. r

tiranii de scurtă durată, care s-ar strădui să interzică orice activitate intelectuală. Libertatea neîntreruptă de exprimare expune persoanele talentate la un pericol de moarte, le obligă să facă eforturi peste posibilităţile lor şi le împiedică să înmagazineze senzaţii şi experienţe. Libertatea fără limite e un atentat împotriva spiritului.
Autocompătimirea e mai puţin sterilă decît am crede, căci, de îndată ce vreunul o simte cît de cît, ia o poză de gînditor şi, minune a minunilor, ajunge să gîndească.
Maxima stoică potrivit căreia trebuie să ne supunem fără să cîrtim lucrurilor care nu depind de noi nu ţine cont decît de nenorocirile externe, care scapă voinţei noastre. Dar cu cele care vin din noi cum să ne împăcăm ? Pe cine să facem răspunzător cînd noi sîntem sursa propriilor suferinţe ? Pe noi înşine ? Din fericire, facem în aşa fel încît să uităm că noi sîntem adevăraţii vinovaţi, şi, de altminteri, existenţa nu e suportabilă decît dacă reînnoim zilnic această minciună şi această uitare.
Toată viaţa voi fi trăit cu sentimentul de a fi fost izgonit din adevăratul meu fief. Dacă expresia „exil metafizic0 n-ar avea nici un sens, simpla mea existenţă i-ar da unul.
iiU 11AnWtul iiii LiU li iii»i i Ji

Cu cît e cineva mai dăruit, cu atît înaintează mai greu în plan spiritual. Talentul e un obstacol pentru viaţa interioară.
Ca să salvăm cuvîntul „grandoare" de pompierism, n-ar trebui să ne folosim de el decît în legătură cu insomnia sau erezia.
în India clasică, înţeleptul şi sfîntul erau reuniţi în una şi aceeaşi persoană. Ca să ne facem o idee despre o asemenea izbîndă, să ne imaginăm, dacă e posibil, o contopire între resemnare şi extaz, între un stoic nepăsător şi un mistic nestăpînit.
Fiinţa e suspectă. Ce să spui atunci despre „viaţă", care e devierea şi ofilirea ei ?
Cînd ni se aduce la cunoştinţă o părere defavorabilă în ce ne priveşte, ar trebui, în loc să ne supărăm, să reflectăm la tot răul pe care l-am spus despre ceilalţi şi să socotim că e drept cînd despre noi se vorbeşte în acelaşi fel. Ironia face să nu existe individ mai vulne-

JfpIfpH
< ii• i£.iiiyiii;;iî*iBi!6iiki;!■.;■■,'.;■ ■, i::.{;..,,:; ■ ■: .... ■.; f
.... "..........."■■

rabil, mai susceptibil, mai puţin dispus să-şi recunoască propriile defecte ca bîrfitorul. E suficient să-i semnalezi o măruntă reţinere care s-a exprimat în legătură cu el, ca să-şi piardă cumpătul, să se dezlănţuie şi să se umple de fiere.
Privind din afară, în orice clan, în orice sectă, în orice partid domneşte armonia; privind dinăuntru, discordia. Certurile dintr-o mînăstire sînt la fel de frecvente şi la fel de înveninate ca în orice colectivitate. Chiar şi atunci cîhd părăsesc infernul, oamenii n-o fac decît ca să-l reconstituie în altă parte.
Cea mai măruntă convertire e resimţită ca un progres. Există, din fericire, excepţii. îmi place acea sectă evreiască din secolul al optsprezecelea, ai cărei membri aderau la creştinism din dorinţa de a decădea, şi îmi place la fel de mult acel indian din America de Sud care, după ce se convertise şi el, se tînguia că avea să ajungă pradă viermilor, în loc să fie devorat de propriii săi copii, onoare de care s-ar fi bucurat dacă nu s-ar fi lepădat de credinţele tribului său.
E normal ca omul să nu mai arate interes pentru religie, ci pentru religii, căci numai prin mijlocirea lor va fi în stare să înţeleagă numeroasele interpretări ale propriei sale prăbuşiri spirituale.

Recapitulînd etapele cursului vieţii noastre, e umilitor să constatăm că n-am avut parte de înfrîngerile pe care le meritam, la care eram îndreptăţiţi să sperăm.
Unora, perspectiva unui sfîrşit mai mult sau mai puţin apropiat le stimulează energia, pozitivă sau negativă, şi-i împinge la o activitate frenetică. îndeajuns de naivi ca să vrea să-şi supravieţuiască prin munca sau opera lor, se înverşunează s-o termine, s-o definiti-veze: nici o clipă de pierdut.
Aceeaşi perspectivă îi îndeamnă pe alţii să se azvîrle în „la ce bun", într-o clarviziune stagnantă, în adevărurile irecuzabile ale descurajării.
„Blestemat fie acela care, la viitoarele reeditări ale lucrărilor mele, va fi modificat ceva cu bună ştiinţă, o frază, sau doar un cuvînt, o silabă, o literă, un semn de punctuaţie!" Cine e cel care-l făcea pe Schopenhauer să vorbească astfel ? Filozoful ? Ori poate scriitorul ? Amîn-doi deopotrivă, şi această fericită îmbinare (să ne gîndim la înspăimîntă torul stil al oricărei lucrări filozofice) e foarte rară. Hegel n-ar fi proferat astfel de blesteme. Nici oricare alt filozof de primă mărime, în afară de Platon.
■m f ;,
J-săfc-r*. Ji ifi- ĂST* ,

Nimic mai exasperant decît ironia perfectă, continuă, care nu-ţi lasă timp să respiri, şi încă şi mai puţin să gîndeşti, care, în loc să fie de-abia perceptibilă, ocazională, e masivă, automată, în opoziţie cu natura ei prin excelenţă delicată. Aşa o foloseşte, în orice caz, germanul, fiinţa care, pentru că a meditat cel mai mult asupra ei, e cel mai puţin în stare să se slujească de ea.
Neliniştea nu e cauzată de nimic, ea caută să-şi dea o justificare şi, ca să izbutească, se serveşte de orice, de cele mai jalnice pretexte, de care se cramponează, după ce le-a născocit. Realitate în sine care-şi precede manifestările particulare, formele, se zămisleşte, se generează singură, e „creaţie infinită", mai potrivită, ca atare, să amintească de practicile divinităţii decît de cele ale sufletului.
Tristeţe automată: un robot elegiac.
în faţa unui mormînt, cuvintele: joc, impostură, glumă, vis se impun. Imposibil de conceput că a fi e un fenomen serios. Certitudinea unei înşelătorii în punctul de pornire, la temeliei Ar trebui scris pe frontonul cimitirelor: „Nimic nu e tragic. Totul e ireal."

N-am să uit curînd expresia de dezgust pe ceea ce fusese faţa lui, rînjetul, spaima, extrema disperare, şi agresivitate. Nu, nu era împăcat N-am văzut niciodată pe cineva atît de stingherit în coşciugul său.
Nu privi nici înainte, nici înapoi, priveşte în tine însuţi, fără teamă sau părere de rău. Nimeni nu coboară în sine atîta timp cît rămîne sclavul trecutului sau viitorului.
E neelegant să-i reproşezi cuiva sterilitatea, atunci cînd ea e postulată, cînd reprezintă

forma lui de împlinire, visul lui...
Nopţile în care am dormit sînt ca şi cum n-ar fi fost niciodată. în memoria noastră, nu rămîn decît acelea în care n-am închis ochii: noapte înseamnă noapte albă.
Mi-am transformat, ca să nu trebuiască să le rezolv, toate dificultăţile practice în dificultăţi teoretice. în faţa Insolubilului, în sfîrşit respir...

Unui student care voia să ştie unde mă situam în raport cu autorul lui Zarathustra, i-am răspuns că încetasem să-l mai citesc de multă vreme. De ce ? m-a întrebat el. — Pentru că-l consider prea naiv...
îi reproşez entuziasmele, şi chiar şi patimile. N-a dărîmat idoli decît ca să-i înlocuiască prin alţii. Un fals iconoclast, cu trăsături de adolescent şi cu nu ştiu ce puritate, ce nevinovăţie, inseparabile existenţei sale de singuratic. N-a cercetat oamenii decît de departe. Dacă i-ar fi privit de aproape, n-ar fi fost niciodată în stare să imagineze, nici să proslăvească supraomul, viziune extravagantă, ridicolă, dacă nu grotescă, himeră sau capriciu care nu se putea ivi decît în spiritul cuiva care n-a avut timp să îmbătrînească, să cunoască detaşarea, îndelungatul dezgust senin.
Cu mult mai aproape mi-e un Marc Aureliu. Nici o ezitare, în ce mă priveşte, între lirismul frenezie şi proza acceptării: găsesc mai multă mîngîiere şi chiar mai multă speranţă în preajma unui împărat istovit decît în preajma unui profet scînteietor.
VI
îmi place ideea hindusă potrivit căreia ne putem încredinţa mîntuirea altcuiva, de preferinţă unui „sfîht", dîndu-i voie să se roage în locul nostru, să facă orice ca să ne mîntuie. Adică să-ţi vinzi sufletul Domnului...
„Talentul are, aşadar, nevoie de patimi ? Da, de numeroase patimi înăbuşite" (Joubert).
Nu există nici măcar un singur moralist pe care sa nu-l putem transforma într-un precursor al lui Freud.
Eşti întotdeauna surprins să constaţi că marii mistici au scris atît, că au lăsat un număr atît de însemnat de tratate. Fără îndoială că aveau în gînd să-l preamărească pe Domnul, şi nimic altceva. Acest lucru e adevărat în parte, dar numai în parte.
Nu creezi o operă fără să te legi de ea, fără să-i devii sclav. Să scrii reprezintă acţiunea cea mai puţin ascetică din cîte există.

Cînd stau de veghe tîrziu în noapte, sînt vizitat de geniul meu rău, aşa cum Brutus a fost vizitat de al său înainte de bătălia de la Philippi...
„Am eu oare mutra cuiva care trebuie să facă ceva pe lumea asta ?" — Iată ce-mi vine să le răspund indiscreţilor care se interesează de activităţile mele.
S-a spus că o metaforă „trebuie să poată fi desenată". — Tot ce s-a făcut original şi viu în literatură de un secol încoace contrazice această observaţie. Căci dacă şi-a trăit ceva traiul, aceasta e metafora cu contururi definite, metafora „coerentă". Tocmai împotriva ei s-a tot răzvrătit poezia, căci o poezie lipsită de viaţă e o poezie cizelată de coerenţă.
Ascultînd buletinul meteorologic, emoţie intensă din pricina „ploilor răzleţe". Ceea ce dovedeşte într-adevăr că poezia se află în noi, şi nu în expresie, deşi răzleţ e un adjectiv susceptibil să nască o anumită vibraţie.
Cum formulez o îndoială, mai exact: cum simt nevoia să formulez una, încerc o bună-dispoziţie ciudată,

tulburătoare. Mi-ar fi de departe mai uşor să trăiesc fără urmă de convingere decît fără urmă de îndoială. îndoială care pustieşte, îndoială care hrăneşte!
Nu există senzaţie falsă!
Să cobori în tine însuţi, să simţi în tine o tăcere bă-trînă ca existenţa, mai bătrînă chiar.
Nu ne dorim moartea decît în suferinţele nedefinite; fugim de ea la cea mai mică suferinţă clară.
Oricît detest omul, n-aş putea spune cu aceeaşi uşurinţă: detest fiinţa omenească, pentru simplul fapt că în cuvîntul fiinţă există, orice s-ar spune, un ce de plinătate, de enigmatic şi pasionant, însuşiri străine noţiunii de om.
în Dhammapada, eşti sfătuit, ca să obţii mîhtuirea, să lepezi îndoitul lanţ al Binelui şi

Răului. Că însuşi Binele reprezintă un obstacol, sîhtem prea înapoiaţi spiritual ca s-o putem admite. De aceea, nu ne vom mîhtui.

• S n'n, Vi-",

Totul se învîrteşte în jurul durerii; restul e accesoriu, ba chiar inexistent, pentru că nu-ţi aduci aminte decît de ceea ce-ţi face rău. Senzaţiile dureroase fiind singurele reale, e aproape de prisos să încerci altele.

Cred o dată cu nebunul de Calvin că eşti predestinat mîntuirii sau condamnării din pîntecele mamei. Ţi-ai trăit viaţa înainte de a te naşte.

E liber cel care a descoperit zădărnicia tuturor punctelor de vedere şi eliberat cel care a tras din asta consecinţele.

Nu există sfinţenie fără o predispoziţie pentru scandal. Lucru adevărat nu numai în legătură cu sfinţii. Oricine se exprimă, indiferent în ce fel, dovedeşte că posedă, mai mult sau mai puţin dezvoltat, gustul provocării.

Simt că sînt liber, dar ştiu că nu sînt.

*

Am suprimat din vocabularul meu un cuvînt după altul. Masacrul o dată încheiat, un singur supravieţuitor: Singurătate.

M-am trezit satisfăcut.

Dacă am putut să rezist pînă acum este pentru că fiecărei descurajări, care-mi părea de nesuportat, îi urma o a doua, mai cumplită, apoi o a treia, şi aşa mai departe. Dacă m-aş găsi în infern, cît mi-aş dori să-i văd limitele extinzîndu-i-se, pentru a mă putea bucura de o nouă experienţă, mai bogată decît precedenta. Calcul salvator, cel puţin în materie de suferinţe.

E greu de ştiut la ce face apel în noi muzica; ce este sigur e că ajunge într-o zonă aot de profundă, încît însăşi nebunia n-ar putea să pătrundă pînă acolo.

Ar fi trebuit să fim scutiţi de trupul pe care-l ducem după noi. Povara eului era suficientă.

Ca să-mi recapăt pofta pentru anumite lucruri, ca să-mi refac un „suflet", un somn de mai multe cicluri cosmice ar fi binevenit.

N-am putut să-l înţeleg niciodată pe prietenul care, întors din Laponia, îmi mărturisea apăsarea pe care o simţi cîhd, zile în şir, nu întîlneşti nici cea mai mică urmă de om.

i i'jiv,y-

Un jupuit de viu erijîndu-se în teoretician al detaşării, un convulsionar care face pe scepticul.

înmormîntare într-un sat normand. Cer amănunte unui ţăran care privea cortegiul de la distanţă. „Era încă tînăr, de-abia împlinise şaizeci. A fost găsit mort pe cîmp. Ce vreţi? Asta e... Asta e... Asta e..."

Această expresie, care mi s-a părut în acel moment caraghioasă, nu mi-a dat pace după aceea. Unchiaşul nu bănuia că spunea despre moarte tot ce se poate spune şi tot ce se cunoaşte.

îmi place să citesc aşa cum citeşte o portărească: identificîndu-mă cu autorul şi cartea. Orice altă postură mă face să mă gîndesc la hăcuitorul de cadavre.

îndată ce cineva se converteşte la ceva, la început îl pizmuim, după aceea îl compătimim, apoi îl dispreţuim.

spaţiu şi că eu mă rostogolesc o dată cu el, cu o viteză care mă făcea să ameţesc.

Ani şi ani ca să te trezeşti din somnul în care ceilalţi sînt cufundaţi; şi apoi ani şi ani ca să scapi de această trezire...

Cînd trebuie să duc la bun sfîrşit o treabă pe care mi-am asumat-o de nevoie sau de plăcere, de-abia m-am apucat de ea, şi totul mi se pare important, totul mă atrage, în afară de ea.

Să meditezi asupra celor care nu mai au mult, care ştiu că pentru ei totul s-a terminat, cu excepţia timpului ocupat de gîndul sfîrşitului. Să te adresezi acestui timp. Să scrii pentru gladiatori...
Fiinţa noastră erodată de defecte: vidul care rezultă e umplut cu prezenţa conştiinţei, ce spun ? — vidul este conştiinţa însăşi.
N-aveam nimic să ne spunem şi, în vreme ce proferam vorbe inutile, simţeam că pămîntul curge prin
Dezagregarea morală cîrid te stabileşti pentru un timp într-un loc prea frumos. Eul se dizolvă la contactul cu paradisul.

Fără îndoială că tocmai pentru a evita acest pericol a făcut primul om alegerea pe care o ştim.
Dacă e să ne gîndim bine, au existat mai multe afirmaţii decît negaţii — cel puţin pîhă acum. Să negăm, aşadar, fără să ne pară rău. Convingerile vor atîrna întotdeauna mai greu în balanţă.
Esenţa unei opere e imposibilul — ceea ce n-am fost în stare să atingem, ceea ce nu se putea să ne fie dăruit: e totalitatea lucrurilor care ne-au fost refuzate.
Gogol, ducîndu-se, în speranţa unei „regenerări", la Nazaret şi plictisindu-se acolo ca „într-o gară din Rusia", reprezintă exact ceea ce ni se întîmplă tuturor cînd căutăm în afară ceea ce nu poate exista decît în noi.

al Anticilor împotriva fricii de moarte e inacceptabil drept consolare. înainte, aveam norocul că nu existam; acum existăm, şi tocmai această părticică de existenţă, deci de nenoroc, se teme să nu dispară. Părticică nu e cuvîntul potrivit, căci fiecare se preferă sau, măcar, se socoteşte egalul universului.
Cînd descoperim în toate irealitatea, devenim noi înşine ireali, începem să ne supravieţuim, oricît de puternică ne-ar fi vitalitatea, oricît de impetuoase instinctele. Dar nu mai sînt altceva decît false instincte şi falsă vitalitate.
Dacă eşti sortit să te consumi, nimic nu te va putea împiedica: un fleac te va aţîţa în aceeaşi măsură ca o mare suferinţă. Resemnează-te că te va răzbate în orice împrejurare: aşa vrea soarta ta.
Să trăieşti înseamnă să pierzi teren.
Să te sinucizi pentru că eşti ceea ce eşti, da, dar nu pentru că întreaga omenire te-ar putea scuipa în faţă!
De ce să ne temem de neantul care ne aşteaptă, cînd el nu se deosebeşte de cel care ne precedă, acest argument
Să spui că atîţia şi atâţia au reuşit să moară!
Imposibil să nu le purtăm pică celor care ne scriu scrisori tulburătoare.
• \ • ■ ■
,Ji'n i . ii

într-o provincie izolată din India, totul era explicat prin vise şi, ce e mai important, oamenii se inspirau din ele pentru a vindeca bolile. Tot după ele îşi orînduiau problemele, cotidiene sau capitale. Pînă la venirea englezilor. De cînd se găsesc acolo, spunea un băştinaş, nu mai visăm.
în ceea ce s-a convenit să numim „civilizaţie" rezidă incontestabil un principiu diabolic de care omul şi-a dat seama prea tîrziu, cînd nu se mai putea lupta împotriva lui.
Luciditatea lipsită de corectivul ambiţiei conduce la stagnare. Trebuie ca una să se întemeieze pe cealaltă, ca una să se războiască cu cealaltă^m? 5-0 învingă, pentru ca o operă, o viaţă să fie posibile.

Energia şi virulenţa propriului meu taedium vitae nu-mi îngăduie să mă simt doborît. Atîta vigoare într-o suferinţă atît de lipsită de vlagă! Acestui paradox îi datorez neputinţa în care mă găsesc de a-mi hotărî, în sfîrşit, ceasul din urmă.
Pentru actele, pentru vitalitatea noastră pur şi simplu, pretenţia de luciditate e la fel de funestă ca însăşi luciditatea.

Copiii se întorc, trebuie sa se întoarcă împotriva părinţilor lor, iar părinţii nu pot face nimic, pentru că sînt supuşi unei legi care guvernează raporturile dintre vii în general, şi anume că fiecare îşi creează propriul duşman.
Nu-i poţi ierta pe cei pe care i-ai ridicat în slăvi, eşti nerăbdător să încetezi relaţiile cu ei, să rupi lanţul cel mai delicat din cîte există: cel al admiraţiei..., nu din insolenţă, ci din năzuinţa de a te regăsi, de a fi liber, de a fi tu însuţi. Nu reuşeşti asta decît printr-un act de nedreptate.
Ni s-a tot spus atîta să ne agăţăm de lucruri, încît, atunci cînd vrem să ne eliberăm, nu ştim cum să procedăm. Şi, dacă nu ne-ar veni moartea în ajutor, îndărătnicia noastră de a rămîne în viaţă ne-ar face să găsim o modalitate de existenţă dincolo de epuizare, dincolo de senilitatea însăşi.
Chestiunea responsabilităţii n-ar avea sens decît daca am fi fost consultaţi înainte de naştere şi am fi consimţit sâ fim exact ceea ce sîntem.
Totul de explică de minune dacă recunoşti că naşterea e un eveniment nefast sau cel puţin inoportun;

dar, dacă eşti de altă părere, trebuie să te resemnezi să nu înţelegi sau, de nu, să trişezi ca toată lumea.
într-o carte gnostică din secolul al doilea al erei noastre, se spune: „Rugăciunea omului trist n-are niciodată puterea să se înalţe pînă la Dumnezeu."
... Cum nu te rogi decît atunci cînd eşti trist, vom trage din asta concluzia că nici o rugăciune n-a ajuns vreodată la destinaţie.
Era deasupra tuturor şi nu participa la nimic: uitase pur şi simplu să dorească...
în vechea Chină, femeile, cîrid erau pradă mîniei sau supărării, se urcau pe mici estrade, aşezate în mod special pentru ele pe stradă, şi dădeau frîu liber furiei sau lamentaţiilor. Acest tip de confesional ar trebui reînviat şi adoptat cam peste tot, de n-ar fi decît ca să-l înlocuiască pe cel, perimat, al Bisericii, sau pe acela, fără efect, al cutărui sau cutărui tratament.

Acest filozof n-are ţinută sau, ca să ne conformăm jargonului filozofic, n-are „formă interioară". £ prea
artificios ca să fie viu sau măcar „real". £ un manechin sinistru. Ce fericire să ştiu că n-am să-i mai deschid niciodată cărţile!
Nimeni nu strigă în gura mare că e sănătos şi că e liber, şi totuşi asta ar trebui să facă toţi cei care ştiu ce înseamnă această îndoită binecuvîntare. Nimic nu ne individualizează mai mult decît neputinţa de a ne striga reuşitele.
Să fi ratat întotdeauna totul, din pasiune pentru descurajare!
Unicul mijloc de a-ţi apăra singurătatea e să răneşti pe toată lumea, începînd cu cei pe care-i iubeşti.
O carte e o sinucidere amînată.
Orice am spune, moartea reprezintă ceea ce a găsit natura mai bun ca să mulţumească pe toată lumea. Cu fiecare dintre noi, totul dispare, totul ia pentru totdeauna sfîrşit. Ce privilegiu, ce abuz! Fără nici cel mai mic efort diri parte-ne, dispunem de univers, îl antrenăm în dispariţia noastră. Hotărît lucru, e imoral să mori...
VII
Dacă încercările prin care treceţi, în loc să vă destindă, să vă transpună într-o stare de puternică euforie, vă demoralizează şi vă înăcresc, aflaţi că n-aveţi vocaţie spirituală.
Să trăieşti în expectativă, să mizezi pe viitor sau pe un simulacru de viitor — ne-am deprins în aşa măsură cu asta, încît n-am născocit noţiunea de nemurire decît dintr-o nevoie de a aştepta cît veşnicia.
Orice prietenie e o dramă ascunsă, o succesiune de răni subtile.
Luther mort al lui Lucas Fortnagel. Mască îhspăimîn-tătoare, agresivă, plebeiană, de un sublim porcin... care redă cît se poate de bine trăsăturile celui pe care n-am putea să-l lăudăm îndeajuns pentru că a spus: «Visurile sînt mincinoase; să faci în pat, numai asta e adevărat."

Cu cît trăieşti mai mult, cu atît pare mai puţin util că ai trăit.
La douăzeci de ani, nopţile în care rămîneam ore în şir cu fruntea lipită de geam, privind în beznă...
Nici un autocrat n-a dispus vreodată de o putere comparabilă aceleia de care se bucură un biet individ care are intenţia să-şi curme viaţa.
Să te educi ca să nu laşi urme înseamnă un război continuu pe care-l porţi cu tine însuţi, cu unicul ţel de a-ţi dovedi că ai fi capabil, dacă ai vrea, să devii înţelept...
Să exişti e o stare la fel de greu de conceput ca şi contrariul ei, ba şi mai greu de conceput.
în Antichitate, ^cărţile" erau atît de scumpe, încît nu puteau fi adunate, dacă nu erai rege, tiran sau... Aristotel, cel dintîi care a deţinut o bibliotecă demnă de acest nume.

încă o piesă acuzatoare la dosarul acestui filozof, deja atît de nefast în atîtea privinţe.
Dacă m-aş conforma convingerilor mele cele mai intime, aş înceta să mă exprim, să reacţionez în vreun fel. Or, sînt capabil încă de senzaţii...
Un monstru, oricît de îngrozitor ar fi, ne atrage în mod secret, nu ne dă pace, ne obsedează. El personifică, îngroşate, talentele şi slăbiciunile noastre, ne dă în vileag, e portdrapelul nostru.
în decursul secolelor, omul şi-a dat toată osteneala să creadă, a trecut din dogmă în dogmă, de la o iluzie la alta, şi a consacrat foarte puţin timp îndoielilor, scurte răgazuri între perioadele lui de orbire. La drept vorbind, nu erau îndoieli, ci întreruperi, momente de repaus, care urmau ostenelilor credinţei, ale oricărei credinţe.
E de neînţeles de ce vrea cel ce se bucură de nevinovăţie, stare perfectă, poate unica, să se desprindă de ea. Cu toate acestea, istoria* de la începuturi şi pînă la noi, e numai asta şi nimic altceva.

Trag perdelele şi aştept. De fapt, nu aştept nimic, vreau doar să devin absent. Purificat, fie şi numai pentru cîteva minute, de impurităţile care întunecă şi stânjenesc spiritul, acced la o conştiinţă pe care eul a părăsit-o, şi sînt atît de liniştit, de parcă m-aş afla în afara universului.
într-un exorcism din Evul Mediu, se enumera toate părţile trupului, chiar şi cele mai puţin importante, pe care diavolul e somat să le părăsească: un nebunesc tratat de anatomie, seducător prin excesul de precizie, abundenţa detaliilor şi prin neaşteptat. O incantaţie minuţioasă. Ieşi din unghii! E absurd, dar nu lipsit de valoare poetică. Căci adevărata poezie n-are nimic comun cu „poezia".
în toate visurile noastre, chiar dacă merg pînă la Potop, sînt prezente fără excepţie, chiar şi numai pentru o fracţiune de secundă, incidente neînsemnate cărora le-am fost martori în ajun. Această ritmicitate, pe care am remarcat-o fără încetare în decursul anilor, e singura constantă, singura lege sau aparenţă de lege pe care mi-a fost dat s-o constat în revoltătoarea confuzie nocturnă.
.<&>-,:*

J»ji*,i.-'j .
Forţa distrugătoare a conversaţiei. Se înţelege de ce şi meditaţia, şi acţiunea cer linişte.
Convingerea că nu sînt decît un accident m-a însoţit în toate împrejurările, prielnice sau potrivnice, şi dacă m-a ferit de ispita de a mă crede necesar, în schimb nu m-a vindecat deloc de o anumită infatuare inerentă pierderii iluziilor.
Rar se întâmplă să dai peste un spirit liber, iar, cînd întîlneşti unul, îţi dai seama că lucrul cel mai bun din el nu se dezvăluie în operele sale (cînd scrii, porţi misterios lanţuri), ci în destăinuirile în care, eliberat de convingeri sau fasoane, ca şi de orice preocupare pentru rigoare sau onorabilitate, el îşi etalează slăbiciunile. Şi în care face figură de eretic faţă de sine.
Dacă metecul nu e creator în ce priveşte limbajul, e pentru că vrea să facă la fel de bine ca băştinaşii: fie că reuşeşte sau nu, această ambiţie e pierzania lui.
Tot încerc să încep o scrisoare, nu înaintez, bat pasul pe loc: ce să spun şi cum ? Nici măcar nu mai ştiu cui

îi era destinată. Numai pasiunea sau interesul găsesc numaidecît tonul potrivit. Din nefericire, detaşarea înseamnă nepăsare faţă de limbaj, indiferenţă faţă de cuvinte. Or, tocmai pierzînd legătura cu cuvintele pierdem legătura cu fiinţele.
Fiecare a avut, la un moment dat, o experienţă extraordinară, care va fi, din cauza amintirii pe care i-o păstrează, piedica fundamentală pentru prefacerea lui interioară.
Nu cunosc liniştea decît atunci cînd ambiţiile mele adorm. De cum se deşteaptă, neliniştea îmi revine. Viaţa e o stare de ambiţie. Cîrtiţa care-şi sapă tunelele e ambiţioasă. Ambiţia e într-adevăr peste tot, şi-i vedem urmele pînă şi pe faţa morţilor.
Să te duci în Indii din pricina Vedantei sau a budismului, totuna cu a veni în Franţa din pricina jansenismului. Cel puţin acesta e mai recent, pentru că n-a dispărut decît de trei secole.
Nicăieri nici cea mai mică uiroă de realitate» în afara impresiilor mele de nonrealitate.
■■■HI

Să existam ar fi o întreprindere cu totul irealizabilă dacă am înceta să dăm importanţă la ceea ce nu are.
Cînd te-ai statornicit în îndoială, simţi mai multă voluptate să faci observaţii asupra ei decît s-o practici.
De ce Gită situează atît de sus „renunţarea la rodul faptelor" ?
Pentru că această renunţare e rară, irealizabilă, contrară naturii noastre, şi, ca să ajungi la ea, înseamnă să distrugi omul care ai fost şi care eşti, să ucizi în tine tot trecutul, opera mileniilor, să te eliberezi, îhtr-un cuvînt, de Specie, de această respingătoare şi străveche pleavă.
Trebuia să ne mulţumim cu starea de larvă, să ne sus-tragem evoluţiei, să rămînem neîmpliniţi, să ne simţim bine la siesta elementelor şi să ne consumăm în tihnă într-un extaz embrionar.
Adevărul se întemeiază pe drama individuală. Dacă sufăr cu adevărat, sufăr cu mult mai mult decît un individ, îmi depăşesc sfera eului, întîlnesc esenţa celorlalţi. Singurul chip ca să ne îndreptăm spre universal e să ne îngrijim exclusiv de ceea ce ne priveşte.
Dacă vrei să cunoşti o ţară, trebuie să vii în contact cu scriitorii ei de mîna a doua, singurii care-i exprimă adevăratul specific. Ceilalţi denunţă sau transfigurează nulitatea compatrioţilor: ei nu vor, nici nu pot să se pună pe acelaşi nivel cu aceştia. Sînt martori suspecţi.
în tinereţe, mi se întîmpla să nu închid un ochi cu săptămînile. Trăiam în ceea ce nu fusese trăit niciodată, aveam sentimentul că timpul dintotdeauna, cu totalitatea clipelor sale, se strînsese şi se concentrase în mine, unde-şi atingea apogeul, unde triumfa. îl făceam, bineînţeles, să se scurgă, îi eram promotorul şi purtătorul, cauza şi esenţa, şi luam parte la apoteoza lui ca agent şi complice. Cum dispare somnul, extraordinarul devine obişnuit, lesnicios: te strecori în el fără pregătiri speciale, te aşezi comod, te afunzi în el.
Numărul considerabil de ore pe care le-am irosit pu-nîndu-mi întrebări asupra „sensului" a tot ce există, a

tot ce se întâmplă... Dar acest „tot" nu conţine nici un sens, spiritele serioase o ştiu. De aceea îşi întrebuinţează timpul şi energia pentru lucruri mai folositoare.
Afinităţile mele cu byronismul rus, de la Peciorin la Stavroghin, plictiseala şi pasiunea mea pentru plictiseală.
X., pe care nu-l preţuiesc în mod deosebit, era pe cale să povestească o întîmplare atît de stupidă, încît m-am deşteptat cu o tresărire bruscă. Cei care nu ne plac se disting arareori în visurile noastre.
Bătrînii, din lipsă de preocupări, au aerul că vor să dezlege nu ştiu ce problemă foarte complicată şi că-i consacră toată îndemînarea de care mai dispun. Acesta e poate motivul pentru care nu se sinucid în masă, cum ar trebui să facă dacă ar fi o idee mai puţin ocupaţi.

Dragostea cea mai pătimaşă nu apropie două fiinţe atît de mult pe cît o face calomnia. De nedespărţit, calomniatorul şi calomniatul alcătuiesc o unitate „transcendentă", sînt pentru totdeauna legaţi unul de celălalt. Nimic nu va putea să-i despartă. Unul făptuieşte
-' A-

răul, celălalt îl îndură, dar dacă-l îndură e pentru că s-a deprins cu el, nu se poate lipsi de el, chiar are nevoie de el. Ştie ca dorinţele îi vor fi pe deplin satisfăcute, că nu va fi uitat niciodată, că va fi, orice s-ar întîmpla, veşnic prezent în mintea neobositului său binefăcător.
Călugărul rătăcitor, iată tot ce s-a făcut mai bun pînă acum. Să ajungi să nu mai ai la ce să. renunţi! Acesta ar trebui să fie visul oricărui spirit trezit la realitate.
Tăgada hohotitoare — singura formă suportabilă de tăgadă.
Fericitule Iov, care nu erai silit să-ţi comentezi strigătele!
Tîrziu în noapte. Mi-ar plăcea să mă dezlănţui şi să proferez ameninţări, să întreprind o acţiune fără precedent ca să mă destind, numai că nu văd contra cui, nici contra a ce...
D-na d'Heudicourt, remarcă Saint-Simon, nu vorbise în viaţa ei pe cineva de bine decît însoţindu-şi spusele cu „cîteva dar-uri zdrobitoare".

■•i
1,1
liilii^ffiîiibi

Minunată definiţie, nu pentru clevetire, ci pentru conversaţie în general.
Tot ce e viu face zgomot. mineral!
— Ce pledoarie pentru
Bach era certăreţ, procesoman, calculat, însetat de titluri, de onoruri etc. Ei bine! şi ce importanţă are? Un muzicolog, enumerînd cantatele care au ca temă moartea, a putut să spună că niciodată n-a existat atîta nostalgie la un muritor. Doar asta contează. Restul ţine de biografie.
Nefericirea de a fi incapabil de stări neutre altfel decît prin chibzuinţă şi efort. Trebuie să-ţi dai zi şi noapte osteneala să obţii, şi numai cu intermitenţe, ceea ce un nerod dobîndeşte fără greutate!
iSak

întrebările neplăcute sau jignitoare pe care ni le pun neciopliţii ne irită, ne tulbură şi pot avea asupra noastră acelaşi efect ca şi unele procedee la care recurg anumite tehnici orientale. De ce o prostie grosolană, agresivă să nu declanşeze iluminarea ? Face cît o lovitură de ciomag în cap.
Cunoaşterea nu e posibilă şi, chiar dacă ar fi, n-ar rezolva nimic. Aceasta e atitudinea celui care se îndoieşte. Ce vrea, ce urmăreşte el prin urmare ? Nici el, nici altcineva n-or să afle vreodată.
Scepticismul e beţia impasului.
Hărţuit de ceilalţi, încerc să mă eliberez, fără mare succes, trebuie s-o spun. Cu toate acestea, reuşesc să-mi înlesnesc în fiecare zi cîteva clipe de conversaţie cu cel care aş fi vrut să fiu.
Am trăit întotdeauna cu imaginea unei imensităţi de clipe mărşăluind împotriva mea. Timpul îmi va fi fost ca pădurea Dunsinane*.
* Shakespeare, Macbetb, actul V (n. t).
Ajunşi la o anumită vîrstă, ar trebui să ne schimbăm numele şi să ne retragem într-un colţişor îndepărtat unde să nu cunoaştem pe nimeni, unde să nu riscăm să întîlnim prieteni sau duşmani, unde să ducem viaţa netulburată a unui răufăcător extenuat.

Nu poţi să meditezi şi să fii modest. îndată ce spiritul se pune în mişcare, se substituie

lui Dumnezeu şi oricărui lucru. E indiscreţie, uzurpare, pîngărire. Nu „acţionează", ci dizlocă. încordarea pe care o trădează demersurile sale îi dezvăluie caracterul brutal, neîndurător. Fără o puternică doză de cruzime, n-ai putea să duci un raţionament pînă la capăt.
Majoritatea revoluţionarilor, vizionarilor şi mîntui-torilor au fost fie epileptici, fie dispeptici. Asupra virtuţilor epilepsiei există unanimitate; tulburărilor gastrice, în schimb, li se recunosc mai puţine merite. Cu toate acestea, nimic nu te îndeamnă mai mult să răstorni totul cu susul în jos ca o indigestie a cărei prezenţă o simţi tot timpul.
Menirea mea e să sufăr pentru toţi cei care suferă fards-o ştie. Trebuia să plătesc pentru ei, să le ispăşesc inconştienţa, norocul pe care-l au de a nu-şi da seama cît sînt de nefericiţi.
De fiecare dată cînd mă chinuie Timpul, îmi spun că unul dintre noi trebuie să sară în aer, că nu e posibil să continuăm Ia nesfîrşit această crîncenă înfruntare...
Cînd ne găsim la limitele deznădejdii, tot ce o întreţine, tot ce-i dă un spor de substanţă o ridică pe o treaptă pe care n-o mai putem urma, făcîhd-o prea mare, cu totul exagerată: şi ce e de mirare că ajungem să n-o mai considerăm a noastră ?
O nenorocire prevestită, cînd, în sfîrşit, se produce, e de zece, de o sută de ori mai greu de îndurat decît o nenorocire la care nu ne aşteptam. Pe toată durata temerilor noastre, am trăit-o cu anticipaţie şi, cînd se produce, aceste suferinţe trecute se adaugă celor prezente şi formează laolaltă o povară cu o greutate de nesuportat.
E limpede că Dumnezeu era o soluţie şi că nu se va găsi niciodată una la fel de mulţumitoare.
N-aş admira pe de-a-ntregul decît un om dezonorat — şi fericit. Iată pe cineva, mi-aş spune, care dispreţuieşte părerea semenilor lui şi care-şi ia fericirea şi consolarea numai din sine.
Omul Rubiconului iertase, după Pharsalos, prea mulţi oameni. O asemenea mărinimie li s-a părut jignitoare

acelora dintre prieteni care-l trădaseră şi pe care-i umilise purtîndu-se fără pică faţă de ei. S-au simţit înjosiţi, batjocoriţi, şi l-au pedepsit pentru bunătatea sau pentru dispreţul lui: aşadar, refuza să se coboare pînă la ură! Dacă s-ar fi comportat ca un tiran, l-ar fi cruţat. însă îi purtau pică fiindcă nu găsise de cuviinţă să le inspire destulă frică.
Tot ce există provoacă, mai devreme sau mai tîrziu, coşmarul. Să ne străduim, prin urmare, să inventăm ceva mai bun decît existenţa.
Filozofia, care-şi fixase drept misiune să submineze credinţele, cînd a văzut creştinismul răspîndindu-se şi pe punctul de a birui, s-a alăturat păgînismului, ale cărui superstiţii i s-au părut de preferat neroziilor triumfătoare. Atacînd zeii şi distrugîndu-i, ea crezuse că eliberează sufletele; în realitate, le lăsa pradă unei servituti noi, mai rea decît cea veche, zeul care era pe punctul să se substituie zeilor neavînd o înclinaţie specială nici pentru toleranţă, nici pentru ironie.
Filozofia, se va obiecta, nu e răspunzătoare de venirea acestui zeu, nu pe el îl recomanda. Fără îndoială, numai că ar fi trebuit să presimta că nu-i subminezi nepedepsit pe zei, că alţii vor veni să le ia locul şi că ea n-avea nimic de cîştigat din această schimbare.

Fanatismul e moartea conversaţiei. Nu flecăreşti cu un candidat la martiriu. Ce sâ-i spui cuiva care refuză să-ţi înţeleagă argumentele şi care, din moment ce nu te supui în faţa alor sale, ar prefera să piară decît să cedeze ? Repede, să vină diletanţii şi sofiştii care, măcar ei, împărtăşesc toate argumentele...
Ca să spunem cuiva ce credem despre el şi despre ce face înseamnă să ne arogăm o superioritate cu adevărat abuzivă. Francheţea nu e compatibilă cu un sentiment delicat, nu e compatibilă nici măcar cu o exigenţă etica.
Rudele noastre, mai ales, sînt cele mai dispuse să ne pună meritele la îndoială. Regula e universală: nici Buddha însuşi nu a scăpat: l-a urmărit cu cea mai mare înverşunare unul din veri, şi de-abia după aceea Mără, diavolul.
Pentru anxios, nu există nici o diferenţă între reuşită şi eşec. Reacţia lui în privinţa uneia şi a celuilalt e identică. Amîndouă îl stânjenesc deopotrivă.

Cînd îmi fac prea mult sînge rău că nu lucrez, îmi spun că puteam la fel de bine să fiu mort, şi că aşa aş lucra şi mai puţin...

nici măcar nu impresionează spiritul. Ne găsim în afara oricărui calcul omenesc, a oricărei idei de salvare sau pierzanie, a existenţei sau a nonexistentei, ne găsim într-o tăcere specială, modalitate superioară a vidului.
Mai bine în mocirlă decît pe piedestal.
Avantajele unei stări de veşnică virtualitate mi se par atît de însemnate, încît, atunci cînd încep să le număr, sînt uluit să constat că trecerea la existenţă s-a putut totuşi produce.
Existenţă = Suferinţă. Ecuaţia mi se pare evidentă. Ea nu e aşa pentru cîte unul din prietenii mei. Cum să-l conving ? Nu pot să-i împrumut senzaţiile mele; or, doar ele ar avea puterea să-l lămurească, să vină cu adaosul de indispoziţie pe care-l cere cu insistenţă de atîta vreme.
Dacă vedem lucrurile în negru e pentru că le cîn-tărim în negru, pentru că gîndurile sînt, în general, rodul insomniilor, avîndu-şi izvorul în întuneric. Ele nu se pot adapta vieţii pentru că n-au fost concepute pentru viaţă. Ideea urmărilor pe care le-ar putea avea
Să nu fi înghiţit încă afrontul naşterii.
Să te consumi în conversaţii ca un epileptic în crizele lui.
Pentru a învinge spaima sau o nelinişte persistentă, nu există nimic mai potrivit decît să-ţi imaginezi propria înmormîntare. Metodă eficace, la îndemîna tuturor. Ca să nu trebuiască să recurgi la ea prea des în timpul zilei, cel mai bine ar fi să-i încerci acţiunea binefăcătoare chiar de la sculare. Sau, mai bine, să n-o întrebuinţezi decît în momente excepţionale, ca papa Innocentiu IX, care, după ce-şi comandase un tablou în care era înfăţişat pe patul de moarte, îl privea ori de cîte ori trebuia să ia o hotărîre importantă.
Nu există negativist care să nu unjească după vreun da catastrofal.
'" f.|«MJŞ(
.■ţţw*^ r

Poţi să fii sigur că omul nu va atinge niciodată profunzimi comparabile celor pe care le-a descoperit în timpul secolelor de convorbire egoistă cu Dumnezeul sau.
Nici un moment în care să nu fiu exterior universului !
... De-abia reuşisem să fiu cuprins de milă în ce mă priveşte, în ce priveşte condiţia mea de biet individ, că mi-am şi dat seama că expresiile prin care-mi caracterizam nefericirea erau chiar cele care definesc cea dintîi trăsătură a „fiinţei supreme".
Aristotel, Toma d'Aquino, Hegel — trei înrobitori ai spiritului. Cea mai vătămătoare formă de despotism e sistemul, în filozofie şi în toate.
Dumnezeu e ceea ce supravieţuieşte evidenţei ca nimic nu merită să fie gîhdit.
Cînd eram tânăr, nici o plăcere nu preţuia ca aceea de a-mi face duşmani. Acum, de cum îmi fac unul,

primul gîrtd e să ne împăcăm, ca să nu trebuiască să-mi bat capul cu el. Să ai duşmani reprezintă o mare răspundere. Propria povară îmi e de-ajuns, nu mai sînt în stare s-o duc pe-a altora.
Bucuria e o lumină care se autodevorează, neîncetat; e soarele la începuturi.
Cu cîteva zile înainte de moarte, Claudel nota că nu trebuia să-l numim pe Dumnezeu infinit, ci inepuizabil. Ca şi cum n-ar fi acelaşi lucru, sau aproape! Ca să nu spun că această preocupare pentru exactitate, această scrupulozitate lexicală în clipa cînd îşi dădea seama că „înţelegerea" lui cu viaţa era pe punctul să înceteze, e mai înălţătoare decît o frază sau un gest „sublim".
Insolitul nu-i un criteriu. Paganini e mai surprinzător şi mai imprevizibil decît Bach.
Ar trebui să-ţi repeţi în fiecare zi: Sînt unul dintre cei care se tîrăsc, cu miliardele, pe suprafaţa globului. Unul dintre ei, şi nimic mai mult. Această banalitate îndreptăţeşte orice concluzie, orice atitudine sau faptă: desfrîu, nevinovăţie, sinucidere, muncă, crimă, trîndă-vie sau răzvrătire.

... De unde reiese că fiecare are dreptate să facă ceea ce face.
Ţinţum. Acest cuvînt caraghios indică un concept major al Cabalei. Pentru ca lumea să ia fiinţă, Dumnezeu, care era totul şi pretutindeni, a acceptat să se restrîngă, să lase un spaţiu gol pe care să nu-l mai ocupe: tocmai în această „gaură" s-a aşezat lumea.
Aşa am ajuns noi să ocupăm locul viran pe care ni l-a concesionat din milă sau capriciu. Ca să existăm, el s-a contractat, şi-a limitat suveranitatea. Sîntem rezultatul restrîngerii lui voluntare, al estompării, al absenţei lui parţiale. în nebunia lui, s-a ciuntit aşadar pentru noi. De ce n-a avut bunul-simţ şi eleganţa să rămînă întreg \
în „Evanghelia după Egipteni", Isus declară: „Oamenii vor fi victimele morţii atîta timp cît femeile vor naşte." Şi precizează: „Am venit să nimicesc rodul femeii."
Cînd intri în contact cu adevărurile extreme ale gnosticilor, ţi-ar plăcea să mergi, dacă ar fi posibil, şi mai departe, să spui ceva ce nu s-a mai spus niciodată, care împietreşte sau preface istoria în pulbere; ceva ce ţine de un neronism cosmic, de o demenţă la nivelul materiei.
Să tălmăceşti o obsesie înseamnă s-o proiectezi în afara ta, s-o alungi, s-o exorcizezi. Obsesiile sînt demonii unei lumi lipsite de credinţă.

Omul acceptă moartea, dar nu ceasul morţii sale. Să mori oricînd, numai cînd trebuie să mori nu!
De cum pătrunzi într-un cimitir, un sentiment de totală bătaie de joc alungă orice preocupare metafizică. Cei care caută peste tot „misterul" nu merg neapărat pînă la esenţa lucrurilor. Cel mai adesea, „misterul", ca şi „absolutul", nu corespunde decît unui tic al spiritului. E un cuvînt pe care n-ar trebui să-l întrebuinţăm decît atunci cînd nu putem face altfel, în cazuri cu adevărat disperate.
Dacă-mi recapitulez proiectele care au rămas neîmplinite şi pe cele care s-au realizat, am toate motivele să regret că ultimele n-au avut soarta primelor.
„Cel care e înclinat către desfrîu e compătimitor şi milostiv; cei care sînt înclinaţi către neprihănire nu sînt aşa" (Sfîhtul Ioan Scărarul).
Ca să se denunţe cu o asemenea limpezime şi o asemenea energie nu minciunile, ci însăşi esenţa moralei creştine, şi a oricărei morale, era nevoie de un sfînt, nici mai mult, nici mai puţin.

Acceptăm fără frică ideea unui somn neîntrerupt; în schimb, o veghe eterna (nemurirea, dacă ar fi de conceput, cam asta ar fi) ne scufundă în spaimă.
Inconştienţa e o patrie; conştiinţa, un exil.
Orice impresie profundă e voluptuoasă sau macabră, sau şi una, şi alta.
Nimeni n-a fost convins în măsura în care am fost eu de inutilitatea a toate, nimeni nu va fi luat în tragic un număr atît de mare de lucruri inutile.
Ishi, indian american, ultimul din tribul său, după ce s-a ascuns ani în şir de frica albilor, aflat la strîm-toare, s-a predat într-o zi de bunăvoie exterminatorilor alor săi. Credea că-i era menit acelaşi tratament. L-au sărbătorit. N-avea urmaşi, era într-adevăr ultimul.
Omenirea o dată nimicită sau numai atinsă, ne putem imagina un supravieţuitor, unicul, care ar rătăci pe pămînt, fără să aibă măcar cui să se predea...
în adîncul sufletului său, omul năzuieşte să regăsească starea pe care o avea anterior conştiinţei. Istoria nu e decît ocolul pe care-l foloseşte ca să ajungă acolo.

Nu contează decît un lucru: să înveţi să pierzi.
Orice fenomen reprezintă o versiune degradată a unui alt fenomen, mai complex: timpul, o tară a veşniciei; istoria, o tara a timpului; viaţa, şi ea o tară, a materiei.
Ce e în cazul acesta normal, ce e neatins ? Veşnicia ? Ea însăşi nu e decît o infirmitate a lui Dumnezeu.
VIII
Fără ideea unui univers ratat, spectacolul nedreptăţii sub toate ocîrmuirile l-ar aduce pînă şi pe un abulic în cămaşa de forţă.
Faptul de a distruge ne dă un sentiment de forţă şi măguleşte în noi ceva întunecat, originar. Nu clădind, ci nimicind putem ghici satisfacţiile secrete ale unui zeu. De aici

atracţia pentru distrugere şi iluziile pe care le provoacă ea freneticilor de toate vîrstele. Fiecare generaţie trăieşte în absolut: se comportă ca şi cum ar fi ajuns la apogeul, daca nu la capătul, istoriei.
Orice popor, într-un anumit moment al existenţei sale, se crede ales. E clipa în care oferă tot ce-i mai bun şi mai rău în el.

Nu e o întîmplare în faptul că ordinul trapist* s-a născut în Franţa mai degrabă decît în Italia sau Spania. Spaniolii şi italienii vorbesc tot timpul, se ştie, numai că nu se ascultă vorbind, în timp ce francezul îşi savurează elocinţa, nu uită niciodată ca vorbeşte, e cum nu se poate mai conştient de asta. Numai el era în stare să socotească tăcerea drept o încercare şi o asceză.
Ceea ce strică la Marea Revoluţie e că totul se desfăşoară acolo pe o scenă, că protagoniştii ei sînt actori înnăscuţi, că ghilotina nu e decît un decor. Istoria Franţei, în întregul ei, pare o istorie la comandă, o istorie jucată: în ea, totul e perfect din punct de vedere teatral. E o reprezentaţie, o înlănţuire de acţiuni, de evenimente pe care mai degrabă le priveşti decît li te supui, un spectacol a zece secole. De aici, senzaţia de frivolitate pe care o dă pînă şi Teroarea, văzută de la distanţă.
Societăţile prospere sînt de departe mai fragile decît celelalte, pentru că nu le rămîne decît să-şi aştepte
* Ordin monahal cistercian reformat (de la numele mînăstirii Notre-Dame-de-la-Trappe, întemeiată în 1140), caracterizat de severitatea regulii, începînd din 1662 călugării fiind obligaţi la tăcerea absolută (». t.).
I i'

propria ruină, bunăstarea nefiind un ideal atunci cînd o posezi, şi încă şi mai puţin atunci cînd există de generaţii. Fără să mai ţinem seama de faptul că natura n-a inclus-o în planurile ei şi că n-ar putea s-o facă fără sa dispară.
Dacă naţiunile ar deveni simultan apatice, n-ar mai exista nici conflicte, nici războaie, nici imperii. Din nefericire însă, există popoare tinere, şi tineri pur şi simplu — obstacol major pentru visurile filantropilor: să procedezi în aşa fel încît toţi oamenii să ajungă la acelaşi grad de dezgust sau de decrepitudine ...
în orice împrejurare, trebuie să ne situăm de partea asupriţilor, chiar atunci cînd n-au dreptate, fără să pierdem totuşi din vedere faptul că sînt plămădiţi din acelaşi aluat cu asupritorii lor.
Specificul regimurilor muribunde e că permit un amestec confuz de credinţe şi doctrine şi că lasă, în acelaşi timp, impresia că momentul alegerii se va putea amîna la nesfîrşit De aici — şi doar de aici — provine farmecul situaţiilor prerevoluţionare.

Nu au căutare decît falsele valori, pentru că toată lumea poate să se identifice cu ele, să le falsifice (falsul de gradul al doilea). O idee care reuşeşte e negreşit o pseudoidee.
Revoluţiile sînt sublimul literaturii de proastă calitate.
Partea proastă a dezastrelor publice e că oricine se socoteşte îndeajuns de competent să vorbească despre ele.
Dreptul de a-i elimina pe toţi cei care ne sîcîie ar trebui să figureze pe primul loc în constituţia Cetăţii ideale.
Singurul lucru pe care ar trebui să-l facem cunoscut tinerilor e că nu exista nimic, sau — fie! — aproape nimic, de aşteptat de la viaţă. Visez la un Tabel alDezamăgirilor în care să figureze toate decepţiile menite fiecăruia, şi care sa fie afişat în şcoli.
După spusa prinţesei palatine, Dna de Maintenon avea obiceiul, în timpul anilor în care, regele murind, ea nu mai juca nici un rol, să repete: „De cîtva timp

domneşte un spirit de nebunie, care se răspîndeşte pretutindeni."
Acest „spirit de nebunie" e cel pe care învinşii l-au constatat întotdeauna, pe drept cuvînt de altfel, formulă de la care pornind s-ar putea reconsidera toată istoria.
Progresul e nedreptatea pe care o sâvîrşeşte fiecare generaţie faţa de generaţia care a precedat-o.

îmbuibaţii se urăsc pe ei înşişi nu pe ascuns, ci în mod public, şi doresc să fie îndepărtaţi într-un fel sau într-altul. Oricum, preferă ca asta să se întîmple cu sprijinul lor. în asta constă aspectul cel mai ciudat, cel mai original al unei situaţii revoluţionare.
Un popor nu face decît o singură revoluţie. Germanii n-au reeditat niciodată fapta eroică a Reformei sau mai degrabă au reeditat-o fără s-o egaleze. Franţa a rămas pentru totdeauna tributară lui optzeci şi nouă. Deopotrivă de adevărată pentru Rusia şi pentru orice ţară, această tendinţă de autoplagiere în materie de revoluţie e în acelaşi timp liniştitoare şi dezolantă.
Romanii din epoca decadenţei nu preţuiau decît odihna grecească (otium graecum), lucrul pe care-l dis-preţuiseră cel mai mult pe vremea cînd erau puternici.

Analogia cu naţiunile civilizate de astăzi e atît de bătătoare la ocru, incit ar ti necuviincios sa insistam asupra ei.
A
Alaric spunea că un „demon" îl împinge împotriva Romei.
Orice civilizaţie istovită îşi aşteaptă barbarul, şi orice barbar îşi aşteaptă demonul.
^ Occidentul: o putreziciune care miroase frumos, un cadavru înmiresmat.
Toate aceste popoare erau mari pentru că aveau mari prejudecăţi. Nu le mai au. Mai sînt ele naţiuni ? Cel mult mulţimi dezagregate.
Albii îşi merită din ce în ce mai mult numele de feţe palide pe care II—1 dădeau indienii din America.
în Europa, fericirea se termină la Viena. Mai departe, nenorocire peste nenorocire, dintotdeauna.
Romanii, turcii şi englezii au fost capabili să întemeieze imperii durabile pentru că, refractari la orice
M»l • A' '

2**1

doctrină, n-au impus nici una naţiunilor cucerite. Niciodată n-ar fi izbutit să exercite o hegemonie atît de îndelungată dacă ar fi fost atinşi de vreun viciu mesianic. Opresori nesperaţi, administratori şi paraziţi, stăpîni fără convingeri, posedau arta de a îmbina autoritatea şi indiferenţa, asprimea şi absenţa constrîhgerii. Aceasta artă, secret al adevăratului stăpîn, le-a lipsit odinioară spaniolilor, aşa cum trebuia să le lipsească cuceritorilor din vremea noastră.
Atîta timp cît o naţiune îşi păstrează conştiinţa propriei superiorităţi, e crudă şi respectată; — îndată ce o pierde, se îmblînzeşte, şi nu mai contează.
Cînd tun şi fulger împotriva epocii, mi-e de ajuns, ca să-mi regăsesc calmul, să mă gîndesc la ce se va întîmpla, la invidia retrospectivă a celor care vor veni după noi. în anumite privinţe, aparţinem vechii omeniri, celei care era încă îh stare să regrete paradisul. Dar cei care ne vor urma nu vor avea nici măcar posibilitatea acestui regret, vor ignora pînă şi noţiunea, pînă şi cuvîntul!
Viziunea mea asupra viitorului e atît de clară incit, dacă aş avea copii, i-aş sugruma pe loc.
Cînd te gîndeşti la saloanele berlineze din epoca romantică, la rolul pe care-l jucau atunci o Henriette Hertz sau o Rachel Levin, la prietenia care o lega pe cea din urmă de principele moştenitor Ludovic-Ferdi-nand, şi cînd îţi spui după aceea că dacă ele ar fi trăit în acest secol ar fi pierit în vreo cameră de gazare, nu te poţi împiedica să nu consideri credinţa în progres drept cea mai făţarnică şi mai neroadă dintre superstiţii.
Hesiod e cel dintîi care a elaborat o filozofie a istoriei. Tot el a lansat ideea de declin. Cît de mult a clarificat prin asta evoluţia istorică! Dacă, în miezul începuturilor, în plină lume posthomerică, el considera că omenirea se găsea în epoca de fier, ce-ar fi spus cîteva secole mai tîrziu ? Ce-ar spune astăzi ?
Cu excepţia perioadelor obnubilate de frivolitate sau utopie, omul a crezut mereu că a ajuns în pragul răului. Ştiind ceea ce ştia, prin ce minune a fost oare în stare să-şi diversifice dorinţele şi spaimele ?
Cînd, imediat după războiul din nouă sute paisprezece, în satul meu natal s-a introdus

electricitatea, a fost un murmur general, apoi o profundă mîhnire mută. Dar, cînd a fost instalată în biserici (erau trei), fiecare a fost convins că venise Anticristul şi, o dată cu el, sfîrşitul lumii.
Acei ţărani din Carpaţi văzuseră clar, văzuseră departe. Ei, care ieşeau din preistorie, ştiau deja, la acea dată, ceea ce lumea civilizată n-a aflat decît de puţin timp.
Gustul pentru lecturile istorice mi s-a format din prejudecata mea împotriva a tot ce sfîrşeşte bine.
Ideile sînt improprii pentru agonie; ele mor, se înţelege, dar fără să ştie să moară, pe cîtă vreme un eveniment nu există decît din perspectiva sfîrşitului său. Motiv suficient ca să preferi tovărăşia istoricilor celei a filozofilor.
în timpul celebrei sale solii la Roma, în secolul al doilea înaintea erei noastre, Carneade a profitat ca să vorbească în prima zi în favoarea ideii de justiţie, iar a doua zi împotriva ei. Din acel moment, filozofia, pînă atunci inexistentă în acea ţară cu moravuri sănătoase, a început să-şi exercite spiritul dezintegrator. Ce e aşadar filozofia ? Viermele din fruct...
Succesele dialectice ale grecului l-au înspăimîntat pe Cato Cenzorul, care fusese de faţă şi care a cerut Senatului să dea satisfacţie delegaţilor Atenei cît mai cu-rînd posibil, îhtr-atît de vătămătoare şi chiar primejdioasă socotea prezenţa lor. Tineretul roman nu trebuia să intre în contact cu spirite atît de distrugătoare.
Din punct de vedere moral, Carneade şi însoţitorii săi erau la fel de redutabili ca şi cartaginezii din punct de vedere militar. Naţiunile în ascensiune se tem mai

presus de orice de lipsa de prejudecăţi şi interdicţii, de impudoarea intelectuală, care dau farmecul civilizaţiilor aflate la apus.
Pentru ca a izbutit în toate acţiunile sale, Heracle e pedepsit. La fel, prea norocoasă, Troia trebuia să piară.
Gîndindu-te la această viziune comună autorilor de tragedii, eşti fără voie determinat să crezi că lumea numită liberă, cu sorţii de partea ei, va cunoaşte în mod inevitabil destinul Uionului, căci invidia zeilor a supravieţuit dispariţiei lor.
„Francezii nu mai vor să muncească, vor cu toţii să scrie", îmi spunea portăreasa, care nu ştia că prin asta critica civilizaţiile bătrîne.
O societate e condamnată cînd nu mai are tăria să râmînă mărginită. în ce fel s-ar putea apăra — cu o concepţie deschisă, prea deschisă — de excese, de primejdiile de moarte ale libertăţii ?
Disputele ideologice nu ajung la paroxism decît în ţările în care oamenii s-au luptat pentru cuvinte, în care şi-au dat viaţa pentru ele... într-un cuvînt în ţările care au cunoscut războaiele religioase.
•ii
■> -■>■-,........■* •■ ""■■*"■•■

Un popor care şi-a epuizat misiunea e ca un autor care se repetă, nu, care nu mai are nimic de spus. Căci să te repeţi înseamnă să dovedeşti că mai crezi încă în rine şi în ceea ce ai susţinut O naţiune epuizată nu mai are însă nici măcar forţa de a repeta mereu devizele de altădată, care-i asiguraseră supremaţia şi măreţia.
Franceza a devenit o limbă provincială. Autohtonii s-au împăcat cu asta. Singur metecul e inconsolabil. Numai el poartă doliu după Nuanţă...
Temistocle, printr-un decret aprobat de toţi, l-a condamnat la moarte pe tălmaciul solilor trimişi de Xerxes ca să le ceară atenienilor pămînt şi apă, „pentru că a îndrăznit să folosească limba greacă ca să exprime poruncile unui barbar".
Un popor nu săvîrşeşte o asemenea faptă decît la apogeul existenţei sale. E în plină decădere, e scos din cursă de îndată ce nu mai crede în propria-i limbă, de îndată ce încetează să creadă că ea reprezintă suprema formă de exprimare, Limba însăşi.
Un filozof din secolul trecut a susţinut, în candoarea lui, că La Rochefoucauld avea dreptate în

privinţa trecutului, dar că va fi infirmat de viitor. Ideea de progres dezonorează intelectul.

Cu cît progresează, omul e mai puţin capabil să-şi rezolve problemele, iar în momentul în care, aflat în culmea orbirii, va fi convins că e pe punctul să reuşească, va interveni nemaivăzutul.
M-aş deranja, la rigoare, pentru Apocalips, dar pentru o revoluţie... Să participi la un final sau la o geneză, la un dezastru ultim sau iniţial, da, nu însă la o schimbare într-un bine sau rău oarecare.
N-are convingeri decît cel care n-a cercetat nimic temeinic.
Cu timpul, toleranţa generează mai multe inconveniente decît intoleranţa. — Dacă acest lucru e adevărat, el reprezintă cea mai gravă acuzaţie care s-ar putea aduce omului.
De îndată ce animalele nu mai au nevoie să se teamă unele de altele, devin năuce şi capătă acea înfăţişare
j& :

abătută pe care le-o observăm în grădinile zoologice. Poate că indivizii şi popoarele ar înfăţişa acelaşi spectacol dacă ar ajunge într-o zi să trăiască în armonie, să nu mai tremure de frică, pe faţă sau pe ascuns.
Considerînd lucrurile de la distanţă, nimic nu mai e nici bun, nici rău. Istoricul care se ocupă de judecarea trecutului face gazetărie în alt secol.
Peste două sute de ani (pentru că trebuie să fim exacţi!), supravieţuitorii popoarelor prea norocoase vor fi închişi în rezervaţii, şi oamenii vor merge să-i vadă, să-i contemple cu dezgust, compătimire sau uimire, şi, în plus, cu o admiraţie răutăcioasă.
Maimuţele care trăiesc în grup le resping, se pare, pe acelea dintre ele care, într-un fel sau altul, au întreţinut relaţii cu oamenii. Cît regret că Swift n-a cunoscut un asemenea amănunt!
Trebuie să-ţi deteşti epoca sau toate epocile ? Ni l-am imagina oare pe Buddha părăsind lumea din pricina contemporanilor săi ?

Daca omenirii îi plac atît de mult mîntuitorii, înverşunaţi care cred fără ruşine în ei înşişi, e pentru că-şi închipuie că aceştia în ea cred.
Forţa acestui şef de stat e de a fi utopic şi cinic. Un visător fără scrupule.
Cele mai cumplite ticăloşii sînt comise din entuziasm, stare morbidă, răspunzătoare de aproape toate nenorocirile publice sau private.
Viitorul? Mergeţi să vedeţi, dacă aşa vă place! Prefer sâ mă mulţumesc cu incredibilul prezent şi cu incredibilul trecut. Las în seama voastră grija de a înfrunta Incredibilul însuşi.
— Sînteţi împotriva a tot ce s-a făcut de la ultimul război încoace, îmi spunea acea doamnă la curent cu noutăţile.
— Vă înşelaţi în privinţa datei. Sînt împotriva a tot ce s-a făcut de la Adam încoace.

Hitler e, fără nici o îndoială, personajul cel mai sinistru din istorie. Şi cel mai patetic. A izbutit să înfăptuiască exact contrariul a ceea ce dorea, şi-a distrus idealul punct cu punct. Pentru asta e un monstru aparte, cu alte cuvinte de două ori monstru, căci pînă şi patetismul lui e monstruos.
Toate marile evenimente au fost declanşate de nebuni, de nebuni... mediocri. Aşa vor sta lucrurile, să fim siguri de asta, cu însuşi „sfîrşitul lumii".
Zoharul ne învaţă că toţi cei care fac râu pe pămînt nu erau cîtuşi de puţin mai buni în cer, că erau nerăbdători să plece de acolo şi că, năpustindu-se la intrarea în abis, au „devansat momentul în care trebuiau să descindă în această lume".
Descoperim cu uşurinţă ce e mai profund în această viziune a existenţei anterioare a sufletelor şi de ce folos poate fi ea cînd trebuie să explicăm aplombul şi succesul „răilor", seriozitatea şi priceperea lor. Cum îşi premeditaseră de multă vreme lovitura, nu-i de mirare că-şi împart pămîntul: l-au cucerit înainte de-a ajunge acolo... din vremuri imemoriale, de fapt

Ceea ce-l diferenţiază pe profetul autentic de ceilalţi e faptul că se află la originea unor mişcări şi doctrine care se exclud şi se combat.
într-o metropolă, ca şi într-un cătun, ceea ce încă ne place cel mai mult e să asistăm la căderea unuia din semenii noştri.
Pofta de distrugere e atît de ancorată în noi, încît nimeni nu reuşeşte s-o stîrpească. Face parte din alcătuirea fiecăruia, esenţa fiinţei înseşi fiind, cu siguranţă, demonică.
înţeleptul e un distrugător domolit, pensionar. Ceilalţi sînt distrugători în funcţie.
Nenorocirea e o stare pasivă, pe care-o înduri, în vreme ce blestemul presupune o alegere de-a-ndoase-lea, aşadar ideea de menire, de forţă interioară, care nu e implicată în nenorocire. Un individ — sau un popor — blestemat face parte, în mod necesar, dintr-o altă categorie decît un individ — sau un popor — nenorocit.
Istoria, de fapt, nu se repetă, dar, cum iluziile de care e capabil omul sînt limitate la număr, ele revin întotdeauna sub o altă înfăţişare, dînd astfel unei mîr-şăvii arhidecrepite un aer de noutate şi un lustru tragic.
Citesc pagini despre Iovinian, Sfîntul Vasile şi alţi cîţiva. Conflictul, în primele secole, dintre dreapta credinţă şi erezie nu pare mai puţin absurd decît cel cu care ne-au deprins ideologiile moderne. Felurile controversei, patimile aflate în joc, smintelile şi aspectele ridicole sînt aproape identice. în amîndouă cazurile, totul se îhvîrte în jurul irealului şi neverificabilului, care alcătuiesc bazele înseşi ale dogmelor, atît religioase, cît şi politice. Istoria n-ar putea fi tolerabilă decît dacă ne-am sustrage şi unora, şi celorlalte. E adevărat că atunci ea ar lua sfîrşit, spre marele bine al tuturor, al celor care o îndură, ca şi al celor care o fac.
Ceea ce face distrugerea suspectă e facilitatea ei. Primul venit poate să exceleze. Dar dacă să distrugi e uşor, sa-ţi iei viaţa e mai puţin lesne. Superioritatea decăzutului faţă de agitator sau anarhist.

tizant, acest fanatic ipotetic, nu-mi iert aderarea de acum două mii de ani...
Sfîşiat între violenţă şi dezamăgire, am aerul unui terorist care, plecat cu gîndul de a săvîrşi vreun atentat, s-ar fi oprit pe parcurs ca să consulte Ecleziastul sau pe Epictet.
Omul, dacă ar fi si-l credem pe Hegel, nu va fi cu totul liber „decît înconjurîndu-se de o lume creată în întregime de el".
Dar e tocmai ce a făcut, şi n-a fost niciodată mai încătuşat, mai aservit ca acum.
Viaţa n-ar deveni suportabilă decît în mijlocul unei omeniri care n-ar mai avea nici o iluzie de rezerva, al unei omeniri cu totul trezite la realitate şi încîntate că-i aşa.
Tot ce am putut simţi şi gîndi se confundă cu un exerciţiu de antiutopie.
Daca aş fi trăit la începuturile creştinismului, aş fi căzut, mă tem, pradă seducţiei lui. Urăsc acest simpa-
Omul nu va dura. Pîndit de epuizare, el va trebui să ispăşească pentru existenţa lui prea originală. Căci
ar fi de neconceput şi contra naturii s-o tărăgăneze multă vreme şi s-o sfîrşească bine. Această perspectivă e deprimantă, deci plauzibilă.
„Despotismul luminat": unicul regim care ar putea să seducă pe cineva pe care nu-l mai interesează nimic, incapabil să fie complicele revoluţiilor, pentru că nu e nici măcar complicele istoriei.
Nimic mai penibil ca doi profeţi contemporani. Unul din ei trebuie să se dea la o parte şi să dispară, dacă nu vrea să se expună ridicolului. în afară de cazul în care cad amîndoi în ridicol, ceea ce ar reprezenta soluţia cea mai echitabilă.
Sînt mişcat, tulburat chiar, de fiecare dată cînd dau peste un nevinovat. De unde vine ? Ce caută ? Apariţia lui nu anunţă oare vreun eveniment neplăcut ? E o emoţie cît se poate de specială pe care o încercăm în faţa cuiva pe care n-am putea să-l numim în nici un chip seamănul nostru.
Oriunde şi-au făcut apariţia pentru prima dată, oamenii civilizaţi au fost consideraţi de băştinaşi ca fiinţe nefaste, strigoi, fantome. Niciodată ca oameni vii l

Intuiţie neegalată, privire profetică perfectă.
Dacă fiecare ar fi „înţeles", istoria ar fi încetat de multă vreme. Numai că sîntem cu desăvîrşire, sîntem biologic inapţi „să înţelegem". Şi chiar dacă ar fi înţeles toţi, în afară

de unul, istoria s-ar perpetua, din pricina lui, din cauza încăpăţînării lui. Din pricina unei singure iluzii!
X susţine că ne găsim la capătul unui „ciclu cosmic" şi că totul se va duce de rîpă. Nu se îndoieşte nici o clipa de asta.
în acelaşi timp, e tată de familie, o familie numeroasă. Cu certitudini ca ale lui, din ce nebunie s-a pus să arunce îhtr-o lume compromisă un copil după altul ? Dacă intuieşti Sfîrşitul, dacă eşti sigur că nu va întîrzia, chiar şi numai dacă-l presupui, e mai bine să-l aştepţi singur. La Patmos nu se procreează.
Montaigne, un înţelept, n-a avut urmaşi; Rousseau, un isteric, agită încă neamurile.
Nu-mi plac decît gînditorii care n-au inspirat nici un tribun.
în 1441, la Conciliul de la Florenţa, s-a decretat că păgînii, evreii, ereticii şi schismaticii nu vor avea parte
, < ut ir>'l, Vlff'H" !"t'\
deloc de „viaţa veşnică" şi că toţi, dacă nu se întorc, înainte de a muri, la adevărata credinţă, vor merge drept în iad.
Pe vremea cînd Biserica proclama asemenea enormităţi, ea era cu adevărat Biserică. O instituţie nu e vie şi puternică decît dacă respinge tot ce nu e ea. Din păcate, la fel se întâmplă cu o naţiune sau cu un regim.
Un spirit serios, onest nu înţelege nimic, nu poate înţelege nimic din istorie. Ea e, în schimb, admirabil de bună să procure desfătare unui erudit sardonic.
Plăcere extraordinară la gîndul că, om fiind, te-ai născut sub o stea nefastă şi că tot ce-ai întreprins şi tot ce-o să întreprinzi va sta sub semnul ghinionului.
Plotin legase prietenie cu un senator roman care-şi eliberase sclavii, renunţase la bunurile lui, şi mînca şi dormea la prieteni, pentru că nu mai poseda nimic. Acest senator era, din punct de vedere „oficial", un rătăcit, cazul lui trebuie sa fi părut îngrijorător, şi chiar era, de altminteri: un sfînt în Senat... Prezenţa lui, chiar faptul că acest lucru era cu putinţă, ce semn! Hoardele nu erau departe...

Omul care şi-a învins complet egoismul, nemaipăstrîndu-şi nici o urmă, nu poate rezista mai mult de douăzeci şi una de zile, se învaţă într-o şcoală vedantică modernă.
Nici un moralist occidental, nici măcar cel mai sumbru, n-ar fi îndrăznit să avanseze despre natura umană o precizare atît de înfricoşătoare, atît de revelatoare.
Se invocă din ce în ce mai rar „progresul" şi din ce în ce mai mult „mutaţia", şi tot ce se invocă drept mărturie ca să se ilustreze avantajele acestui fapt nu reprezintă decît tot atîtea semne ale unei catastrofe fără seamăn.
Nu poţi răsufla — şi răcni — decît într-un regim putred. Numai ca nu-ţi dai seama de asta decît după ce ai contribuit la nimicirea lui, cînd nu mai ai decît posibilitatea să-l regreţi.
Ceea ce numim instinct creator nu reprezintă decît o deviere, o pervertire a firii noastre: n-am venit pe lume ca să inovăm, să dăm totul peste cap, ci ca să ne bucurăm de simulacrul nostru de existenţă, să-i punem cu răbdare capăt şi să dispărem după aceea fără zarvă.
Aztecii aveau dreptate să creadă că zeii trebuiau îmblînziţi, oferindu-li-se în fiecare zi sînge omenesc ca să se evite năruirea universului, recăderea lui în haos.
De mult nu mai credem în zei şi nu le mai oferim sacrificii. Lumea e totuşi încă la locul ei. Fără îndoială. Atîta doar că nu mai avem ocazia să aflăm de ce nu se destramă imediat.
IX
Tot ce căutăm să facem e din nevoia de suferinţă. Căutarea mîntuirii e ea însăşi o suferinţă, cea mai subtilă şi mai bine ascunsă dintre toate.
Dacă-i adevărat că, murind, redevenim ceea ce eram înainte să existăm, n-ar fi fost mai bine să ne mărginim la pura virtualitate, şi să nu ne clintim de acolo ? La ce bun acest înconjur, cînd puteam să rămînem pentru totdeauna într-o plenitudine neîmplinită ?
Cînd propriul trup mă lasă baltă, mă întreb cum să lupt, cu un asemenea hoit, cînd mă lasă organele...
Vechii zei îşi băteau joc de oameni, îi invidiau, îi harţuiau şi, uneori, îi omorau. Dumnezeul Evangheliilor e mai puţin batjocoritor şi mai puţin invidios, astfel că muritorii nu au, în mijlocul necazurilor lor, nici măcar mîngîierea de a-l putea învinovăţi. Aici ar

.*£:•■

trebui căutat motivul absenţei sau al imposibilităţii unui Eschil creştin. Dumnezeul cel bun a ucis tragedia. Zeus a adus servicii mult mai mari literaturii.
Obsesie, manie a renunţării, de cîrid mi-aduc aminte. Dar, la ce să renunţi ?
Dacă altădată îmi doream atîta să fiu cineva, nu era decît ca să am într-o zi satisfacţia de a putea spune, asemeni lui Carol Quintul la Yuste*: „Nu mai sînt nimic."
Anumite Provinciale au fost rescrise chiar şi de şaptesprezece ori. Rămîi surprins că Pascal a fost capabil să cheltuiască atîta însufleţire şi timp pentru o operă pentru care există astăzi un interes minim. Orice polemică se învecheşte, orice polemică cu oamenii. în Cugetări, discuţia era cu Dumnezeu. Acest lucru ne mai interesează un pic.
Sfîhtul Serafim din Sarov, în timpul celor cincisprezece ani pe care i-a petrecut într-o izolare completă, nu deschidea nimănui uşa chiliei sale, nici măcar episcopului care vizita cînd şi cînd sihăstria. „Tăcerea,
* Mînăstire din Estramadura (n. t).

spunea el, îl apropie pe om de Dumnezeu şi—1 face aici, pe pămînt, asemănător îngerilor."
Ceea ce ar fi trebuit să adauge sfîntul e că tăcerea nu e niciodată mai profundă ca în neputinţa de a te ruga...
Modernii au pierdut simţul destinului şi, tocmai prin asta, gustul dnguirii. La teatru, ar trebui, între-rupînd orice altceva, să reînviem corul, şi, la funeralii, bocitoarele.
Anxiosul se cramponează de tot ce-i poate intensifica, stimula providenţiala nelinişte: să vrei să-l vindeci de ea înseamnă să-i zdruncini echilibrul, anxietatea fiind temeiul existenţei şi prosperităţii sale. Confesorul abil ştie că e necesară, că nu te poţi lipsi de ea o dată ce ai cunoscut-o. Cum nu cutează să-i declare binefacerile, se serveşte de un tertip, laudă remuşcarea, anxietate îngăduită, anxietate vrednică de stimă. Clienţii îi sînt recunoscători pentru asta. De aceea reuşeşte să şi-i păstreze fără dificultate, în timp ce colegii săi laici se zbat şi se umilesc ca să şi-i menţină pe-ai lor.
îmi spuneaţi că moartea nu există. Sînt de acord, cu condiţia să precizăm imediat că nimic nu există. Să dai realitate oricărui lucru şi s-o refuzi la ceea ce pare atît de vădit real e curată extravaganţă.

Cînd ai săvîrşit nebunia să încredinţezi cuiva un secret, singurul mijloc ca să fii sigur că-l va păstra pentru el e să-l ucizi numaidecît.
„Bolile, unele ziua, altele noaptea, după bunul lor plac, le dau oamenilor tîrcoale, aducînd muritorilor suferinţa — în tăcere, căci înţeleptul Zeus le-a refuzat vorbirea" (Hesiod).
Din fericire, căci, chiar mute, ele sînt atroce. Ce-ar fi dacă ar mai şi vorbi ? Ne-am putea imagina măcar una anunţîndu-se ? în locul simptomelor, proclamaţii î Zeus, de data asta, a dat dovadă de delicateţe.
în perioadele de sterilitate, ar trebui să hibernăm, să dormim zi şi noapte ca să ne păstrăm forţele, în loc să le cheltuim în jigniri şi accese de furie.
Nu poţi admira pe cineva decît dacă e pe trei sferturi iresponsabil. Admiraţia n-are nimic de-a face cu respectul.
Avantajul, deloc neînsemnat, de a fi urît mult oamenii e că ajungi sâ-i suporţi prin secarea urii înseşi.
După ce las jaluzelele, mă întind în întuneric. Lumea exterioară, freamăt din ce în ce mai puţin distinct, dispare. Nu mai rămîne nimic în afară de mine şi.. ăsta-i lucrul cel mai important. Unii pustnici şi-au petrecut viaţa dialogînd cu ceea ce era mai tainic în ei. De ce nu pot, după exemplul lor, să mă las în voia acestui exerciţiu extrem, în care regăseşti intimitatea propriei fiinţe! Căci tocmai această convorbire a eului cu sine, această

trecere de la eu la sine prezintă importanţă, şi ea n-are însemnătate decît dacă o reînnoim fără întrerupere, astfel încît eul să sfîrşească prin a fi absorbit în sine, în varianta lui esenţială.
Chiar şi în preajma lui Dumnezeu vuia nemulţumirea, după cum o atestă revolta îngerilor, prima la rînd. E de presupus că, la toate nivelurile creaţiei, nimănui nu i se iartă superioritatea. Ne-am putea chiar imagina o floare invidioasă.
Virtuţile n-au chip. Impersonale, abstracte, convenţionale, ele se istovesc mai repede decît viciile, care, mult mai pline de vigoare, se precizează şi se agravează o dată cu vîrsta.
„Totul e plin de zei", spunea Thales, în zorii filozofiei; la celălalt capăt, la crepusculul la care am ajuns,

putem proclama, nu numai din nevoia de simetrie, ci şi din respect pentru evidenţă, că „totul e lipsit de
zei
Eram singur în cimitirul care domina satul, cînd a intrat în el o femeie însărcinată. Am ieşit imediat, ca să nu trebuiască s-o privesc de aproape pe acea purtătoare de cadavru, nici să meditez asupra contrastului dintre un pîntece agresiv şi mormintele modeste, dintre o făgăduială înşelătoare şi finalul oricărei făgăduieli.
Nevoia de a te ruga n-are nimic de-a face cu credinţa. Ea provine dintr-o deznădejde specială şi va ţine cît deznădejdea însăşi, cînd chiar zeii şi amintirea lor vor dispărea pentru totdeauna.
„Nici un cuvînt nu se poate aştepta la altceva decît la propria-i înfrîngere" (Grigore Palama).
O osândire atît de radicală a oricărei literaturi nu putea veni decît de la un mistic, de la un profesionist al Inexprimabilului.

pînă cînd intervenea moartea. Acest procedeu atît de elegant, şi totuşi atît de practic, de a o sfîrşi a dispărut cu desăvîrşire, şi nu-i deloc cert că ar putea reînvia într-o zi.
S-a spus şi s-a tot spus: ideea de destin, care presupune schimbare, istorie, nu se aplică unei fiinţe imuabile. Astfel, n-am putea vorbi de „destinul" lui Dumnezeu.
Teoretic nu, fără îndoială. Practic, numai asta facem, mai ales în epocile în care credinţele se dezagregă, în care religia se clatină, în care nimic nu mai pare să poată sfida timpul, în care Dumnezeu însuşi e antrenat în decadenţa generală.
Cum începi să vrei, intri sub jurisdicţia Diavolului.
Viaţa nu e nimic; moartea e totul. Cu toate acestea, nu există ceva care să fie moartea, independent de viaţă. Tocmai această absenţă de realitate distinctă, autonomă face moartea universală; ea n-are un domeniu al ei, e omniprezentă, ca tot ce-i lipsit de identitate, de limită şi ţinută: o lipsă indecentă de finitudine.
în Antichitate, se recurgea de bunăvoie, îndeosebi printre filozofi, la asfixia voluntară, ţinîndu-se respiraţia
Euforie. Incapabil să-mi reprezint umorile obişnuite şi reflecţiile pe care le provoacă, împins de nu ştiu ce
i

forţă, mă simţeam bucuros fără să am motive şi, îmi spuneam, tocmai această jubilare de origine necunoscută trebuie să o simtă cei care se agită şi se luptă, cei arc produc. Ei nu vor, şi nici nu pot să mediteze la ceea ce îi neagă. Se vor fi gîndind că asta nu va avea urmări, cum a fost cazul cu mine în acea zi memorabilă.
De ce să mai vii şi tu cu ale tale în privinţa unui lucru ce exclude comentariul ? Un text explicat nu mai e text. Trăim cu o idee, n-o dezarticulăm; ne luptăm cu ea, nu-i descriem etapele. Istoria filozofiei e negarea filozofiei.
Vrînd să aflu, dintr-un scrupul destul de dubios, exact de ce lucruri eram sătul, ra-am apucat să fac o listă cu ele: deşi incompletă, mi s-a părut atît de lungă şi deprimantă, încît am considerat preferabil să mă limitez la oboseala în sine, formulă măgulitoare, care, graţie ingredientului ei filozofic, ar înzdrăveni şi un ciumat.

Nimicire şi spargere a sintaxei, victorie a ambiguităţii şi aproximaţiei. Toate astea sînt foarte bune. încercaţi însă să vă redactaţi testamentul şi veţi vedea dacă defuncta exactitate era atît de demnă de dispreţ.

Aforismul ? Foc fără flacără. îţi dai seama că nimeni nu vrea să se încălzească la el.

N-aş fi în stare să mă ridic pînă la „rugăciunea continuă", aşa cum au recomandat-o isihaştii, chiar dacă mi-aş pierde minţile. Din sentimentul evlaviei nu înţeleg decît excesele, exagerările suspecte, iar asceza nu mi-ar reţine nici o clipă atenţia dacă n-am da în ea peste toate acele lucruri care sînt atributul călugărului fără vocaţie: indolenţă, lăcomie, înclinaţie către tristeţe, aviditate şi aversiune faţa de lume, sfîşiere între tragedie şi echivoc, nădejde într-o prăbuşire interioară...

împotriva acediei, nu mai ştiu ce Sfînt Părinte recomandă munca manuală.

Admirabil sfat, pe care l-am practicat întotdeauna în mod spontan: nu există descurajare, această lumească acedie, care să reziste meremetiselii.

De ani şi ani fără cafea, fără alcool, fără tutun! Din fericire, anxietatea^ care înlocuieşte cu folos excitantele cele mai tari, e la locul ei.

învinuirea cea mai gravă care se poate aduce regimurilor poliţieneşti e că obligă, ca măsură de prevedere, la distrugerea scrisorilor şi jurnalelor intime, adică a ceea ce e mai puţin fals în literatură.

Calomnia se vădeşte la fel de eficace ca şi boala în a menţine spiritul în stare de veghe: acelaşi mod de a sta cu ochii în patru, aceeaşi atenţie crispată, aceeaşi nesiguranţă, aceeaşi scoatere din minţi care vă stimulează, aceeaşi îmbogăţire funestă.

Nu sîrit nimic, e clar, dar, cum multă vreme mi-am dorit să fiu ceva, nu reuşesc să-mi înăbuş această dorinţă: ea există fiindcă a existat, mă frămîntă şi mă stapîneşte, cu toate că o resping. Degeaba o surghiunesc în trecutul meu, ea se împotriveşte şi mă hărţuieşte: nefiind satisfăcută niciodată, s-a menţinut intactă, şi nu înţelege să se supună somaţiilor mele. Prins între mine şi dorinţa mea ce pot să fac ?

Mă gîndesc la X, care şi-a ratat viaţa la mînăstire. Nimeni nu era mai bine alcătuit să se remarce şi să strălucească în lume. Incapabil de umilinţă, de supunere, a ales pustnicia şi s-a înfundat în ea. N-avea nimic în el ca să devină, potrivit expresiei aceluiaşi Ioan Scărarul, „iubitor al Domnului". Prin sarcasm, nu poţi lucra la propria-ţi mîntuire, nici să-i ajuţi pe ceilalţi să lucreze la mîntuirea lor. Prin sarcasm, nu poţi decît să-ţi ascunzi rănile, ori poate dezgustul.

E un mare talent şi un mare noroc să poţi trăi fără nici o ambiţie. Eu unul mă străduiesc. Dar faptul că mă străduiesc ţine totuşi de ambiţie.

Timpul vid al meditaţiei este, într-adevăr, singurul timp bine folosit. N-ar trebui să ne ruşinăm niciodată că acumulăm clipe goale. Goale în aparenţă, pline în fond. Să meditezi e cel mai important răgaz, al cărui secret s-a pierdut.

în a sa Şatră a Paradisului, Sfîntul Ioan Scărarul notează că un călugăr orgolios n-are nevoie să fie chinuit de diavol: îşi e diavol sieşi.

Gesturile nobile sînt întotdeauna suspecte. îţi pare rău, de fiecare dată, că le-ai făcut. înseamnă falsitate, teatru, poză. E adevărat că-ţi pare aproape la fel de rău de gesturile ignobile.

i

|

Dacă stau şi mă gîndesc la momentele vieţii mele, oricare ar fi ele, la cele mai agitate, ca şi la cele mai neutre, ce a mai rămas din ele şi ce diferenţă mai există acum între acestea ? Totul devenind asemănător, lipsit de relief şi de realitate, cel mai aproape de adevăr eram atunci cînd nu simţeam nimic, îmi dau seama de asta din starea mea de acum, cînd îmi recapitulez experienţele. La ce bun să fi simţit ceva ? Nu există nici un „extaz" pe care memoria sau imaginaţia să-l poată reînvia!

Nimeni nu reuşeşte, înaintea ultimei sale clipe, să-şi consume pe deplin moartea: ea păstrează, chiar pentru muribundul din naştere, o fărîmă de noutate.

Potrivit Cabalei, Dumnezeu a creat sufletele încă de la început, şi ele se găseau cu toatele înaintea lui, sub forma pe care aveau să o ia mai tîrziu îritrupîhdu-se. Fiecare din ele, cînd îi vine vremea, primeşte porunca să meargă să pătrundă în trupul care-i este hărăzit, dar fiecare îşi imploră Creatorul si-l cruţe de această servitute şi de această

înjosire. Fără rezultat însă.
Cu cît mă gîndesc mai mult la ceea ce a trebuit să se întîmple cînd a venit rîndul sufletului meu, cu atft mai mult îmi spun că, dacă e unul care, mai mult decît celelalte, trebuie să se fi opus întrupării, al meu a fost acela.

îl certăm pe sceptic, vorbim de „automatismul îndoielii", în timp ce în legătură cu un credincios nu spunem niciodată că a alunecat în „automatismul credinţei". Cu toate acestea, credinţa are un caracter mult mai maşinal decît îndoiala, care are scuza că trece din uimire în uimire — în spaţiul confuziei, e adevărat.
Grăuntele de lumină din fiecare dintre noi şi care-şi are obîrşia cu mult înainte de naşterea noastră, cu mult înainte de toate naşterile, reprezintă ceea ce trebuie să ocrotim, dacă vrem să reînviem legătura cu acea lumină îndepărtată, de care n-o să ştim niciodată de ce am fost despărţiţi.
N-am cunoscut o singură senzaţie de plenitudine, de adevărată fericire, fără să mă gîndesc că atunci ori niciodată trebuia să dispar pentru totdeauna.
Vine un moment în care ni se pare de prisos să avem de ales între metafizică şi diletantism, între insondabil şi anecdotă.

Ca să evaluăm cu exactitate regresul pe care-l reprezintă creştinismul în comparaţie cu păgînismul, n-avem decît să comparăm banalităţile pe care le-au debitat Părinţii Bisericii despre sinucidere cu opiniile exprimate despre acelaşi subiect de un Pliniu, un Seneca şi chiar un Cicero.
Ce sens are ceea ce spunem ? Succesiunea de propoziţii care constituie vorbirea are vreo semnificaţie ? Şi aceste propoziţii, luate una cîte una, au un scop ?
Nu putem vorbi decît dacă facem abstracţie de această întrebare sau dacă ne-o punem cît mai rar posibil.
„Nu-mi pasă de nimic" — dacă aceste cuvinte au fost rostite, fie şi numai o dată, cu nepăsare, în perfectă cunoştinţă a semnificaţiei lor, istoria e îndreptăţită şi, o dată cu ea, noi toţi.

„Vai vouă cîrid toată lumea va vorbi frumos despre
voi!1
Cristos îşi prezicea acolo propriul sfîrşit. Toţi vorbesc frumos despre el acum, chiar şi necredincioşii
cei mai inveteraţi, mai ales ei. El ştia bine că avea să sucombe într-o zi în aprobarea universală.
Creştinismul e pierdut dacă nu suferă persecuţii la fel de nemiloase ca şi cele cărora le-a fost obiect la începuturi. Ar trebui să-şi creeze, orice ar fi, duşmani, să-şi pregătească mari nenorociri. Numai un nou Nero ar fi poate în stare să-l mai salveze...
Am încredere în vorbirea recentă, îmi imaginez cu greutate un dialog care să dateze de mai mult de zece mii de ani. îmi imaginez cu şi mai mare greutate că ar putea să existe vreunul, nu zic în zece mii, într-o mie de ani numai.
Dintr-o lucrare de psihiatrie, nu-mi reţine atenţia decît ceea ce spun bolnavii; dintr-o carte de critică, numai citatele.
Nimeni nu poate face nimic pentru această poloneză, care e dincolo de sănătate şi de boală, chiar dincolo de viaţă şi moarte. Nu vindeci o nălucă, şi mai puţin încă un descătuşat în viaţă. Nu-i vindeci decît pe cei care aparţin lumii pămînteşti şi care au încă rădăcini acolo, oricît de superficiale.
Perioadele de sterilitate pe care le străbatem corespund unei exacerbări a discernămîntului nostru, eclipsei nebunului din noi.
Să mergi pîhă la extremele propriei arte şi, mai mult încă, ale propriului eu, iată legea celui ce se consideră, cît de puţin, ales.
Din pricina vorbirii dau oamenii impresia că suit liberi. Dacă ar face — fără un cuvînt — ceea ce fac, ar putea fi luaţi drept roboţi. Vorbind, se înşală singuri, aşa cum îi înşală pe ceilalţi: anunţînd ce urmează să facă, cum am putea oare crede că nu sînt stăpîni pe actele lor ?
în sinea sa, fiecare se simte şi se crede nemuritor, chiar dacă ar fi să ştie că-şi dă

suflarea în clipa următoare. Poţi mţelege, accepta, pricepe orice, în afară de propria moarte, deşi te gîndeşti la ea fără întrerupere şi te-ai resemnat în privinţa ei.
*

Priveam la abator, în acea dimineaţă, vitele pe care le duceau să fie masacrate. Aproape toate, în ultima
clipă, refuzau să înainteze. Ca să le oblige, le loveau peste picioarele de dinapoi.
Scena îmi revine adesea în minte atunci cînd, ejec-tat din somn, n-am puterea să înfrunt tortura cotidiană a Timpului.
Mă fălesc că excelez în sesizarea caracterului trecător al oricărui lucru. Halal excelare, care mi-a stricat toate bucuriile; mai mult: toate senzaţiile.
Fiecare-şi ispăşeşte prima clipă.
Timp de o secundă, cred că am simţit ceea ce poate reprezintă cu adevărat, pentru un fervent al Vedăntei, absorbirea în Brahman. Mi-aş fi dorit atîta ca acea secundă să poată fi dilatată, la nesfîrşit!
Am căutat în îndoială un leac împotriva neliniştii. Leacul a sfîrşit prin a face cauză comună cu boala.
„Dacă o doctrină se propagă, e pentru că va fi voit-o cerul" (Confucius).
Li»' •

.^^iiiifiiiliâ!
iJiiliSîiffHii '
... Mi-ar plăcea să cred asta ori de cîte ori, în faţa cutărei sau cu tarei aberaţii victorioase, furia mea frizează apoplexia.
Marele număr de exaltaţi, de smintiţi şi de degeneraţi pe care am fost în stare sa-i admir! Uşurare vecină cu orgasmul la gîndul că n-o să mai îmbrăţişezi niciodată vreo cauză, oricare ar fi ea...
E oare un acrobat ? Un dirijor înşfăcat de Idee ? Se înflăcărează, apoi se domoleşte, alternează allegroul şi andantele, se stăpîneşte aşa cum o fac fachirii sau escrocii. Tot timpul cît vorbeşte, dă impresia că urmăreşte ceva, dar nu vom şti niciodată ce: un maestru în arta de a face pe gînditorul. Dacă ar spune o singură chestie perfect clară, ar fi pierdut. Cum n-are habar, ca şi auditoriul sau, unde vrea să ajungă, poate continua ore în şir, fără ca uluirea marionetelor care-l ascultă să se istovească.
E un privilegiu să trăieşti în dezacord cu epoca ta. în fiecare clipă eşti conştient că nu gîndeşti ca şi ceilalţi. Această stare de acută neasemănare, oricît de demnă de compătimire, de sterilă ar părea, posedă, cu toate acestea, un statut filozofic, pe care degeaba l-am căuta în cugetările aflate în acord cu evenimentele.

„N-ai ce să-i faci", îmi tot răspundea nonagenara la tot ce-i spuneam, la tot ce-i urlam în urechi, despre prezent, despre viitor, despre mersul lucrurilor...
Cu speranţa de a-i smulge vreun alt răspuns,, continuam cu temerile, cu plîngerile, cu văicărelile mele. Neobţinînd din partea ei decît invariabilul „N-ai ce să-i faci", pînă la urma m-am săturat şi am plecat, supărat pe mine, supărat pe ea. Ce idee să te confesezi unei imbecile!
O dată ieşit, completă schimbare de opinie. „Dar bătrîna are dreptate. Cum de nu mi-am dat seama că refrenul ei ascundea un adevăr, pe cel mai important, fără îndoială, de vreme ce tot ce se întîmplă îl dezvăluie, şi totul din noi îl refuză ?"
Două feluri de intuiţii: cele originare (Homer, Upanişade, folclor) şi cele tîrzii (budism Mahăyăna, stoicism roman, gnosticism alexandrin). Fulgere pri-mare şi palide licăriri.
Irezirea conştunţei şi plictiseala de a fi treaz.
Dacă-i adevărat că tot ce piere n-a existat niciodată, naşterea, obîrşie a ceea ce e pieritor, există nu mai mult decît celelalte.
Atenţie la eufemisme! Ele măresc grozăvenia pe care se presupune c-o maschează.
Să foloseşti dispărut, în loc de răposat sau mort, mi se pare straniu, ba chiar absurd.
Cînd omul uită că e muritor, se simte îndemnat să facă lucruri mari, şi cîteodată reuşeşte. Această uitare, rod al lipsei de măsură, e totodată cauza nenorocirilor sale.
„Muritorule, gîndeşte ca un muritor." Antichitatea a inventat modestia tragică.

175
Dintre toate statuile ecvestre de împăraţi romani, n-a supravieţuit invaziilor barbare şi eroziunii secolelor decît cea a lui Marc Aureliu, cel mai puţin împărat dintre toţi, şi care s-ar fi mulţumit cu oricare altă stare socială.
Sculat cu multe planuri în minte, urma să lucrez, eram convins de asta, toată dimineaţa. De-abia m-am aşezat la masă, că mîrşavul, josnicul şi convingătorul refren: „Ce cauţi pe lumea asta ?" mi-a curmat dintr-o dată elanul. Şi m-am întors, ca de obicei, în patul meu, cu speranţa de a găsi vreun răspuns, de a adormi din nou mai degrabă.
Optezi, iei hotărîri cîtă vreme te menţii la suprafaţa lucrurilor; cum mergi în profunzime, nu mai poţi nici să iei hotărîri, nici să optezi, nu mai poţi decît să regreţi suprafaţa...
Teama de a fi înşelat e versiunea vulgară a căutării Adevărului.
Cînd te cunoşti bine, dacă nu te dispreţuieşti întru totul e pentru ca eşti prea dezgustat ca să te laşi pradă sentimentelor extreme.
176
Cioran
Despre neajunsul de a te fi născut
177
Devii sterp urmînd o doctrină, o credinţă, un sistem — mai ales dacă eşti scriitor; în afară de cazul în care trăieşti, cum se întîmplă adesea, în contradicţie cu ideile de care te foloseşti. Această contradicţie, sau această infidelitate, te stimulează şi te menţine în nesiguranţă, încurcătură şi ruşine, condiţii prielnice creaţiei.
Paradisul era locul unde se ştia totul, dar unde nu se explica nimic. Lumea de dinainte de păcat, de dinainte de comentariu...
N-am credinţă, din fericire. Dac-aş avea-o, aş trăi cu teama stăruitoare că o pierd. Astfel, departe de a mă ajuta, n-ar face decît să-mi dăuneze.
Un impostor, un „mistificator", conştient că e aşa, deci propriul său spectator, e în mod necesar mai avansat în cunoaştere decît un spirit serios, plin de merite şi dintr-o bucată.
Oricine posedă un trup are dreptul la titlul de damnat Dacă, pe deasupra, e chinuit de un „suflet", nu există anatemă la care să nu poată năzui.
Ce mod de exprimare să foloseşti în faţa cuiva care a pierdut totul ? Cel mai vag, cel mai difuz va fi totdeauna cel mai eficace.
Supremaţie a regretului: faptele pe care nu le-am să-vîrşit formează, pentru că ne obsedează şi pentru că ne gîndim la ele fără încetare, singurul conţinut al conştiinţei noastre.
Ţi-ai dori uneori să fii canibal, nu atît din plăcerea de a-l devora pe cutare sau cutare, cît din aceea de a-l vomita.
Să nu mai vrei să fii om..., să visezi la o altă formă de decădere.
Ori de cîte ori te găseşti la o cotitură, cel mai bine e să te întinzi şi să laşi să treacă orele. Deciziile luate în picioare n-au nici o valoare: ele sînt dictate fie de orgoliu, fie de teamă. Culcat, resimţi încă aceste două nenorociri, dar sub o formă mai atenuată, mai atemporală.
Cînd cineva se plînge că n-a reuşit în viaţă, n-avem decît să-i aducem aminte că viaţa însăşi se găseşte într-o situaţie analoagă, dacă nu mai rea.
Operele pier; fragmentele, netrăind, nu pot fi mai ieritoare.
pientoare.
Oroarea de accesoriu mă paralizează. Or, accesoriul reprezintă esenţa comunicării (şi deci a gîndirii), e carnea şi sîngele vorbirii şi scrisului. Să vrei să renunţi la el — e ca şi cum ai păcătui cu un schelet.
Satisfacţia pe care o resimţim în urma îndeplinirii unei sarcini (mai ales cînd nu credem în ea şi chiar o dispreţuim) arată limpede cît de mult ţinem încă de gloată.

Sînt cu «»* '-eficace, ci câ

Despre neajunsul de a te fi nAscut *
Amestec de automatism şi capriciu, omul e un robot cu defecte, un robot stricat. Numai să ramînă aşa, şi să nu fie reparat într-o zi.
Ce aşteaptă fiecare dintotdeauna, fie că are răbdare, fie că nu, e, bineînţeles, moartea. Numai că n-o ştie decît atunci cînd vine..., cînd e prea tîrziu să-l mai poată bucura.
Omul a început cu siguranţă să se roage cu mult înainte să fi ştiut să vorbească, căci cum ar fi putut oare să îndure — fără mormăieli şi gemete, prefigurări, semne

premergătoare ale rugăciunii — chinurile pe care trebuie să le fi cunoscut cînd s-a despărţit de animalitate, renegînd-o ?
în artă şi în toate, comentatorul e de obicei mai avizat şi mai lucid decît cel comentat. Acesta e avantajul asasinului faţă de victimă.
Dacă
uaca nu-mi reneg originile e pentru că e mai bine, în definitiv, să nu fii absolut nimic decît aparenţa a ceva.
„Să aducem mulţumiri zeilor, care nu ţin pe nimeni în viaţă cu forţa."

Kili^^
m.
Seneca (al cărui stil, după părerea lui Caligula, e lipsit de liant) e deschis către esenţial, şi asta nu atît din pricina afilierii lui la stoicism, cît a exilului sau de opt ani în Corsica, deosebit de sălbatică în acea vreme. Această încercare a conferit unui spirit frivol o dimensiune pe care, în mod normal, n-ar fi dobîndit-o. Ea l-a scutit de ajutorul unei boli.
Clipa aceasta, încă a mea, iat-o scurgîndu-se, scă-pîndu-mi, iat-o risipită. Mă voi expune următoarei ? Mă hotărăsc: e aici, îmi aparţine, şi e deja departe. Să fabrici trecut, de dimineaţa pînă seara!
După ce a încercat, fără efect, totul în direcţia misticilor, nu i-a mai rămas decît o soluţie: să se cufunde în înţelepciune...
De cum îţi pui întrebări aşa-zis filozofice şi întrebuinţezi inevitabilul jargon, iei un aer superior, agresiv, şi asta într-un domeniu în care, insolubilul fiind de rigoare, şi modestia ar trebui să fie la fel. Această anomalie nu e decît aparentă. Cu cît problemele pe care le abordezi sînt mai importante, cu atît îţi pierzi mai mult capul: sfîrşeşti chiar prin a-ţi atribui dimensiunile pe care le posedă ele. Dacă orgoliul teologilor e încă şi mai insuportabil decît cel al filozofilor e
pentru că nu te ocupi de Dumnezeu fără urmări grave: ajungi să-ţi arogi, fără voie, unele din atributele sale, pe cele mai rele, se înţelege.
1
în armonie cu sine şi cu lumea, spiritul se ofileşte. El înfloreşte la cea mai măruntă contradicţie. Gîndirea nu e, în definitiv, decît valorificarea cinică a stingherelilor şi necazurilor noastre.
Trupul acesta, devotat odinioară, nu mă mai urmează, a încetat să-mi fie complice. Respins, trădat, dat la rebut, ce-aş face dacă vechi infirmităţi n-ar veni, ca să-mi dovedească loialitatea lor, să-mi ţină de urît la orice oră din zi şi din noapte ?
Oamenii „distinşi" nu aduc inovaţii în ce priveşte limbajul. în asta excelează, dimpotrivă, toţi cei care improvizează din fanfaronadă sau care se lâfăie într-o trivialitate colorată de emoţie. Sînt fireşti, trăiesc direct din cuvinte. Să fie oare geniul verbal apanajul locurilor rău famate ? El necesită, în orice caz, un minimum de murdărie.
Ar trebui să ne mărginim la un singur idiom şi să-i adîhcim cunoaşterea cu fiecare ocazie. Pentru un scriitor, să flecărească cu o portăreasă e cu mult mai profitabil decît să se întreţină cu un savant într-o limbă străini.
..!,.,.iii
:.->;; r-f.....■nţuşmş

„... sentimentul că eşti totul şi evidenţa că nu eşti nimic", tntîmplarea a făcut să dau, în tinereţea mea, peste acest fragment de frază. M-a tulburat. Tot ce simţeam pe vremea aceea şi tot ce trebuia să simt mai urziu se găsea concentrat în acea extraordinară formulă banală, sinteză a creşterii şi eşecului, a extazului şi impasului. Cel mai adesea, o revelaţie se iveşte nu dintr-un paradox, ci dintr-un truism.
*
Poezia exclude calculul şi premeditarea: e incom-pletitudine, presentiment, viitoare. Nici geometrie gînguritoare, nici înşiruire de adjective anemice. Sîntem cu toţii prea răniţi şi prea decepţionaţi, prea istoviţi şi prea cruzi în oboseala noastră ca să mai preţuim meşteşugul.
Nu te poţi lipsi de ideea de progres, şi totuşi nu merită să zăboveşti asupra ei. E ca şi cu „sensul" vieţii. Trebuie ca viaţa să aibă unul. Dar există vreunul care, la o cercetare mai atentă, nu se vădeşte derizoriu ?
Arbori masacraţi. Răsar case. Mutre, mutre pretuţin-' deni. Omul se extinde. Omul e

cancerul pămîntului...
Ideea de fatalitate are ceva seducător şi voluptuos: ţine de cald. - ■ ■ v: ■■
> >
Despre neajunsul de a te fi nAscut
183
vă
Un troglodit care va fi străbătut toate gradele dezgustului ...
Plăcerea de a te calomnia preţuieşte mult mai mult decît aceea de a fi calomniat.
Cunosc mai bine ca oricine pericolul de a te fi născut însetat de toate. Un dar otrăvit, o răzbunare a Providenţei, încărcat astfel, nu puteam ajunge nicăieri, în plan spiritual, se înţelege, singurul care are importanţă. Deloc întîmplător, eşecul mi se confundă cu esenţa mea.
Misticii şi „operele lor complete". Cînd te adresezi lui Dumnezeu, şi numai lui Dumnezeu, cum pretind ei, ar trebui să te fereşti să scrii. Dumnezeu nu citeşte...
De fiecare dată cînd mă gîndesc la esenţial, cred că-l întrezăresc în tăcere sau explozie, în stupoare sau strigăt. Niciodată în cuvînt.
Cînd stai şi te gîndeşti cît e ziua de lungă la inoportunitatea naşterii, tot ce plănuieşti şi tot ce faci pare
«ikji"'ii4i.f
meschin şi frivol. Eşti ca un nebun care, vindecat, n-ar face decît să se gîndească la criza prin care a trecut, la „himera" din care iese; s-ar întoarce la ea fără încetare, astfel că vindecarea nu i-ar fi de nici un folos.
Despre neajunsul de a te fi nAscut

185
obiect. E ceea ce facem în faţa de ce-urilor copiilor. Zîmbim, fiindcă nici un răspuns nu e de conceput, fiindcă răspunsul ar fi şi mai lipsit de sens decît întrebarea. Copiii nu acceptă pentru nici un lucru o limită; vor totdeauna să privească dincolo, să vadă ce e mai departe? Dar nu există mai departe. Nirvana e o limită, limita. E eliberare, impas suprem...
Omul a pornit-o cu stîhgul. Păţania din paradis a fost prima consecinţă a acestui fapt Restul trebuia să urmeze.
Nu voi înţelege niciodată cum poţi trăi ştiind că nu eşti — măcar! — nemuritor.
Fiinţa ideală ? Un înger pustiit de umor.
Existenţa, e sigur, putea să mai prezinte atracţie înainte de apariţia vacarmului, să zicem înainte de neolitic.
Pe cînd omul care va şti sa ne descotorosească de toţi oamenii ?
în zadar îţi spui că n-ar trebui să depăşeşti în longevitate un copil născut-mort; în loc să speli putina cu prima ocazie, te cramponezi, cu forţa unui alienat, de o zi în plus.
Cînd, în urma unui şir de întrebări despre dorinţă, dezgust şi seninătate, Buddha e întrebat: „Care e scopul, sensul ultim al nirvănei ?*, el nu răspunde. Zîmbeşte. S-a tot comentat acest zîmbet, în loc să se vadă în el o reacţie firească în faţa unei întrebări fără
Luciditatea nu-ţi extirpă dorinţa de a trăi, mai e mult pînă la asta, ea te face numai nepotrivit pentru viaţă.
Dumnezeu: o boală de care te crezi vindecat pentru că nu mai moare nimeni din- cauza ei.

Inconştienţa e taina, „principiul vital" al vieţii.... E unicul recurs împotriva eului, împotriva răului de a fi individualizat, împotriva efectului şubrezitor al stării de conştientă; stare atît de redutabilă, atît de dificil de înfruntat, încît ar trebui să fie rezervată doar atleţilor.
Orice reuşită, oricum s-ar rîndui, are drept consecinţă o secătuire interioară. Ea ne face să uităm ce sîntem, ne privează de supliciul propriilor limite.
Nu m-am considerat niciodată o fiinţă. Ci un non-cetăţean, un marginal, un nimic absolut care nu există decît din excesul, din supraabundenţa propriului neant.
Să fi naufragiat undeva între epigramă şi suspin!
Suferinţa îţi deschide ochii, te ajută să vezi lucruri pe care altminteri nu le-ai fi sesizat. Ea nu e aşadar de folos decît în cunoaştere, şi, în afară de asta, nu slujeşte decît la înveninarea existenţei. Ceea ce, în treacăt fie spus, înlesneşte tot cunoaşterea.
Despre neajunsul de a te fi nAscut

„A suferit, deci a înţeles." E tot ce poţi spune despre o victimă a bolii, a nedreptăţii sau a oricărei forme de nenorocire. Suferinţa nu face pe nimeni mai bun (în afara celor care erau buni mai dinainte), e uitată aşa cum sînt uitate toate lucrurile, nu intră în „patrimoniul omenirii", nici nu dăinuie în vreun fel, ci se pierde aşa cum se pierde totul. încă o dată, ea nu slujeşte decît ca să deschidem ochii.
Omul a spus ce-avea de spus. Ar trebui acum să se odihnească. Nu acceptă asta şi, cu toate că a intrat în faza de supravieţuire, se agită ca şi cum s-ar găsi în pragul unei existenţe mirobolante.
Strigătul n-are înţeles decît într-un univers creat. Dacă nu există în el un creator, ce sens are să atragi atenţia asupra ta ?
„Ajuns în Place de la Concorde, gîndul meu era să mă sinucid."
Nimic, din toată literatura franceză, nu m-a obsedat atît.
în toate, nu contează decît punctul de plecare şi dez-nodămîntul, facerea şi desfacerea.

^tp'f;ţ(!: If.:;;!11;:1:!1".:!11 f Pvrp
______ţ_ —..<» & âopxraţia, SUIlUl,
în vreme ce existenţa ca atare nu e decît un loc unde te sufoci.
Pe măsură ce trece timpul, mă conving că primii mei ani au fost un paradis. Dar probabil că mă înşel. Dacă va fi existat vreodată paradis, ar trebui să-l caut înainte de orice vîrstă.
Regulă de aur: să laşi o imagine de sine incompletă.
Cu cît omul e mai om, cu atît pierde din realitate: e preţul pe care trebuie să-l plătească pentru natura lui distinctă. Dacă ar reuşi să meargă pînă la limita singularităţii sale şi să devină om la modul total, absolut, n-ar mai avea în el nimic care să amintească de vreo formă de existenţă, oricare ar fi aceasta.
Muţenia în faţa hotărîrilor destinului, redescoperirea, după secole de ruga tunătoare, a anticului Taci, iată ce ar trebui să ne impunem, iată lupta noastră, dacă totuşi acest cuvînt e potrivit cînd e vorba de o în-frîngere prevăzută şi acceptată.

Orice reuşită e dezonorantă: nu-ţi revii niciodată, în propriii ochi, se-nţelege.
Chinurile adevărului despre propria-ţi persoană sînt dincolo de ceea ce poţi suporta. Cît e de plîns cel care nu se mai minte singur (dacă cumva o asemenea fiinţă există)!
Nu-i voi mai citi pe înţelepţi. Mi-au făcut prea mult rău. Ar fi trebuit să mă las în voia instinctelor, să-mi las nebunia să se afirme. Am făcut exact contrariul, mi-am pus masca raţiunii, iar masca a sfîrşit prin a se substitui chipului şi prin a uzurpa restul.
în momentele mele de megalomanie, îmi spun că e imposibil ca diagnosticele pe care le dau să fie eronate, ca n-am decît să rabd, să aştept pînă la sfîrşit, pînă la venirea ultimului om, unica fiinţă capabilă să-mi dea dreptate...
Ideea că ar fi fost mai bine să nu fi existat niciodată e dintr-acelea care întîlnesc cea mai mare împotrivire. Fiecare, incapabil să se privească altfel decît dinspre
fa \
interior, se crede necesar, ba chiar indispensabil, fiecare se consideră şi se percepe ca pe o realitate absolută, ca pe un întreg, ca întregul. Din clipa în care te identifici întru totul cu propria fiinţă, reacţionezi ca Dumnezeu, eşti Dumnezeu.
Numai cînd trăieşti în acelaşi timp înăuntrul şi în afara propriei persoane poţi să concepi cu toată seninătatea că ar fi fost preferabil ca accidentul care sîntem să nu se fi produs niciodată.
Dacă mi-aş urma pornirea naturală, aş arunca totul în aer. Şi pentru că n-am curajul s-o urmez, drept pedeapsă mă străduiesc să mă abrutizez sub influenţa celor care şi-au găsit liniştea.
Un scriitor nu ne-a marcat pentru că l-am citit cu asiduitate, ci pentru că ne-am gîndit la el mai mult decît de obicei. Nu i-am adîncit în mod deosebit nici pe Baudelaire, nici pe Pascal, dar m-ara tot gîndit la slăbiciunile lor, care m-au întovărăşit pretutindeni, la fel de statornic ca ale mele.
La orice vîrstă, semne mai mult sau mai puţin clare ne avertizează că e vremea s-o luăm din loc. Ezităm, amînăm, convinşi că, o dată cu bătrâneţea, aceste semne vor deveni aut de limpezi, încît ar fi necuviincios să

mai şovâim. Limpezi sînt într-adevăr, numai că nu mai avem destulă energie ca să ducem la bun sfîrşit unicul act decent pe care-l poate săvîrşi un om viu.
Numele unei vedete, celebră în copilăria mea, îmi vine pe neaşteptate în minte. Cine-şi mai aduce aminte de ea ? Cu mult mai mult decît o meditaţie filozofică, detalii de acest soi ne dezvăluie revoltătoarea realitate şi irealitate a timpului.
Dacă reuşim să rezistăm orice-ar fi e pentru că defectele noastre sînt atît de variate şi de contradictorii, încît se anulează reciproc.
Singurele momente la care mă gîndesc consolat sînt cele în care am dorit să nu însemn nimic pentru nimeni, în care am roşit la gîndul de a lăsa cea mai mică urmă în memoria oricui ar fi...
Condiţie indispensabilă pentru desăvîrşirea spirituală: să fi mizat întotdeauna greşit...

Dacă dorim să vedem micşorîndu-se numărul decepţiilor sau furiilor noastre, e necesar, în orice împrejurare, să ne aducem aminte că sîntem aici ca să ne facem nefericiţi unii pe alţii, să te ridici împotriva acestei stări de lucruri însemnînd să subminezi însuşi temeiul vieţii în comun.
O boală nu ne aparţine cu adevărat decît începînd din momentul în care ni se spune numele ei, în care ni se pune ştreangul de gît...
Toate gîndurile mele sînt îndreptate spre resemnare, şi, cu toate acestea, nu trece o zi în care să nu coc vreun ultimatum la adresa lui Dumnezeu sau a oricui.
Cînd fiecare va fi înţeles că naşterea e o înfrîngere, existenţa, în sfîrşit suportabilă, se va înfăţişa ca ziua care urmează unei capitulări, ca uşurarea şi împăcarea învinsului.
Atîta timp cît credeam în Diavol, tot ce se întîmpla era inteligibil şi clar; de cînd nu mai credem, trebuie, în legătură cu fiece eveniment, să căutăm o explicaţie nouă, pe cît de laborioasă pe atît de arbitrară, care intrigă pe toată lumea şi nu satisface pe nimeni.

Nu urmărim totdeauna Adevărul; dar cînd îl căutăm cu sete, cu violenţă, urîm tot ce înseamnă exprimare, tot ce scoate în faţă cuvinte şi forme, toate minciunile nobile, şi mai îndepărtate de adevăr decît cele vulgare.
Nu e real decît ceea ce-şi are obîrşia în emoţie sau cinism. Tot restul e „talent".
Vitalitatea şi refuzul merg împreună. îngăduinţa, semn de slăbiciune, anulează rîsul, căci se înclină în faţa tuturor formelor de neasemănare.
Neplăcerile fiziologice ne ajută să privim viitorul cu încredere: ele ne scutesc de prea multă bătaie de cap, fac totul ca nici unul din proiectele noastre de perspectivă să n-aibă timp să ne epuizeze toate disponibilităţile de energie.
Imperiul se clătina, barbarii se puseseră în mişcare... Ce să faci, decît să evadezi din veac ?
Fericite vremuri în care aveai unde să fugi, în care spaţiile solitare erau accesibile şi primitoare! Am fost deposedaţi de tot, chiar şi de pustiu.

Pentru cel care a deprins obişnuinţa supărătoare de a demasca aparenţele, eveniment şi neînţelegere sînt sinonime.
Să mergi la esenţă înseamnă să abandonezi partea, să te recunoşti învins.
X are probabil dreptate să se compare cu un „vulcan", dar n-are dreptate cînd intră în detalii.
Cei săraci, prin faptul că se gîndesc la bani, şi se gîndesc tot timpul, ajung să piardă avantajele spirituale ale nonposesiei şi să decadă la fel de mult ca şi cei bogaţi.
Vechii greci considerau psihicul aer şi nimic altceva, vînt la urma urmei sau, cel mai bine, abur, şi le dai cu plăcere dreptate ori de cîte ori eşti sătul să scormoneşti în propriul eu sau în al celorlalţi, în căutare de profunzimi neaşteptate şi, dacă e posibil, suspecte.
Să mergi într-o pădure printre două şiruri de ferigi transfigurate de toamnă, iată un triumf! Ce sînt pe lîngă asta adeziunile şi ovaţiile ?

Să-ţi denigrezi familia, s-o tratezi cu dispreţ, s-o faci una cu pămîntul, să-ţi învinuieşti strămoşii, să-ţi înfrunţi rădăcinile, să-ţi anulezi obîrşia, să te pedepseşti pentru origini..., să-i blestemi pe toţi aceşti nealeşi, stirpe măruntă, oarecare, sfîşiată între impostură şi elegie, şi a cărei unica misiune e să n-aibă curaj...
Anulîndu-mi toate legăturile, ar trebui să am un sentiment de libertate. Am într-adevăr unul, atît de puternic încît mi-e teamă sa mă bucur de el.
Cînd obiceiul de a privi în faţă lucrurile tinde către manie, îl deplîngi pe nebunul care ai fost şi nu mai eşti.
I
Ultima treaptă către indiferenţă e nimicirea ideii înseşi de indiferenţă.
.-Ji ,:■>
XI
Cineva pe care-l aşezăm foarte sus ne devine mai apropiat cînd săvîrşeşte o faptă nedemnă de el. Prin aceasta, ne scuteşte de calvarul veneraţiei. Şi numai din acel moment simţim faţă de el o reală afecţiune.
Nimic nu întrece în gravitate mojiciile şi grosolăniile pe care le săvîrşim din timiditate.
în faţa Nilului şi Piramidelor, Flaubert nu se gîn-dea, după cum afirmă un martor, decît la Normandia, la obiceiurile şi priveliştile viitoarei Doamne Bovary. Nimic nu părea să existe pentru el în afară de ea. Să imaginezi înseamnă să te restrîngi, să elimini: fără o capacitate extraordinară de refuz, nici un proiect, nici o operă, nici un mijloc de a realiza ceva.
Ceea ce seamănă de aproape sau de departe cu o victorie mi se pare atît de dezonorabil, îricît nu pot s-o

combat, în orice împrejurare, decît cu hotărîrea fermă de a fi în dezavantaj. Am depăşit stadiul în care aveau importanţă fiinţele, şi nu văd nici o raţiune să lupt în universurile cunoscute.
Filozofia nu se predă decît în agora, într-o grădină sau acasă. Catedra e mormîntul filozofului, moartea oricărei gîndiri vii, catedra e spiritul în doliu.
Faptul că pot încă dori dovedeşte că n-am o percepţie exactă a realităţii, că bat cîmpii, că mă găsesc la mii de leghe de Adevăr. „Omul, citim în Dhamma-pada, nu e victima dorinţei decît pentru că nu vede lucrurile aşa cum sînt."
Tremuram de furie: onoarea mea era în joc. Orele treceau, se apropiau zorii. Să-mi stric, din pricina unei bagatele, noaptea ? Degeaba încercam să minimalizez incidentul, argumentele pe care le născoceam ca să mă domolesc rămîneau fără efect. Au îndrăznit să-mi facă asta! Eram pe punctul de a deschide fereastra şi de a urla ca un nebun furios, cînd imaginea planetei noastre învîrtindu-se ca un titirez a pus dintr-o dată stăpînire pe mintea mea. Furia mi s-a potolit pe dată.

Moartea nu e pe de-a-ntregul inutilă. Tocmai datorită ei ne va fi dat, poate, să redobîndim totuşi răstimpul de dinainte de naştere, unicul nostru spaţiu...
Cîtă dreptate aveau odinioară oamenii să înceapă ziua cu o rugăciune, cu o chemare în ajutor! Neştiind cui să ne adresăm, vom sfîrşi prin a ne prosterna în faţa celei dintîi divinităţi smintite.
Conştiinţa acută de a poseda un trup, asta e lipsa sănătăţii.
... Ca şi cum ai spune că n-am fost sănătos niciodată.
Totul e înşelătorie, am ştiut-o dintotdeauna; cu toate acestea, certitudinea aceasta nu mi-a adus nici o alinare, cu excepţia momentelor în care mi-era acut prezentă în minte...
Percepţia precarităţii ridicată la rangul de viziune, de experienţă mistică.

Singurul chip de a îndura o înfrîngere după alta e să-ţi placă însăşi ideea de înfrîngere. Dacă ajungi la asta, nu mai există surprize: eşti deasupra a tot ce se întîmplă, eşti o victimă invincibilă.
în senzaţiile de durere foarte intense, cu mult mai mult decît în cele uşoare, te controlezi, te dedublezi, râmîi în afara ta, chiar dacă gemi sau urli. Tot ce se învecinează cu suferinţa trezeşte în fiecare psihologul, curiosul, ca şi experimentatorul: vrei să vezi

pînă unde poţi merge în intolerabil.
Ce e nedreptatea pe lîngă boala ? E adevărat că poţi socoti nedrept faptul de a fi bolnav. De altfel, aşa reacţionează fiecare, fără să se sinchisească să ştie dacă are sau nu dreptate.
Boala este: nimic mai real decît ea. Dacă o declari nedreaptă, trebuie să procedezi în acelaşi fel cu existenţa însăşi, să vorbeşti despre nedreptatea de a exista.
Creaţia, aşa cum era, nu valora prea mult; reparată de mîntuială, valorează şi mai puţin. De ce n-am lăsat-o în autenticitatea, în nulitatea ei primară!

' im.

înţelegem de ce Mesia care trebuie să vină, cel adevărat, întârzie sa apară. Sarcina care-l aşteaptă nu e uşoară: cum ar putea să procedeze ca să scape omenirea de mania mai binelui ?
Cîhd, furios că te-ai obişnuit prea mult cu tine însuţi, începi să te deteşti, îţi dai imediat seama că e mai rău ca înainte, că a te urî întăreşte şi mai mult legăturile cu tine însuţi.
Nu-l întrerup, îl las să cîntărească meritele fiecăruia, aştept să mă execute... Lipsa lui de înţelegere faţă de fiinţe e uluitoare. în acelaşi timp subtil şi candid, el vă evaluează ca şi cum aţi fi o entitate sau o categorie. Timpul neavînd nici o influenţă asupra lui, nu poate admite că n-am nici o legătură cu ceea ce apără el, că nimic din ce proslăveşte nu mă priveşte.
Dialogul devine fără obiect cu cineva care fuge de trecerea anilor. Le cer celor la care ţin să-mi facă favoarea de a îmbătrîni.
Tracul faţa de orice, faţă de plin şi de gol deopotrivă. Tracul originar...

Dumnezeu este, chiar dacă nu este.
D. e incapabil să asimileze Răul. îi constată existenţa, dar nu-l poate îngloba în gîndirea sa. Chiar de-ar scăpa din infern nu s-ar observa, în aşa măsură e, în tot ce spune, mai presus de ceea ce-i dăunează.
în van am căuta în ideile sale cea mai mică urmă din încercările pe care le-a suferit. Din vreme-n vreme are reflexe, numai reflexe, de om rănit. Refractar la negativ, el nu-şi dă seama că tot ce posedăm nu-i decît un capital de nefiinţă. Cu toate acestea, cîteva din acţiunile sale dezvăluie un spirit demonic. Demonic fără s-o ştie. E un distrugător pe care Binele îl întunecă şi sterilizează.
Curiozitatea de a-ţi evalua progresele în ce priveşte decăderea e singurul argument pe care-l ai ca să înaintezi în vîrstă. Te credeai ajuns la limită, te gîndeai că orizontul era închis pentru totdeauna, te tînguiai, te lăsai pradă descurajării. Şi apoi îţi dai seama că poţi cădea şi mai jos, că există lucruri noi, că nu e pierdută orice speranţă, că e posibil să te mai afunzi puţin şi să înlături astfel pericolul de a încremeni, de a te scleroza...
„Viaţa nu pare un lucru bun decît nebunului", îi plăcea sa spună, acum douăzeci şi trei de secole, lui Hegesias, filozof din Cyrenaica, de la care aproape că nu ne rămîne decît această frază... Dacă există o operă care mi-ar plăcea să fie reinventată e chiar a lui.

Nimeni nu se apropie de condiţia înţeleptului dacă n-are marele noroc să fie uitat încă din viaţă.
Să gîndeşti înseamnă să subminezi, să te subminezi. Să acţionezi are drept consecinţă mai puţine riscuri, pentru că acţiunea umple spaţiul dintre lucruri şi noi, în vreme ce reflecţia îl măreşte în mod primejdios.
... Atîta timp cît mă dedic unui exerciţiu fizic, unei munci manuale, sînt fericit, satisfăcut pe deplin; îndată ce mă opresc, mă apucă o ameţeală neplăcută şi nu mă mai gîndesc decît s-o şterg pentru totdeauna.
în punctul cel mai profund din noi, cînd dai de fund şi pipăi abisul, eşti răvăşit pe neaşteptate — reacţie de apărare sau orgoliu ridicol — de sentimentul de a-i fi superior lui Dumnezeu. Latura grandioasă şi impură a ispitei de-a o sfîrşi.
O emisiune despre lupi, cu tipuri de urlete. Ce limbaj ! Nu există ceva mai sfîşietor. N-am să-l uit niciodată, şi-mi va fi de ajuns, în viitor, în clipele de prea mare singurătate, să mi-l amintesc cu claritate, ca să capăt sentimentul că aparţin unei comunităţi.

203
începînd din momentul în care înfrîngerea era previzibilă, Hitler nu mai vorbea decît de victorie. Credea în ea — se comporta, în orice caz, ca şi cum ar fi crezut — şi a rămas claustrat pînă la capăt în optimismul său, în credinţa sa. Totul se prăbuşea în jurul lui, fiecare zi aducea speranţelor lui o dezminţire, dar, continuînd să mizeze pe imposibil, făcîndu-şi iluzii aşa cum numai incurabilii o pot face, a avut puterea să meargă pînă la capăt, să născocească grozăvie după grozăvie, şi să continue dincolo de propria-i nebunie, chiar dincolo de propriu-i destin. Astfel că putem spune despre el — despre el, cel care a ratat totul — că s-a realizat mai bine decît oricare alt muritor.
„După mine, potopul" e deviza nemărturisită a oricui: dacă îngăduim ca alţii să ne supravieţuiască, e cu speranţa că vor fi pedepsiţi pentru asta.
Un zoolog care, în Africa, a cercetat de aproape gorilele, se miră de monotonia vieţii lor şi de inactivitatea lor aproape totală. Ore în şir în care nu fac nimic ... Nu cunosc, aşadar, plictiseala ?
Această întrebare aparţine într-adevăr unui om, unei maimuţe ocupate. Departe de a evita monotonia, animalele o caută, şi de nimic nu se tem mai tare decît de a o vedea luînd sfîrşit. Căci ea nu ia sfîrşit decît pentru a fi înlocuită de teamă, cauza oricărei agitaţii.

Inactivitatea e divină. Cu toate acestea, tocmai împotriva ei s-a ridicat omul. Numai el, în natură, e incapabil să îndure monotonia, numai el îşi doreşte cu orice preţ să se întîmple ceva, orice. Prin aceasta, se arată nedemn de strămoşul său: nevoia de noutate e atitudinea unei gorile aflate pe căi greşite.
Ne apropiem din ce în ce mai mult de Irespirabil. Ond vom ajunge acolo, va fi Ziua cea mare. Nu sîntem, vai, decît în ajunul ei.
O naţiune nu atinge supremaţia şi nu o păstrează decît atîta timp cît acceptă convenţii necesar inepte şi cît e înfeudată prejudecăţilor, fără să le considere ca atare. îndată ce le spune pe nume, totul e demascat, totul e compromis.
Să vrei să domini, să joci un rol, să faci legea nu merge fără o puternică doză de stupiditate: istoria, în esenţa ei, e stupidă... Ea merge mai departe, înaintează pentru că naţiunile se descotorosesc fiecare la rîndul ei de prejudecăţi. Daca s-ar debarasa de ele în acelaşi timp, n-ar mai exista decît o preafericită dezagregare universală.
Nu poţi trăi fără temeiuri. Eu nu mai am temeiuri, şi trăiesc.

Eram perfect sănătos, mă simţeam mai bine ca niciodată. Dintr-o dată, m-a cuprins un frig pentru care mi s-a părut evident că nu exista leac. Ce mi se întîmpla ? Nu era totuşi pentru prima oară cînd eram cuprins de o asemenea senzaţie. Dar înainte o suportam fără să încerc s-o-nţeleg. De data aceasta, voiam să aflu, şi numaidecît. Am respins o ipoteză după alta: nu putea să fie vorba de boală. Nici măcar umbra unui simptom de care să mă agăţ. Ce era de făcut ? Eram în plină derută, incapabil să găsesc măcar un simulacru de explicaţie, cînd mi-a venit ideea — şi asta a fost o adevărată uşurare — că nu era vorba acolo decît de o versiune a marelui, ultimului frig, că era pur şi simplu el care se pregătea, care făcea o repetiţie...
în paradis, lucrurile şi fiinţele, împresurate din toate părţile de lumină, nu aruncă umbră. Mai bine zis, sînt lipsite de realitate, ca tot ce e neatins de întuneric şi renegat de moarte.
Primele noastre intuiţii sînt cele adevărate. Ceea ce gîndeam despre o grămadă de lucruri în prima tinereţe mi se pare din ce în ce mai îndreptăţit şi, după atîtea rătăciri şi ocoluri, mă întorc acum la asta, îndurerat că am putut să-mi clădesc existenţa pe ruina acelor evidenţe.
■'■-:.- JB
Nu-mi amintesc de un loc pe unde am trecut decît dacă am avut norocul să cunosc acolo vreo depresiune morală provocată de gîriduri negre.
La bîlci, în faţa măscăriciului care se strîmba, răcnea, se ostenea, îmi spuneam că-şi face datoria, în vreme ce eu mă eschivam de la a mea.
Să te faci cunoscut, să munceşti, în orice domeniu, e opera unui fanatic mai mult sau mai puţin ascuns. Dacă nu te socoteşti investit cu o menire, e greu să exişti; să acţionezi,

imposibil.
Certitudinea că nu există mîhtuire e o formă de mîn-tuire, e chiar mîntuirea. Pornind din acest punct, poţi la fel de bine să-şi organizezi propria-ţi viaţă, ca şi să construieşti o filozofie a istoriei. Insolubilul ca soluţie, ca unică salvare...
Propriile infirmităţi mi-au irosit existenţa, dar tocmai datorită lor exist, îmi închipui că exist.

Omul nu-mi stîrneşte interesul decît de cînd nu mai crede în el însuşi. Atîta timp cît era în plină ascensiune, nu merita decît indiferenţă. Acum provoacă un sentiment nou, o simpatie specială: aversiunea înduioşată.
în zadar m-am eliberat de atîtea superstiţii şi lanţuri, nu pot să mă consider mîntuit, rupt de toate. Nebunia renunţării, care a supravieţuit celorlalte patimi, refuză să mă părăsească: mă istoveşte, stăruie, îmi cere continuu să renunţ. Dar la ce ? Ce-mi rămîne de respins ? Mă întreb. Rolul meu s-a terminat, cursul vieţii e gata, şi totuşi nimic în viaţa mea nu s-a schimbat, sînt în acelaşi loc, trebuie să renunţ mereu şi de-a pururi.
XII
Nu există postură mai falsă decît că ai înţeles şi că mai rămîi în viaţă.
Cînd examinezi la rece raţia de durată acordată fiecăruia, ea pare tot atît de îndestulătoare, pe cît de derizorie, fie că se întinde pe o zi sau pe un secol.
„Mi-am trăit traiul." — Nu există expresie pe care s-o poţi profera mai potrivit în orice moment al vieţii, inclusiv în primul.
Moartea e salvarea celor care vor fi avut gustul şi darul eşecului, e răsplata tuturor celor care n-au reuşit, n-au ţinut să reuşească... Ea le dă dreptate, e triumful lor. în schimb, pentru ceilalţi, pentru cei care au tras din greu ca să reuşească şi care au reuşit, ce ruşine, ce palmă!
Un călugăr din Egipt, după cincisprezece ani de izolare completă, a primit de la rudele şi prietenii săi

un întreg pachet de scrisori. Nu le-a deschis, le-a aruncat în foc, ca să scape de agresiunea amintirilor. Nu poţi rămîne în comuniune cu tine însuţi şi cu gîndurile tale dacă le îngădui strigoilor să se arate, să bîntuie. Pustiul nu înseamnă atît o viaţă nouă, cît moartea trecutului : ai evadat, în sfîrşit, din propria-ţi istorie. în lume, nu mai puţin decît în pustnicie, scrisorile pe care le scrii, ca şi cele pe care le primeşti atestă că eşti încătuşat, că n-ai rupt nici o legătură, că nu eşti decît un sclav şi că meriţi să fii aşa.
Un pic de răbdare, şi va veni momentul cînd nimic nu va mai fi posibil, cînd omenirea, încolţită-n ea însăşi, nu va mai putea face, în nici o direcţie, nici un pas mai mult.
Chiar dacă reuşim să ne imaginăm în mare acest spectacol fără precedent, am dori totuşi detalii... Şi ne e teamă mai ales să nu lipsim de la sărbătoare, să nu mai fim îndeajuns de tineri ca să avem norocul să asistăm la ea.
Fie că iese din gura unui băcan, fie a unui filozof, cuvîntul existenţă, atît de minunat, atît de tentant, atît de bogat în semnificaţii în aparenţă, nu înseamnă în fond absolut nimic. E de necrezut că un spirit cu judecată l-ar putea întrebuinţa în vreo ocazie.
în picioare, în toiul nopţii, mă învîrteam prin cameră cu certitudinea că sînt un ales şi un nelegiuit, îndoit privilegiu, firesc pentru cel ce veghează, revoltător sau de neînţeles pentru prizonierii logicii diurne.
Nu-i e dat oricui să fi avut o copilărie nefericită. A mea a fost mai mult decît fericită. A fost încoronată. Nu găsesc calificativ mai potrivit ca să indic ce avea ea mai măreţ, pînă şi în suferinţă. Asta trebuia să se plătească, nu putea rămîne nepedepsită.
Dacă-mi place atîta corespondenţa lui Dostoievski e pentru că acolo nu e vorba decît de boală şi de bani, unice subiecte „arzătoare". Tot restul nu e decît înflorituri şi talmeş-balmeş.

Există şi din cei care iau timpul însuşi drept unitate, şi care se ridică uneori deasupra lui: pentru ei, ce muncă, ce proiect merită luat în serios ? Cel care vede prea departe, cel care e contemporanul oricărui viitor, nu mai poate să se agite, nici chiar să mai facă vreo mişcare...
Gîndul precarităţii mă întovărăşeşte în orice ocazie: punînd, în dimineaţa asta, o

scrisoare la poştă, îmi spuneam că ea era adresată unui muritor.
O singură experienţă absolută, legata de orice, şi faci, în propriii tăi ochi, figură de supravieţuitor.
Am trăit întotdeauna cu conştiinţa neputinţei de a trăi. Şi ceea ce mi-a făcut existenţa suportabilă e curiozitatea de a vedea cum aveam să trec de la un minut, de la o zi, de la un an la altul.
în cinci sute de mii de ani Anglia va fi, se pare, reacoperită în întregime de apă. Dacă aş fi englez, aş depune armele, întrerupînd totul.
Fiecare-şi are unitatea lui de timp. Pentru unul, e ziua, săptămîna, luna sau anul; pentru altul, zece ani, ba chiar o sută... Aceste unităţi, încă la scară omenească, sînt potrivite oricărui proiect şi oricărei munci.
Prima condiţie ca să devii sfînt e să-ţi placă pisălogii, să suporţi vizitele...
Să zgîlţîi oamenii, să-i trezeşti din somn, deşi ştii că prin asta săvîrşeşti o crimă şi că ar fi de o mie de ori
mai bine să-i laşi să-şi vadă de treaba lor, pentru că, de altfel, cîhd se trezesc, n-ai nimic să le propui...
Port-Royal. în mijlocul acelei vegetaţii, atîtea lupte şi frămîntări din pricina cîtorva nimicuri î Orice credinţă, după un anumit timp, pare fără rost şi de neînţeles, ca, de altfel, şi credinţa contrară, care a distrus-o. Nu dăinuie decît consternarea pe care au provocat-o şi una, şi cealaltă.
Un biet individ care simte timpul, care-i e victimă, care e excedat de el, care nu percepe nimic altceva, care e timp în fiecare clipă ştie ceea ce un metafizician sau un poet nu ghiceşte decît prin mijlocirea unei prăbuşiri sau a unei minuni.
Aceste mormăieli interioare care nu duc nicăieri, şi în care eşti limitat la starea de vulcan grotesc.
Ori de cîte ori sînt apucat de un acces de furie, la început mă întristez din cauza lui şi mă dispreţuiesc, apoi îmi spun: ce noroc, ce şansă! Sînt încă în viaţă, fac încă parte dintre aceste năluci în carne şi oase...
Despre neajunsul de a te fi născut
Telegrama pe care tocmai o primisem nu se mai sfîrşea. Toate ambiţiile şi toate lipsurile mele erau trecute acolo. Cutare ciudăţenie, de-abia bănuită de mine însumi, era indicată, divulgată acolo. Ce fler şi ce migală! La capătul interminabilului rechizitoriu, nici un indiciu, nici un semn care să îngăduie identificarea autorului. Cam cine-ar putea să fie ? Şi de ce această grabă şi acest gest neobişnuit ? I s-a spus vreodată cuiva verde în faţă ceva cu mai multă asprime, la supărare? De unde a apărut acest justiţiar atotştiutor care nu cutează să-şi declare numele, acest laş la curent cu toate tainele mele, acest inchizitor care nu-mi acordă nici o circumstanţă atenuantă, nici chiar pe aceea pe care i-o admitem celui mai inveterat dintre torţionari ? Şi eu am putut să cad în greşeală, şi eu am dreptul la puţină indulgenţă. Mă trag înapoi din faţa inventarului defectelor mele, îmi pierd răsuflarea, nu mai pot să suport această defilare de adevăruri... Blestemată telegramă! O rup, şi mă trezesc...
Să ai păreri e inevitabil şi firesc; să ai convingeri, mai puţin. Ori de cîte ori îndlnesc pe cineva care are, mă întreb ce defect al minţii lui, ce hibă l-a făcut să le dobîndească. Oricît de îndreptăţită ar fi această întrebare, obiceiul pe care-l am de a mi-o pune îmi strică plăcerea conversaţiei, îmi dă mustrări de conştiinţă, mă face odios în propriii mei ochi.

A fost o vreme în care scrisul mi se părea lucru mare. Dintre toate superstiţiile mele, pe aceasta o consider cea mai compromiţătoare şi cea mai greu de explicat.
Am abuzat de cuvîhtul dezgust. Dar ce alt termen să aleg pentru a indica o stare în care exasperarea e neîncetat temperată de plictiseală, iar plictiseala de exasperare ?
Toată seara, încercînd să-l explicăm, am trecut în revistă toate eufemismele care să ne îngăduie să nu pronunţăm, în legătură cu el, cuvîntul perfidie. Nu e perfid, e numai nesincer, diabolic de nesincer, şi, în acelaşi timp, nevinovat, naiv, ba chiar angelic. Să ne imaginăm, dacă putem, un amestec între Alioşa şi Smerdeakov.
Cînd nu mai crezi în tine însuţi, încetezi să creezi sau să polemizezi, încetezi chiar să-ţi pui întrebări sau să răspunzi la ele, deşi ar trebui sa se întîmple invers, avînd în vedere că tocmai din acel moment, eliberat de legături, eşti capabil să percepi adevărul, să

distingi ce e real de ceea ce nu este. Dar o dată secată credinţa în propriu-ţi rol sau în propria-ţi soartă, devii lipsit de interes faţă de tot, chiar faţă de „adevăr", deşi eşti mai aproape de el ca niciodată.

în Paradis, n-aş rezista nici un „anotimp", nici măcar o zi. Cum să explic atunci nostalgia pe care o am faţă de el ? N-o explic, ea sălăşluieşte în mine dintotdeauna, era în mine dinainte de mine.
Oricine poate avea din cînd în cînd sentimentul că doar un punct şi o clipă sînt ale lui; să cunoşti acest sentiment zi şi noapte, ceas de ceas de fapt, e mai puţin obişnuit şi, tocmai pornind de la această experienţă, de la acest fapt, te întorci către nirvana sau către sarcasm, sau spre amîndouă deodată.
Deşi am jurat să nu păcătuiesc niciodată împotriva sfintei concizii, rămîn totuşi complicele cuvintelor, şi, deşi sînt sedus de tăcere, nu cutez să pătrund în ea, dau numai târcoale pe la periferia ei.
Gradul de adevăr al unei religii ar trebui stabilit după cît de mult caz face de Diavol: cu cît îi acordă un loc mai deosebit, cu atît dovedeşte mai mult că se preocupă de realitate, că nu consimte la şiretlicuri şi minciună, că e serioasă, că ţine mai degrabă să constate decît să bată cîmpii, să aline.
Nimic nu merită să fie distrus, fără îndoială pentru că nimic nu merită să fie creat. Aşa te desprinzi de tot, de originar ca şi de final, de început ca şi de prăbuşire.
Că s-a spus totul, că nu mai e nimic de spus — o ştim, o simţim. Dar ceea ce simţim mai puţin e că această evidenţa conferă limbajului un statut straniu, chiar îngrijorător, care-l eliberează. Cuvintele sînt în sfîrşit salvate, pentru că au încetat să trăiască.
Imensul bine şi imensul rău cu care mă voi fi ales din meditaţiile mele asupra condiţiei morţilor.
Incontestabilul avantaj de a îmbătrîni e acela de a putea cerceta de îndeaproape lenta şi metodica degradare a organelor; încep să pîrîie toate, unele bătător la ochi, celelalte în mod discret. Se detaşează de trup, aşa cum trupul se detaşează de noi: ne scapă, fuge de noi, nu ne mai aparţine. E un fugar pe care nu-l putem nici măcar denunţa, pentru că nu se opreşte nicăieri şi nu se pune în serviciul nimănui.
Nu mă mai satur să citesc despre pustnici, de preferinţă despre cei de care s-a zis că „obosiseră să-l caute pe Dumnezeu". Sînt fascinat de rataţii Pustiei.

Dacă, nu se ştie cum, Rimbaud ar fi putut continua (ceea ce e totuna cu a ne imagina ce e dincolo de extraordinar, un Nietzsche în plină putere creatoare după Ecce Homo), ar fi sfîrşit prin a da înapoi, prin a se cuminţi, prin a-şi comenta izbucnirile, prin a le explica, prin a se explica. Sacrilegiu în toate cazurile, excesul de conştiinţă nefiind decît o formă de profanare.
N-am aprofundat decît o singură idee, şi anume că tot ce realizează omul se întoarce în chip necesar împotriva lui. Ideea nu e nouă, dar am trăit-o cu o forţă de convingere, cu o îndîrjire cu care nici fanatismul şi nici delirul n-au avut de-a face. Nu există martiriu, nu există dezonoare pe care să n-o îndur pentru ea, şi n-aş da-o în schimbul nici unui alt adevăr, al unei alte revelaţii.
Să mergi şi mai departe decît Buddha, să te ridici peste nirvana, să înveţi să te lipseşti de ea..., să nu mai fii oprit de nimic, nici măcar de ideea de mîntuire, s-o consideri un simplu popas, o neplăcere, o eclipsă...
Slăbiciunea mea pentru dinastiile condamnate, pentru imperiile pe cale să se prăbuşească, pentru regii Montezuma dintotdeauna, pentru cei care cred în

semne, pentru cei care suferă şi cei hăituiţi, pentru cei otrăviţi de ineluctaBU, pentru cei ameninţaţi, cei sfişiaţi, pentru toţi cei care-şi aşteaptă călăul...
Trec fără să mă opresc prin faţa mormîntului acestui critic căruia i-am rumegat nenumărate vorbe veninoase. Nu mă opresc mai mult timp nici în faţa aceluia al poetului care, în viaţă fiind, nu s-a gîndit decît la disoluţia sa finală. Mă urmăresc alte nume,

nume de altundeva, legate de o învăţătură nemiloasă şi liniştitoare, de o viziune făcută să alunge din minte toate obsesiile, chiar şi pe cele funebre. Năgărjuna, Candrakirti, Santideva —, despicători nepereche, dialecticieni munciţi de obsesia mîntuirii, acrobaţi şi apostoli ai Vacuităţii..., pentru care, înţelepţi între înţelepţi, universul nu era decît un cuvînt...
în zadar urmăresc de atîtea toamne spectacolul acestor frunze atît de grăbite să cadă, de fiecare dată încerc totuşi aceeaşi surpriză, în care „frigul din spate" ar birui de departe de n-ar fi revărsarea, în ultima clipă, a unei bucurii a cărei origine nu sînt în stare s-o lămuresc.
Există momente în care, oricît de departe ne-am găsi de orice credinţă, nu ni-l imaginăm decît pe Dumnezeu ca interlocutor. Să ne adresăm altcuiva ni

se pare o imposibilitate sau o nebunie. Singurătatea, în faza ei extremă, necesită o formă de conversaţie, extremă şi ea.
Omul emană un miros special: dintre toate animalele, numai el miroase a cadavru.
Orele nu voiau să treacă. Lumina zilei părea îndepărtată, de neconceput. într-adevăr, nu zorii zilei îi aşteptam, ci uitarea acestui timp îndărătnic ce refuza să înainteze. Fericit, îmi spuneam, condamnatul la moarte care, în ajunul execuţiei, e cel puţin sigur că va petrece o noapte bună!
Mai fi-voi în stare să rămîn în picioare ? Am să mă prăvălesc ?
Dacă există o senzaţie interesantă, e chiar cea pe care ne-o dă presimţirea epilepsiei.
Oricine-şi supravieţuieşte se dispreţuieşte fără să şi-o mărturisească, şi uneori fără s-o ştie.
Cînd ai depăşit vîrsta revoltei, şi încă te dezlănţui, îţi faci ţie însuţi impresia unui Lucifer ramolit.
Dacă n-am purta stigmatele vieţii, cît ar fi de uşor să te eschivezi şi cum ar merge totul de la sine!
Mai mult decît oricine, sînt în stare să iert de îndată. Pofta de a mă răzbuna nu-mi vine decît tîrziu, prea tîrziu, în momentul în care amintirea insultei e pe punctul de a se şterge şi în care, după ce incitarea la acţiune devine aproape nulă, nu-mi mai rămîne decît să-mi dezaprob „bunele sentimente".
Numai în măsura în care ai, în fiece clipă, de a face cu moartea ai ocazia să întrevezi pe ce nerozie se întemeiază orice existenţă.
La urma urmei, e absolut indiferent că eşti ceva, că eşti chiar Dumnezeu. De asta, cu puţină stăruinţă, am putea face să se convingă aproape pe toată lumea. Dar atunci cum se face că fiecare aspiră la un surplus de existenţă, şi că nu există nimeni care să-şi impună să coboare, să descindă spre carenţa ideală ?
Potrivit unei credinţe destul de răspîndite la anumite populaţii, morţii vorbesc aceeaşi limbă ca si cei

vii, cu diferenţa că pentru ei cuvintele au un sens opus sensului pe care-l aveau: mare înseamnă mic, aproape — departe, alb — negru...
La asta să se reducă deci moartea ? Cu toate acestea, mai mult decît oricare invenţie funebră, această răsturnare completă a limbajului arată ce cuprinde moartea mai neobişnuit, mai uluitor...
Vreau cu adevărat să cred în viitorul omului, dar cum să reuşeşti una ca asta cînd eşti totuşi în posesia tuturor facultăţilor ? Ar fi nevoie pentru asta de ruina lor aproape totală, cel puţin!
Un gînd care nu e tainic marcat de fatalitate e interschimbabil, nu face doi bani, nu e decît gînd...
La Torino, la începutul crizei sale, Nietzsche se năpustea fără întrerupere către oglindă, se privea, se întorcea, se privea în ea din nou. în trenul care-l ducea la Basel, singurul lucru pe care-l cerea stăruitor era tot o oglindă. Nu mai ştia cine era, se căuta, şi el, cel atît de legat de ideea păstrării propriei identităţi, atît de avid de sine, nu mai dispunea, ca să se regăsească, decît de cel mai grosolan, de cel mai jalnic dintre mijloace.

Nu cunosc pe nimeni mai inutil şi mai inutilizabil ca mine. E un fapt pe care ar trebui să-

l accept pur şi simplu, fără să mă consider cîtuşi de puţin mîndru pentru asta. Dacă nu va fi aşa, conştiinţa inutilităţii mele nu-mi va servi la nimic.

Să spui: „Totul e iluzoriu" înseamnă să te laşi pradă iluziei, să-i recunoşti un înalt grad de realitate, poate cel mai înalt, chiar dacă ai vrea, dimpotrivă, s-o discreditezi. Ce-i de făcut ? Cel mai bine e sa încetezi s-o proclami sau s-o denunţi, să i te supui gîndindu-te la ea. E un obstacol pînă şi ideea care descalifică toate ideile.
Orice coşmar ai avea, joci în el un rol, îi eşti protagonist, eşti acolo cineva.
Dezmoştenitul triumfă în timpul nopţii. Dacă s-ar elimina visurile urîte, ar exista revoluţii în serie.
Spaima în faţa viitorului se grefează întotdeauna pe dorinţa de a simţi această spaimă.
Dintr-o dată, m-am trezit singur în faţă... Am simţit, în acea după-amiază din copilăria mea, că tocmai se produsese un eveniment foarte grav. A fost prima mea alarmă, primul indiciu, semnul prevestitor al conştiinţei. Pînă atunci, nu fusesem decît o fiinţă. începînd din acel moment, eram mai mult şi mai puţin decît asta. Fiecare eu începe cu o fisură şi o revelaţie.
Naştere şi lanţ sîrit sinonime. Sa vezi lumina zilei înseamnă să vezi cătuşe...
Dacă am putea dormi douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, am regăsi cu repeziciune marasmul primordial, beatitudinea lîncezelii fără cusur de dinaintea Facerii — visul oricărei conştiinţe excedate de sine.
Să nu te naşti este, fără doar şi poate, cea mai bună formulă care există. Ea nu e, din nefericire, la îndemîna
nimănui.
Nimeni n-a iubit mai mult ca mine această lume şi, cu toate acestea, dacă mi-ar fi fost oferită pe tavă, chiar copil aş fi exclamat: „Prea tîrziu, prea tîrziu!"
Ce aveţi, ce s-a îndmplat ? — N-am nimic, n-am nimic, am făcut o săritură în afara destinului meu, şi nu mai ştiu acum spre ce să mă întorc, spre ce să fug...
■JiaJ/ii SJLil..;ii:;lL^